

**14** Teknologi:  
Norsk hydrogeolog  
lukter vann i Afrika

**48** Kult-video:  
250 000 har sett  
Egelands muskler

**32** Investeringer:  
Oljefondet får  
miljø-kritikk



Norsk FN-sjef refser  
bistanden til Sør-Sudan  
Side 12

# BISTANDSAKTUELT

NR 9 – NOVEMBER 2012 [www.bistandsaktuelt.no](http://www.bistandsaktuelt.no)

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

## Blå bølger i bistands- bransjen

Lanseringen av Høyres nye utviklingspolitikk skaper bølger i norsk bistandsbransje. Med kutt i antallet mottakerland, svært strenge krav til budsjettstøtte og full stopp for støtten til «opplysningstiltak» vekker Høyres Peter Gitmark bistandsbransjen opp av tornerosesøvnen. **Side 8–11**

16-siders tema:  
**Norsk bistand  
til Tanzania**



FOTO: ESPEN RØST

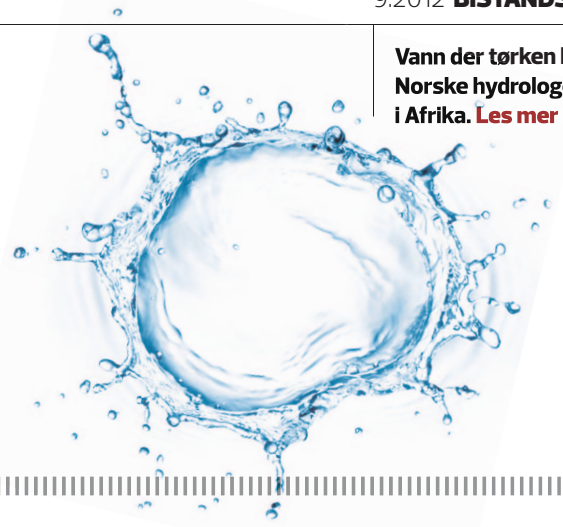
– Politisk styring ødela  
for politibistanden

Side 2



Vann der tørken herjer?  
Norske hydrologer har troen  
i Afrika. Les mer på side 14

# Aktuelt



## Høyres nye utviklingspolitikk

**H**øyre har nylig presentert sin nye utviklingspolitikk. Sett i lys av at Høyre, sammen med det bistandskritiske Fremskrittspartiet, ligger tett på rent flertall på Stortinget, er det all grunn for bistandsbransjen til å merke seg dette dokumentet.

Partiet lanserer her en utviklingspolitikk som demonstrerer at partiet har en reell interesse for emnet. I tillegg til detaljerte innspill til en ny bistandspolitikk har partiet inkludert temaer som blant annet fredsbygging, handelspolitikk og klima.

På bistandsområdet kommer partiet med flere radikale forslag, herunder en langt sterkere konsentrasjon om Afrika, samt en drastisk reduksjon (konsentrasjon) i antall land og temaer norsk statsfinansiert bistand skal støtte opp om. Partiet målbærer også et ønske om å vri bistanden fra stat-til-stat og over på bistand til FN-organisasjoner og multilaterale finansinstitusjoner.

Det er interessant å merke seg at partiets forslag på disse områdene faller sammen med en type internasjonal faglig kritikk som er blitt rettet mot norsk bistand. På bistandssiden er diskusjonen rundt en sterkere konsentrasjon helt sentral for å fremme større effekt av de mange bistandsaktørens ulike bidrag.

Leder

## 50 år med bistand til Tanzania

Norges nyfødte engasjement i Sør hadde på 1960-tallet et mål om å hjelpe de nye uavhengige statene, å bidra til å bringe våre mottakerland ut av fattigdom og nød.

I 1960 lå de to utviklingslandene Sør-Korea og Tanzania på samme økonomiske nivå. Norges største bistandsmottaker, Tanzania, er fortsatt et av verdens fattigste land, til tross for massiv internasjonal hjelp. Sør-Korea derimot, som har fått mye mindre internasjonal bistand, lå i fjor midt mellom Island og Danmark på FNs utviklingsindeks.

Hvorfor er det slik, 50 år etter at norsk bistand til Tanzania startet? Hvorfor er Tanzania fortsatt fattig? Hvilke bidrag, positivt og negativt, har bistanden stått for? Og hvilken framtid kan folket i Tanzania regne med?

Slike spørsmål er noe av utgangspunktet for at Bistandsaktuelt i denne utgaven presenterer en omfattende temaartikkel om Tanzania og bistanden til landet.

## BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

# Politiinnsats uten retning

En ny doktorgradsavhandling viser at Norges betydelige satsning på å sende norske politifolk på oppdrag i utlandet har vært preget av tilfældigheter, dårlig planlegging og uklare målsettinger. Norge bruker om lag 100 millioner bistandskroner på dette årlig. **Av Tor Aksel Bolle**

**J**eg fant et nesten totalt fravær av skikkelige planer, av strategier og av konkrete målsettinger. Velldig mye er tilfældig og innsatsen har i stor grad vært basert på dyktige enkeltpersoner, fastslår Maren Eline Kleiven som er forsker ved Politihøgskolen i Oslo.

Tidligere i høst ble hun ferdig med sin doktorgradsavhandling hvor temaet var den norske politiinnsatsen i utlandet. I 23 år har norske politifolk jobbet i utlandet, en innsats som i all hovedsak er blitt betalt med bistandskroner. De siste ti årene har nærmere 100 polititjenestemenn vært ute på oppdrag i land som Afghanistan, Liberia og på Balkan. For øyeblikket er om lag 70 norske politifolk på jobb i utlandet, blant annet på Haiti og i Sør-Sudan.

Norge har brukt om lag 900 millioner kroner på å sende norske politifolk utenlands siden 2002.

### Politisk styrt

Ifølge Kleiven er den sterke politiske styringen av politiinnsatsen en viktig årsak til at den blir dårlig planlagt, fragmentert og kortsiktig. Norge bru-

ker utplasseringen av godt trent og dyktige norske politifolk som et instrument for å oppnå flere ulike utenrikspolitiske mål. For eksempel til å pleie forholdet til viktige allierte og samtidig vise at Norge gjør en innsats for å skape utvikling og demokrati i fattige land.

I Afghanistan har det for eksempel vært viktig for Norge å vise at vi er USAs lojale allierte. Politiinnsatsen har vært en av flere måter å gjøre det på. Satt på spissen kan man si at fra norsk side har man vært mer opptatt av å sende norske politifolk til Afghanistan for å vise norsk tilstedeværelse, enn å fokusere på hva de faktisk skal gjøre der, sier Kleiven.

Fleksibilitet og synlighet er også viktig for Norge, forklarer forskeren ved Politihøgskolen.

Fleksibilitet er viktig fordi man ønsker å være på mange steder og ha mulighet til raskt å sende politifolkene dit UD mener det er hensiktsmessig. Dette ønsket om fleksibilitet går selvfølgelig ut over planleggingen og langsiktigheten. Mange av politifolkene jeg intervjuet var frustrerte over det de mente var stadig skiftende politiske prioriteringer uten hensyn til realitetene på bakken, sier Kleiven.

### Mye sløsing

En av flere negative konsekvenser av mangelen på planer og skikkelige forhåndsanalyser, fra norsk side, og fra FNs og EUs side, har vært sløsing med ressurser. Kleiven forteller at hun ble sjokkert over noen av eksemplene på sløsing hun kom over under arbeidet med avhandlingen.

FN etablerte for eksempel et datakriminalitetskontor i Liberia, altså i et lutfattig land hvor folk flest verken har elektrisitet eller datamaskiner. Datakriminalitet var ikke det største problemet i Liberia. I Liberia og i Afghanistan lærte man opp lokale politifolk til å ta fingeravtrykk, til tross for at ingen av disse landene har et

### Norsk politi i utlandet

■ Norge har til enhver tid mellom 60 og 80 politifolk ute på oppdrag. De jobber både i regi av FN, EU og bilaterale samarbeid. Norge bruker om lag 100 millioner kroner på dette årlig. Pengene tas fra bistandsbudsjettet.

■ Siden 1989 har Norge sendt polititjenestemenn til over 20 land. For øyeblikket er det nordmenn i blant annet Sør-Sudan, Liberia, De palestinske områdene og på Haiti. Det er Utenriksdepartementet og Justisdepartementet som styrer innsatsen. Politidirektoratet står for den praktiske gjennomføringen.

## ■ STATSBUDSJETT 1

**Mer til utdanning**

I Høyres alternative statsbudsjett ønsker de disse prioriteringene: Mer fokus på jenters rett til utdanning, godt styresett i Afrika; 100 millioner mer til arbeidet med menneskerettigheter, økning i støtten til Unicef (som regjeringen foreslår redusert), samt et prosjekt for å bedre veterinær- og kvalitetskontroll for mat i fattige land – slik at de kan eksportere mer til Norge.

## ■ STATSBUDSJETT 2

**Større bistandsbudsjett**

KrF har fremlagt sine forslag til endringer av bistandsbudsjettet: 400 millioner mer til utdanning, 50 millioner mer til bekjempelsen av neglisjerte tropiske sykdommer. Partiet avviser regjeringens kutt i regionbevilgningen til Afrika og foreslår 400 millioner kroner ut over regjeringens forslag. KrF plusser derfor på 100 millioner kroner til sivilt samfunns bistandsinnsats, med særlig vekt på skole og landbruk/matsikkerhet kombinert med kvinnerettet bistand.



Planene og innholdet for politi-bistanden har manglet. Derfor har norske politifolk stadig måttet improvisere i møtet med lokale behov. På bildet holder politiførstebetjent Mats Barø førstehjelpskurs for afghanske politifolk et sted i Faryab-provinsen. FOTO: KEN OPPFRANN

fingeravtryksregister.

Hun viser også til at det ble holdt kurs for afghanske politifolk i hvordan de skal se at noen er ruset på narkotika.

– Problemet var jo at halvparten av politifolkene på kurset selv var ruset. Lista over den type tilfeldige og lite hensiktsmessige prosjekter er lang, sier Kleiven.

**Ingen evaluering**

Selv om Norge årlig bruker rundt 100 millioner kroner på å sende norske politifolk til ulike land, har innsatsen så å si ikke vært evaluert. Mangelen på kartlegging av hva man har oppnådd med de store summene som er brukt, gjelder både fra norsk side og fra FN og EUs side.

Kleiven mener det er sammensatte grunner til at innsatsen ikke er blitt skikkelig evaluert. Hun fant blant annet at evalueringer ikke har vært etterspurt av ledelsen, verken i UD eller i FN og EU.

– Noe av årsaken til at man ikke har ønsket evalueringer, har nok rett

og slett vært frykten for hva man ville finne. Et annet moment er at man nok alltid har hatt en følelse av at det haster og at den neste innsatsen er den viktigste. Da blir det mindre viktig å evaluere det som allerede har skjedd, sier Kleiven.

**Lite rom for kritikk**

Mange politifolk har også fortalt Kleiven at det i systemet har vært liten aksept for å sende kritiske rapporter hjem.

– De som har gjort det, har ofte fått beskjed om å gjøre en bedre jobb, eller å ikke være problemfokuserende. En annen ting som har bidratt til å svekke kritikken innenfra, selv om mange har vært kritiske, er at lojaliteten til kollegaer og sjefer er sterk i politiet, sier Kleiven.

Når norske politifolk har kommet hjem etter oppdrag har det vært liten interesse for den kunnskapen de sitter på.

– Kunnskapsoverføringen har vært for dårlig, både ute og hjemme. Ute har det vært liten overlappning og de

«Noe av årsaken til at man ikke har ønsket evalueringer, har nok rett og slett vært frykten for hva man ville finne.»



Maren Eline Kleiven, forsker Politihøgskolen

FOTO: TOR AKSEL BOLLE

nye politifolkene har ofte startet helt på bar bakke. Hjemme i Norge har det også vært liten interesse fra overordnede og fra systemet for å ta vare på og bruke den kunnskapen de som har vært ute har, sier Kleiven

**Afghanistan «versting»**

I sin oppgave har Kleiven sett ekstra grundig på den norske politiinnsatsen i tre land: Serbia, Liberia og Afghanistan. Selv om Liberia er det landet hvor norske politifolk har vært lengst, er det Afghanistan som har vært den største og dyreste satsingen

Norske politifolk var i Afghanistan i ti år, fra 2002 til i år. De deltok både som en del av EU- og FN-ledede misjoner, men også som en del av det norske bilaterale samarbeidet mellom Norge og Afghanistan. Alle problemene som Kleiven peker på i sin avhandling har vært ekstra store i Afghanistan

– Når det gjelder ressursløsning, mangel på planlegging, politisering og kortsiktighet så kan du gange alt med tre i Afghanistan. Det har vært

veldig mange aktører involvert, svært politisert og ganske så kaotisk, sier Kleiven.

**Dyktige politifolk**

Til tross for at Kleiven har skrevet en avhandling som er uvanlig kritisk til mange sider ved den norske politiinnsatsen i utlandet mener hun ikke at den har vært bortkastet. Forskeren understreker også at mange av problemene som påpekes i avhandlingen ikke er Norges skyld alene, men kommer av strukturelle problemer i FN eller EU.

– Svært mange av de politifolkene jeg snakket med opplevde at de bidro til noe positivt og at tjenesten var meningsfull, selv om de også var kritiske til mye. Norske politifolk får også skryt stort sett over hele fjøla. Mitt hovedpoeng er at med bedre organisering og planlegging vil man kunne oppnå langt bedre og mer målbar resultat. Både UD, Justisdepartementet og Politidirektoratet er enige om at dette kan gjøres bedre. Det er et godt utgangspunkt for forbedringer, sier Kleiven. ■



## Aktuelt 4

# – Jeg kjenner igjen svakhetene

Lars Christian Finstad var kontingentsjef for de norske politifolkene i Afghanistan i 15 måneder. Han kjenner godt igjen svakhetene som Kleivens avhandling beskriver. **Av Tor Aksel Bolle**

– DET VAR MYE FRUSTRASJON blant oss som jobbet der. Det var skapt av mangel på klare planer og det vi opplevde som tilfeldig styring av politiinnsatsen, sier Lars Christian Finstad.

Den tidligere politiførstebetjenten er nå sikkerhetsrådgiver i Flyktninghjelpen. Fra sommeren 2010 til høsten 2011 var Finstad sjef for de drøyt 20 norske polititjenestemennene som jobbet i landet.

Som eksempel på hvordan dårlig planlegging preget den norske innsatsen forteller Finstad at han sensommeren 2010 fikk beskjed om å starte et treningssenter for afghanske politifolk i byen Meymane i den «norske provinsen» Faryab.

– Beskjeden jeg fikk var: etabler et politi-treningssenter i Meymane. Én setning. Det var ikke gjort en studie på behovet, det fantes ikke noe budsjett, det var ingen planer eller målsettinger. Men noen på departementsnivå hadde bestemt at dette var en god idé. Og alt skulle skje i løpet av 4 måneder, forteller Finstad.

Han og hans kollegaer brukte masse tid på prosjektet som de selv hadde liten tro på. Men å sende kritiske rapporter hjem var ikke populært.

– Det var ikke enkelt. Jeg fikk beskjed om å ikke være negativt. Men jeg var ikke negativ, jeg var realistisk, sier Finstad.

Da en ny ambassadør ble ansatt i 2010, fikk Finstad spørsmål om han hadde tro på prosjektet han hadde jobbet så mye med.

– Jeg svarte «Nei, overhodet ikke» og prosjektet ble avsluttet. Det var som en bølge ble løftet fra skuldrene mine, forteller han.

Da Finstad kom til Meymane et par måneder etter at Norge hadde skrinlagt sitt prosjekt, oppdaget han til sin forbauselse at det afghanske politiet hadde etablert sitt eget treningssenter.

– Så det norske prosjektet var åpenbart ikke koordinert med det afghanske politiet overhodet. Så tilfeldig, hastverkspreget og dårlig planlagt kan man ikke drive prosjek-



Lars Christian Finstad var sjef for de norske politifolkene i Afghanistan i 15 måneder. Han mener kortsiktighet og mangel på konkrete mål preget den kostbare norske politiinnsatsen i Afghanistan. FOTO: PRIVAT

«Jeg fikk beskjed om å ikke være negativt. Men jeg var ikke negativ, jeg var realistisk»

Lars Christian Finstad, tidligere kontingentsjef i Afghanistan

ter. Og særlig ikke i et land som Afghanistan, sier han.

I likhet med Kleiven mener Finstad forbedringspotensialet er stort.

– Vi må planlegge det vi gjør bedre, tenke mer langsiktig og ha en klar strategi for hvordan og når den norske innsatsen skal avsluttes. Norske myndigheter må også stille mye strengere krav til FN om hvordan norske politifolk brukes og samtidig ikke helt ukritisk sende folk ut. Vi må ha de rette folk på rett plass. Det vil spare mye sløsing, sier Finstad.

## – Vi har vært for dårlige

Statssekretær i UD, Torgeir Larsen, innrømmer at Norge har vært for dårlige til å planlegge før man har sendt norsk politi ut på oppdrag. Samtidig understreker han at det dreier seg om komplekse operasjoner.

– En grundig studie av norsk politiinnsats i Serbia, Afghanistan og Liberia konkluderer at innsatsen har vært uten overordnede planer og strategier; den kan vært kortsiktig og fragmentert. Er dette noe UD er enige i?

– Det er ikke tvil om at vår sivile innsats i internasjonale operasjoner – på mange områder – har vært for fragmentert. Når det gjelder de norske politifolkene som utplasseres er de ofte ledet av FN, EU eller OSSE. Mandatene for misjonene er ofte komplekse og vedtatt etter internasjonal politisk tautrekking. Det betyr at strategier og planer gjerne blir tvetydige og uklare. I tillegg kan en skiftende sikkerhets-situasjon legge føringer for hvor og hvordan internasjonale politifolk kan brukes.

### Nytt nettverk

– Men også fra norsk side har vi vært for dårlige til å planlegge helhetlig og tydelig. Det gjør vi nå noe med gjennom tydeligere å legge felles strategier for vår sivile innsats. Et første møte i et nyetablert nettverk

for norsk sivil krisehåndtering ble gjennomført i forrige uke. Og et eget statssekretærutvalg er etablert for å tydeliggjøre norske prioriteringer.

### Må forbedre

– Norge har brukt 100 millioner kroner i året på å sende politifolk ut i verden. Hvorfor er det etter så mange år og bruk av så mye penger fortsatt et nesten totalt fravær av skikkelig planlegging, strategier og konkrete mål for denne innsatsen?

– Planleggingen og det strategiske arbeidet må vi som nevnt bedre – noe vi er i gang med. Men vi skal likevel ikke glemme at fredsopprettende eller fredsbevarende operasjoner ofte blir satt i verk på kort varsel og i komplekse krisesituasjoner. Det medfører risiko å engasjere seg i denne type operasjoner, også fordi vi har valgt å tilby mye av personellet til multilaterale organisasjoner med egne planprosesser. Men også her er vi engasjert for å bedre planprosessene. Norge fullfinansierer for eksempel arbeidet med utvikling av et strategisk rammeverk for å styrke FN's politiinnsats.

## Norske politifolk om erfaringer fra oppdrag utenlands:

«Det er en sinnssyk sløsing med ressurser her. Mye penger blir brukt på ingenting. Systemet er også korrupt og mye penger blir bare borte. Alt er politisk, det er det som styrer hele opplegget.»

Norsk polititjenestemann, Liberia

«Jeg så ikke en eneste plan eller strategi før vi dro. Ikke en eneste en! Jeg fikk bare vite at jeg skulle til Meymane. Jeg hadde foretrukket å få noen planer og målsettinger. Politidirektoratet burde klare å lage skikkelige beskrivelser av hvordan vi skal fungere i forhold til de andre.»

Norsk polititjenestemann, Afghanistan

«Vi ble fortalt at vi skulle sende positive rapporter til FN-hovedkvarteret i New York. Det var ordren vi fikk. Vi sendte veldig fine rapporter. Hvis vi sendte negative rapporter, ble vi raskt spurt om vi ikke gjorde jobben vår.»

Norsk polititjenestemann, Liberia

Kilde: Maren Eline Kleivens doktorgradsavhandling «From mission idealism to operational realism»



Torgeir Larsen, statssekretær i UD

# – Savner selv- erkjennelse hos organisasjonene

Det skarpe skillet mellom sivil og militær innsats som Norge har operert med i Afghanistan er ikke tilpasset virkeligheten på bakken i landet, mener leder av utenrikskomiteen Ine Eriksen Søreide fra Høyre. **Av Tor Aksel Bolle**

DEN NORSKE INNSATSEN i Afghanistan har de siste 5–6 årene vært preget av et klart og prinsipielt skille mellom sivile og militære aktører. Norge har hatt et klarere skille mellom sin sivile og militære innsats enn alle andre vestlige land i Afghanistan. Dette har blant annet medført at det har vært svært liten kontakt mellom norske hjelpeorganisasjoner og Forsvaret i den «norske» provinsen Faryab.

Lederen for utenrikskomiteen på Stortinget, Høyres Eriksen Søreide, er kritisk til «den norske modellen». Hun mener den har vært lite tilpasset de utfordringene man møter i Afghanistan.

– Den norske modellen i Afghanistan har nok fungert bedre på kontorene i Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet enn på bakken i Afghanistan, sier Eriksen Søreide.

Hun mener koordineringen har vært for dårlig, og at den samlede effekten av den norske innsatsen derfor ikke har blitt så god som den kunne blitt.

## Savner rolleforståelse

Både norske myndigheter og norske hjelpeorganisasjoner som jobber i Afghanistan, har understreket betydningen av et klart skille mellom sivile og militære aktører. Et viktig argument både har vært og er at man vil unngå at hjelpeorganisasjonene oppfattes som aktører som tar side i konflikten.

Søreide mener imidlertid at bildet er mer komplisert enn det mange

hjelpeorganisasjoner er villige til å innrømme. Hun etterlyser større selverkjennelse om egen rolle hos organisasjonene.

– Jobber organisasjoner med prosjekter som har som mål å skape varige endringer i Afghanistan, for eksempel å bygge jenteskoler, så er man en del av det politiske prosjektet. Det er overhodet ikke noe galt i det, tvert i mot. Men man må være ærlig om hva man er med på og skjønne hvordan det oppfattes, sier Søreide.

## Ulike organisasjoner

Lederen for forsvars- og utenrikskomiteen mener det bør skilles klarere mellom sivile organisasjoner som jobber med utvikling, og rene humanitære aktører.

– Hjelpeorganisasjonene er raske med å skylde på militære aktører når de oppfatter det humanitære rommet som truet. Jeg tror det humanitære rommet er vel så truet av at sivile organisasjoner, ønsker å bli oppfattet som humanitære aktører når de i realiteten er en del av det politiske prosjektet i Afghanistan, sier Søreide.

Lederen for utenrikskomiteen ønsker nå en klarere strategi for hva Norge ønsker å oppnå med den store norske innsatsen i Afghanistan.

– Jeg savner en overordnet strategi for den norske innsatsen for årene som kommer. En del av en slik strategi bør være å samordne hele den norske innsatsen bedre. Det betyr ikke at de militære skal drive bistand, eller at de skal legge premissene, men at alt vi gjør skal sees i sammenheng. Vår samlede humanitære, sivile, politiske og militære innsats er et tannhjul der alle delene må passe sammen. En klarere rollefordeling mellom militære, sivile og humanitære aktører vil gjøre den norske innsatsen mer effektiv, sier Søreide.

## – Langt på vei enig

Rolf Vestvik, informasjonssjef i Flyktninghjelpen, er enig i mye av det Eriksen Søreide sier.

– Skal man beskytte det humani-



Ine Eriksen Søreide mener hjelpeorganisasjonene må være ærlige om sin egen rolle i Afghanistan, også når de er en del av det politiske prosjektet i landet. FOTO: HØYRE

tære må alle følge de humanitære prinsippene, også organisasjonen selv. De har et stort ansvar for ikke å blande kortene i konfliktsoner. Men det vil alltid være gråsoner når man både har militære aktører, langsiktig utviklingsaktører og rene humanitære aktører i det samme området. Ofte vil det være aktørene på bakken som avgjør hvor grensene går, sier Vestvik.

Han har heller ikke noe imot en bedre koordinering av den norske innsatsen, men poengterer at det er viktig at den humanitære hjelpen ikke er en del av den politiske og militære innsatsen.

– Fra vår side er det helt avgjørende at det ikke gis nødhjelp ut fra en strategisk vurdering, men at det utelukkende er enkeltmenneskers behov som settes i sentrum. ■

«Den norske modellen i Afghanistan har nok fungert bedre på kontorene i Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet enn på bakken i Afghanistan.»

**Ine Eriksen Søreide (H), leder av utenrikskomiteen.**

6 **Aktuelt**

# Omfattende svindel i Uganda

Etter avsløringen av misbruk av 95 millioner bistandskroner er rundt 16 ugandiske tjenestemenn suspendert. Parlamentet er på krigsstien mot korrupsjon. Skandinavisk, britisk og irsk bistand til Uganda er frosset.

Av **Henry Lubega i Kampala og Jan Speed**

**U**gandas riksrevisjon offentliggjorde 19. oktober 2012 en rapport som viser at om lag 95 millioner bistandskroner fra Norge, Sverige, Danmark og Irland er blitt plassert på private bankkontoner og utbetalt til ulike private firmaer uten at det kan dokumenteres hva de er brukt til.

Pengene skulle vært brukt på gjenoppbyggingen av den fattige Nord-Uganda som tidligere har vært svært urolig. Så lang peker sporene mot

tjenestemenn ved statsministerens kontor står bak svindelen. Norge, Irland, Storbritannia, Sverige og Danmark har foreløpig stanset all bistand til Uganda som går via statlige myndigheter i landet.

– Dette er tyveri fra lutfattige mennesker i Nord-Uganda. Vi har nulltoleranse for korrupsjon og annet pengemisbruk. Denne saken skal vi til bunns i, sier utviklingsminister Heikki Eidsvoll Holmås.

Ugandas statsminister Amama



**Heikki Holmås, utviklingsminister.**



**Befolkningen i Nord-Uganda er blant de fattigste i Afrika. Pengene som er misbrukt skulle**

Mbabazi har i et møte med giverlandene sagt at pengemisbruket skyldes utro tjenere, og har ikke sammenheng med hans stilling. Mbabazi har lovet å innfri kravene fra giverne om både rettsforfølgelse av de skyldige, tilbakebetaling av de stjålne midlene og bedre rutiner for overføring av bistandsmidler.

En parlamentskomité i Kampala er i gang med behandlingen av revisjonsrapporten.

## – Godt tiltak

– Det at noen nordiske land og andre donorer kutter i bistanden til Uganda er et godt tiltak som jeg støtter helhjertet. Giverne burde ha klare mål for prosjektene de støtter, sier Cissy Kagaba, direktør i Anti-Corruption Coalition i Uganda.

– Dette er et språk myndighetene forstår og som kan føre til tiltak som minsker korrupsjonen. Jeg skulle ønske også andre ville gjøre det samme. Nok er nok. Det kommer ikke

## Slik ble bistandspengene stjålet

Kontoer styrt fra statsministerens kontor i Uganda:

Pengene som forsvant

-  Norske midler 27 millioner kr
-  Svenske og danske midler 16 millioner kr
-  Irske midler 35 millioner kr
- NOK 12 millioner fra PRDP\*

**Totalt er 130 millioner kroner misligholdt. 40 millioner av dette er fra Ugandas statskasse:**

Den ugandiske riksrevisjonens undersøkelser dekker perioden 1. juli 2010 til 30. juni 2012. Revisorsrapporten tar for seg både bistandspenger og ugandiske offentlige midler som er utbetalt ureglementert.

Statsministerens kontor styrer 18 prosjekter støttet av Ugandas regjering og utenlandske givere, bl.a. PRDP.

### Konto: Peace Recovery and Development Programme (PRDP)

– Giverpengene skulle via to ulike kontoer for å støtte gjenoppbygging etter krigen i Nord-Uganda. Pengene ble overført til kontoer der de ikke hørte hjemme.

Overføringer skjult som lønnsfiler

Konto for et prosjekt som opphørte i 2009

Konto: National Policy on Disaster Management

Kontoer til programmet Crisis Management and Recovery Program – som opphørte i 2009

22,5 millioner kr overført riktig

Uganda Consolidated Fund – her skal pengene havne før det gis til prosjekter i ulike distrikter i Nord-Uganda

Her forsvant pengene:

- Bensinstasjoner 20 millioner kroner
- Kjøp av ferje på Lake Bisina – ikke i drift, ingen dokumentasjon \* Usikker sum
- Privatkontoer til ansatte ved Statsministerens kontor 76 millioner
- Selskapet Farm Engineering 30 millioner
- Cash-uttak med falske underskrifter. Minst 4 millioner
- 23 selskaper som angivelig skulle levere matvarehjelp. 20 millioner
- Pengeuttak med falske fakturaer for alt fra kjøp av salt til byggematerialer

33 millioner står ubrukt på en konto. Norge krever å få disse tilbakeført.



vært brukt til tiltak i dette lutfattige og krigsherjede området. FOTO: AFP/SCANPIX

noe godt av å motta bistand som aldri når de fattige den er ment for. Befolkningen i Nord-Uganda har lidd mye og det verste som kan skje er at noen gjør seg rike på bekostning av disse fattige menneskene, sier Kagaba.

Til tross for kuttene er det mange som frykter at dette kun vil ha en midlertidig effekt og at så snart støvet har lagt seg vil bistanden fortsette som før.

– Jeg, og jeg tror også dette gjelder kollegene mine i andre organisasjoner, ønsker oss en absolutt stopp i bistanden inntil vi ser en ubetinget politisk vilje til å bekjempe korrupsjon, forklarer Kagaba.

Programdirektøren for Uganda Debt Network (en NGO som overvåker Ugandas gjeldssituasjon og hvordan statslåne brukes), Julius Kapwepwe, har et litt annet syn på saken.

– Jeg vet at giverne er skuffet over det høye korrupsjonsnivået og jeg støtter beslutningen deres om å kutte i bistandsmidlene, men på den annen side går kuttene utover de fattige som bistanden var ment for i første omgang.

#### Snakkis

Underslaget og givernes reaksjon er blitt heftig debattert på de uavhengige radiostasjonene i Uganda.

– Dette er gode nyheter fra de nordiske landene, hvis også andre donorer, som USA, trekker tilbake sin bistand, kan vi kanskje hamre noe fornuft inn i hodene på disse skruppelløse folka, sier den populære talk show-programlederen, Charles Mwanguhya.

Statsministeren har uttalt at myndighetene skal betale giverne tilbake så snart politietterforskningen er avsluttet. Men regjeringen har ikke sagt noe om hvor de skal ta disse pengene fra.

#### Lei av statlige tyver

Når et tilfeldig utvalg av ugandere blir spurt om hva de mener om bistandskuttet, svarer de fleste at de er lei av å ha en regjering som stjeler.

– Denne regjeringa bryr seg ikke

om at det er folket det blir stjålet fra. Det er ingen grunn til at skattebetalere i andre land skal gi oss penger til å hjelpe de fattige når de bare havner i lommene til korrupte statstjenestemenn. Jeg er for en total stopp i bistanden, og om mulig aldri motta penger igjen. La oss heller dø, det er visst det myndighetene ønsker, sier apotekeren Brian Kivumbi.

Politikere fra både opposisjonen og regjeringspartiet, samt det sivile samfunn, har lagt press på statsministeren for å få ham til å sparke departementsråden på Statsministerens kontor. Kontoret fører kontroll med midlene til en rekke utviklingsprosjekter.

#### Avslørt av riksrevisor

Gjennom de siste årene har Storbritannia, Norge, Sverige, Irland og Danmark gitt 155 millioner kroner til gjenoppbygging i Nord-Uganda. Totalt har Norge alene bidratt med 60 millioner kroner, hvorav 27 millioner kroner som nå viser seg å være misbrukt.

– Et gledelig faktum midt i det hele, er at pengemisbruken ble avslørt av Ugandas egen riksrevisjon. Norge har i mange år støttet utviklingen av Ugandas riksrevisjon. Denne saken viser hvor viktig dette samarbeidet har vært, sier utviklingsminister Heikki Eidsvoll Holmås.

Norge stanset støtten til gjenoppbyggingsprogrammet i Nord-Uganda i 2011, mens generell budsjettstøtte ble avviklet i 2010. Grunnen var delvis misnøye med Ugandas manglende vilje til å følge opp korrupsjonsaker, og at Norge ønsket å heller prioritere områdene energi, klima og likestilling. ■

«Befolkningen i Nord-Uganda har lidd mye og det verste som kan skje er at noen gjør seg rike på bekostning av disse fattige menneskene.»



Cissy Kagaba, direktør i Anti-Corruption Coalition, Uganda

## Norsk bistand til Uganda

■ Norge ga i 2011 ca 454 millioner kroner i bistand til Uganda. Godt styresett, økonomiske utvikling og miljø og energi er hovedsatsingsområder for norsk bistand til Uganda.

## Julens gavepakke fra TANZANIA

- Rettferdig kaffe, 250 g
- Tradisjonell te, 250 g
- Brunt sukker, 350 g
- Liten duk av bomull med afrikansk trykk
- Håndmalte kort

**280 kr**  
INKL. PORTO

Ekstra tilbehør: kaffe- og sukkerskje utskjært i tre og masaismykker. Alt er laget i Tanzania og pakkes i en eske som sendes rett hjem til den som skal ha gaven.

Bestill nå så kommer det frem til jul:

[info@wild-tracks.com](mailto:info@wild-tracks.com)

[www.wild-tracks.com](http://www.wild-tracks.com)



## 8 Tema: Høyres nye utviklingspolitikk



# Større kake, men noen vil ikke få servering

Høyres utviklingspolitiske talsmann Peter Gitmark ønsker å avvikle bistanden til regioner som Latin-Amerika og Asia. Unntaket er støtte til menneskerettigheter og demokrati. FOTO: ESPEN RØST

– Jeg regner med at kaken totalt sett vil bli større, ikke mindre for «de frivillige», sier Høyre-politiker Peter Gitmark. Samtidig varsler han en kraftig omfordeling i støtten til frivillige organisasjoner dersom Høyre får regjeringsmakt. **Av Gunnar Zachrisen**

**H**øyres nye utviklingspolitiske plattform vekker interesse og frykt i bransjen, i en tid da partiet – på noen meningsmålinger – ligger an til rent flertall sammen med Fremskrittspartiet. Overfor Bistandsaktuelt kommer partiets fremste utviklingspolitiker både med beroligende ord og advarsler til norske bistandsorganisasjoner.

Flere norske frivillige organisasjoner frykter for støtten til sine prosjekter. Høyre har nemlig varslet kraftige kutt, både i antall land og i antall temaer som skal få bistand. Samtidig fastslås det at land utenfor Afrika ikke vil bli prioritert.

«... en fullstendig vilkårlig avgrensning av samarbeidsland til Afrika sør for Sahara», ... «... i sin reformiver risikerer partiet å rase flere tiår med systematisk relasjonsbygging og samarbeid.» skrev

misjonsorganisasjonenes talsmann, Digni-sjef Jørn Lemvik, i et innlegg i dagsavisen Vårt Land nylig.

### Hele Afrika

Peter Gitmark avviser at det ligger vilkårligheter bak partiets nye utviklingspolitikk, som tar for seg både bistand, handel, investeringer og andre elementer i utviklingspolitikken. Snarere mener han at dokumentet tar opp i seg dagens utfordringer for utviklingslandene, i en tid da bistand som virkemiddel gradvis blir mindre og mindre viktig.

– Vi mener i hovedsak det er riktig å prioritere Afrika, hele Afrika, ut fra at det er der behovene er størst. Men dette betyr ikke at vi ikke ser at det eksisterer behov andre steder. For eksempel mener vi at det er riktig av Norge å være med å fullføre det arbeidet som er påbegynt i Pa-

«Det vil gjelde tøffe krav både for små og for store. Noen av de små vil få mindre midler enn i dag.»

**Les mer på nett**

Høyres dokument om utviklingspolitikk: <http://tinyurl.com/ct3383j>

kistan/Aghanistan og i Det palestinske området. Vi ønsker heller ingen geografisk avgrensning på midlene til menneskerettigheter og demokrati, sier han.

Gitmark bekrefter likevel at det vil bli vanskeligere å få støtte til prosjekter utenfor Afrika med Høyre i regjering, «men ikke umulig».

### Mer relevante

– Dere har sagt at norsk bistand skal konsentreres om 20-40 land, mot i dag rundt 110. Hvordan ser du for deg at dette kan gjennomføres?

– I vårt nye dokument «Høyres utviklingspolitikk» står ikke dette spesifisert, men 20 – 40 antyder noe om et ønsket antall på sikt. Antallet tilsvarende det man ligger på i Danmark, Nederland og Storbritannia. Gjennom å prioritere noen færre land vil vi bli mer relevante og mer effektive.

Gitmark mener Norge som bistandsgiver bør velge de landene og temaene som vi har særlig kompetanse på, men innenfor rammen av to hovedmål: å skulle bekjempe fattigdom og å fremme menneskerettigheter og demokrati.

### To typer land

I sin nye utviklingspolitiske plattform omtaler partiet de frivillige organisasjonenes bidrag i positive vendinger.

Samtidig skisseres det nye retningslinjer for støtten, en for demokratiske og en for udemokratiske regimer.

I fungerende demokratier skal organisasjonenes virksomhet «tilpasses myndighetenes planer og kapasitet i form av supplering og/eller alternativ. Der demokratiet er sviktende eller ikke-eksisterende er det viktig å bygge opp lokal kapasitet som legger grunnlaget for demokratisk statsdannelse og en etterrettelig offentlig forvaltning.», heter det i dokumentet

Det framgår videre at enkelte organisasjoner kan velges ut for langsiktige rammeavtaler. «Organisasjoner med høy kvalitet innen å fremme demokrati og menneskerettigheter og/eller som kan bidra til å hente mennesker varig ut av fattigdom bør velges ut for langsiktige rammeavtaler.»

I tillegg vil organisasjoner med særlig kompetanse kunne søke om og få innvilget støtte til enkeltprosjekter eller landprogrammer.

### Nei til kulturstøtte

– Dette kan høres ut som en omfordeling til fordel for de store profesjonelle organisasjonene på bekostning av de mindre?

– I hovedsak vil det være de organisasjonene som oppnår best resul-





tater i samsvar med våre hovedmål som vil få støtte. Det vil gjelde tøffe krav både for små og for store. Noen av de små vil få mindre midler enn i dag. Driver en organisasjon for eksempel med kulturell opplæring av urfolk i Kina, så ville den ikke bli prioritert til å få støtte. Andre små organisasjoner vil kanskje spille en viktig rolle i å støtte sivilsamfunnet eller i ulike former for fattigdomsbekjempelse, og vil kunne få støtte.

#### Flytter klimamilliardene

– Dere er blitt kritisert for å fjerne målet om at bistanden skal utgjøre én prosent av årlig norsk verdiskapning?

– Vi mener det er helt unaturlig at bevilgningene til utviklingspolitikken skal svinge i takt med norsk økonomi. Bistanden må ha fokus på kvalitet og leveranser, ikke på forbruk i kroner og øre. Uansett vil Høyre fortsatt gå inn for høye bevilgninger til bistand og utvikling. Det vil framgå av våre alternative budsjetter og av bevilgningene i perioden da vi satt i regjering. I Høyres alternative budsjett nå i år foreslår vi å øke bistanden med 900 millioner kroner, sier Gitmark.

Han viser samtidig til at Høyre ønsker å flytte klima- og skogpengene og støtten til flyktningtiltak i

Norge over på andre budsjetter enn bistandsbudsjettet.

– Dette forklarer i hovedsak den kronemessige differansen til regjeringspartiene. I tillegg gjør vi ting på handelspolitikken som er gode nyheter. Høyre ønsker å bygge ned handelsbarrierene. Det vil gjøre det lettere for fattige land å handle med Norge, sier Gitmark.

## Høyres nye utviklingspolitikk

■ Målet om at Norge skal yte 1 prosent av sin brutto nasjonalinntekt i bistand oppgis.

■ Bistanden skal konsentreres om betydelig færre land og temaer enn i dag.

■ Bistanden skal konsentreres til Afrika. Unntaket er bistand for å støtte demokrati og menneskerettigheter.

■ Viktige temaer er helse, utdanning, ren energi, støtte til sivilsamfunn og institusjonsbygging, samt fjerning av handelshindringer.

■ «Fisk for Utvikling» blir en ny satsing, basert på gode erfaringer med «Olje for Utvikling».



Zambias president Michael Sata er blant de som risikerer å miste norsk støtte til statsbudsjettet dersom Høyre kommer til makten. FOTO: SCANPIX/EPA/JASON SZENES

## Full stopp for statskassebistand?

Det kan bli slutt på bistand rett i statskassen til afrikanske land dersom Høyre inntar regjeringskontorene. Det bekrefter partiets utviklingspolitiske talsmann Peter Gitmark som vil stille mye strengere krav til støtten. **Av Gunnar Zachrisen**

I DOKUMENTET SOM skisserer partiets nye utviklingspolitikk heter det at man «vil fjerne helt bruken av budsjettstøtte til regimer som ikke har en god parlamentarisk kontroll».

På spørsmål om noen av Norges budsjettstøtte-mottakere, Mosambik, Zambia, Tanzania og Malawi, tilfredsstiller Høyres nye krav, svarer Gitmark avkreftende. Han karakteriserer Norges historisk største bistandsmottaker Tanzania som «noe i retning av en ettpartistat».

– Budsjettstøtte er et effektivt og godt virkemiddel for land som har god parlamentarisk kontroll. Det er samtidig et fryktelig dårlig virkemiddel i land med et dårlig utviklet demokrati og svake institusjoner. Høyre vil fjerne helt bruken av budsjettstøtte til regimer som ikke har en god parlamentarisk kontroll eller beveger seg bort fra demokratiske prinsipper, sier Gitmark.

Budsjettstøtte er, ifølge stortingsrepresentanten, heller ikke aktuelt i land med liten grad av åpenhet og mulighet til offentlig innsyn, eller der det er stor korrupsjonsfare. Fremskrittspartiet støtter Høyres skeptiske syn på budsjettstøtten.

#### Elasket av finansministre

Det er ingen hemmelighet at budsjettstøtten i hovedsak har blitt ansett som et positivt virkemiddel av fagfolk i det norske bistandsbyråkratiet, og er svært populær blant afrikanske finansministre. Satsingen på slike fleksible pengeoverføringer var sterkest under utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson (KrF), deretter har volumet gradvis sunket igjen. I 2011 fikk tre mottakerland støtte

«rett i statskassa» fra det norske bistandsbudsjettet. Ifølge Norad var dette Tanzania med 260 millioner kroner, Mosambik med 160 millioner og Zambia med 90 millioner. Tilsammen 510 millioner kroner.

Malawi fikk ikke budsjettstøtte i 2011. Årsaken var giverlandenes felles bekymring for ulike sider ved landets styresett, men den norske ambassaden har i år foreslått en gjenopptakelse av budsjettstøtten. Dette er begrunnet med en positiv politisk utvikling i landet.

#### Bidrar til eierskap

Norad opplyser at norske retningslinjer for budsjettstøtte er basert på OECDs generelle retningslinjer om budsjettstøtte, og kan vurderes for land der Norge har et langsiktig utviklingssamarbeid. En hovedtanke er at landet selv skal kunne prioritere midler til viktige formål framfor å bli detaljstyrt av øremerket bistand fra giverne.

– Intensjonene med budsjettstøtten er at den skal styrke partnerlandenes eierskap, bidra til bedre offentlig finansforvaltning og ansvarlighet, redusere samlede transaksjonskostnader og gi økt forutsigbarhet, sier underdirektør i Norad, Tori Hoven.

## 510 millioner kr

■ Tre land fikk budsjettstøtte fra Norge i 2011, tilsammen 510 millioner kroner.

Fortsetter på neste side →

## 10 Tema: Høyres nye utviklingspolitikk

Norsk misjon:

# – Høyre knekker bistanden

De frivillige organisasjonenes reaksjoner på Høyres nye utviklingspolitikk varierer fra høflig imøtekommenhet til kritikk av virkelighetsfjern teori. Aller mest kritisk er misjonen.

– Dramatisk radbrekking, sier «misjonssjef»

Jørn Lemvik i Digni. **Av Liv Røhnebæk Bjergene**

**H**øyre tar tak i spørsmålet om at bistand alene ikke er løsningen på utvikling og fattigdom, sier generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, Anne-Marie Helland.

Hun viser til at Høyre løfter fram behovet for å utvide debatten til å handle om andre politikkområder enn bistand, som for eksempel handel og klima.

Line Hegna er leder for politikk og samfunn i Redd Barna og mener dokumentet er et signal om at partiet vil føre en god utviklingspolitikk. Hun sier Høyres fokus på demokrati, menneskerettigheter, helse og utdanning, er riktig for å kunne bekjempe fattigdom.

– Dette er et godt utgangspunkt for videre diskusjon om hvordan politikken skal utformes, sier Hegna.

### Skrivebordsarbeid

Det er likevel nettopp når Høyres plan skal bli til realpolitikk at flere av organisasjonene blir kritiske.

– Det er bra hvis bistand og miljø kan bli temaer i valgkampen. Men utviklingspolitikken som Høyre nå har lagt fram, har i for liten grad sett på de praktiske konsekvensene, sier generalsekretær i «misjonssparaplyen» Digni, Jørn Lemvik.

Han får støtte av seniorrådgiver i Utviklingsfondet, Aksel Nærstad.

– Dette er byråkratisk skrivebordsarbeid, sier han.

Det er særlig Høyres kombinasjon av Afrika-prioritet og kraftig reduksjon i antall land som møter motstand. Høyres utviklingspolitiske talsmann Peter Gitmark har overfor pressen antydnet at antallet partnerland på sikt bør ned fra drøyt 110 til bare 20–40. Dette vil kunne gå ut over mange norske organisasjoner som i dag mottar 90 prosent statsstøtte til sine prosjekter i regioner som Latin-Amerika, Midtøsten og Asia.

– Jeg opplever at Høyre har vanskelig for å skille mellom de ulike

bistandskanalene, multilateral, stat-til-stat og det sivile samfunn. Dersom programmet gjelder for alle kanaler, vil det være en dramatisk radbrekking av bistanden, sier Lemvik i Digni.

Digni er en paraplyorganisasjon for 19 misjonsorganisasjoner og kirkesamfunn. Medlemmene samarbeider i dag med lokale partnere i nær 40 land. Lemvik er nervøs for hvilke konsekvenser Høyres planer om å kutte antall land vil få, og vil be om et møte med partiet.

### Feil metode!

Aksel Nærstad i Utviklingsfondet er heller ikke begeistret for Høyres planer om land-kutt:

– Høyre kan ha rett i at man bør konsentrere bistanden noe. Men måten å kutte antall land på blir helt feil fordi man ikke ser på innhold og kvalitet. Selv om Afrika må prioriteres, finnes fattigdom over hele verden, sier Nærstad.

Han stiller seg undrende til at Høyre ikke ser hvordan Norges mangfoldige bistandsinnsats er en styrke som partiet kan utnytte – ikke minst fordi de ønsker å satse videre på næringsliv og fredsbevarende arbeid. Han mener Norges engasjement i Colombias fred er et godt eksempel.

Også Redd Barna og Kirkens Nødhjelp er skeptiske:

– En viktig forutsetning for kutt er at det må ligge en god analyse i bunnen. Dessuten må kuttene koordineres med andre givere. Hvis det gjøres dramatiske kutt i støtten til sivilsamfunnet, vil ikke Høyre nå sine utviklingsmål, mener Hegna i Redd Barna.

Kirkens Nødhjelp er i tillegg uenige i at Høyre setter strek over mellominntekts-landene. Helland understreker at det er i slike områder flesteparten av de fattige faktisk bor.



Organisasjonene frykter at støtten til prosjekter i Asia, Midtøsten og Latin-Amerika vil stå i fare dersom Høyre



Aksel Nærstad, seniorrådgiver i Utviklingsfondet.



Jørn Lemvik, generalsekretær i Digni.

### Vil beholde prosentmålet

Høyre mener det er uklokt å binde seg til at én prosent av verdiskapningen i Norge skal gå til bistand. Kirkens Nødhjelp er ikke begeistret for å droppe 1-prosentmålet.

– Til tross for vekst i mange land, er behovene for bistand fortsatt betydelige. Utfordringen her er å tenke nytt, ikke å kutte, sier Helland.

Høyre er også tydelige på at de ønsker mer effektivitet og tydeligere resultater i bistanden. Men organisasjonene frykter utfallet av en slik politikk.

– Det er fare for at ønsket om en mer effektiv bistand vil ta utgangspunkt i hva som er enkelt å måle, ser Nærstad i Utviklingsfondet. Han frykter mer rapportering av typen «huk av i boksen»-skjemaer.

Organisasjonen Digni etterlyser en utdyping av hva Høyre mener når de vil ha «smartere kriterier» for resultatmåling.

– Hva disse kriteriene skal gå ut på, har ikke Høyre noe konkret forslag om. Man slår altså fast at utviklingsarbeid som ikke gir resultater skal nedprioriteres, uten å ha noen

begrep om hvordan resultatene skal måles, sier Jørn Lemvik.

### Frykter økt egenandel

Også Høyres ønske om klarere krav til egenfinansiering møter motbør hvis dette betyr å høyne egenandelen. – En generell innstramming av egenandelen vil ramme oss råt og brutalt. Vi sliter med å dekke inn egenandelskravet allerede nå. Endringer i egenandelen vil særlig ramme de mindre organisasjonene, sier Nærstad.

– Vi har lagt opp til en egenandel på ti prosent. Endringer vil føre til at vi når kortere, sier Lemvik.

Fremskrittspartiet har tidligere i år fremmet et eget forslag for Stortinget der partiet går inn for å sette et krav til at hjelpeorganisasjonene må ha minst 50 prosent finansiering av andre kilder enn staten. Dersom det hadde blitt vedtatt kunne forslaget ført til en dramatisk inntektsreduksjon for flere organisasjoner. Etter det Bistandsaktuelt erfarer ligger det ikke an til at forslaget vil få støtte av andre partier i utenrikskomiteen. ■

# Høyre sier nei til info-støtte

Høyre vil fjerne statsstøtten til de frivillige organisasjonenes opplysningsarbeid i Norge. – Det vil gi dårligere vaktbikkjer, fastslår RORG-talsmann Arnfinn Nygaard.

Av Liv R. Bjergene og Gunnar Zachrisen

– DET ER POSITIVT med hjemlig vennsks- og solidaritetssamarbeid, men det hører ikke hjemme på bistandsbudsjettet. Hvis formålet er å informere og skape debatt om for eksempel gjeldsspørsmål i Norge, vil ikke det få bistandskroner, fastslår Peter Gitmark, utviklingspolitisk talsmann i Høyre.

Han ønsker å prioritere de statlige bistandspengene strengere, ved å prioritere effektivt bistandsarbeid i utviklingsland. Etter Høyres vurdering må organisasjonene gjerne prioritere og finansiere påvirkningsarbeid og opplysningsbrosjyrer, men det kan gjøres via for eksempel støtte fra private. Det er ikke en oppgave for staten, mener partiet.

Opplysningsstøtten har minst tyve års historie, i sin nåværende form. I fjor var den totale støtten fra norske skattebetalere på omlag 91 millioner kroner. Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) ga samme år tilsagn om flerårige avtaler om opplysningsstøtte til 58 organisasjoner, etter å ha mottatt 75 søknader. Organisasjonene mottar støtten for å sette utviklingsspørsmål på plakaten, og engasjere folk til debatt.

## Ukritisk godhet?

Blant støttemottakerne er 42 norske frivillige organisasjoner som er med i det såkalte RORG-samarbeidet. Dette omfatter i hovedsak små og mellomstore organisasjoner med rammeavtale om opplysningsstøtte. Samarbeidet har et eget sekretariat på tre personer og egen nettside.

– Det er bra at Høyre vil prioritere utviklingspolitikk og sette søkelys på at utviklingspolitikken må sees i sammenheng med andre politiske områder. Men da henger det ikke på greip samtidig å kutte opplysningsstøtten til sivilsamfunnets vaktbikkjer. Det er de som er pådrivere for nettopp dette, sier seniorrådgiver i RORG, Arnfinn Nygaard.

Han frykter at bortfall av støtten vil føre til en mindre kritisk debatt.

– Vi kan risikere et blå-blått godhetsregime der det ikke åpnes opp for kritikk, sier han.

## – Fattigere debatt

Flere av de frivillige organisasjonene er bekymret for at folks kunnskap og engasjement vil bli mindre uten informasjonsstøtten.

– Det vil være synd fordi debatten om bistand er viktig for demokratiet, og en forutsetning for å holde politikerne ansvarlig, sier Line Hegna, leder for politikk og samfunn i Redd Barna.

Hegna tror Høyres forslag især vil ramme de mindre organisasjonene.

– Vi, som er en stor organisasjon, vil

kunne finansiere dette på andre måter. Men jeg tror vi vil se en offentlig debatt med færre aktører og mindre engasjement. Det ønsker ingen, sier hun.

## Alternativer?

Nygaard i RORG har heller ingen tro på Høyres forslag om at organisasjonene kan skaffe private midler er veien å gå.

– Nei, private givere gir til humanitære formål, og holder seg stort sett unna politisk kontroversielle spørsmål, sier Nygaard.

Å hente ut penger fra andre departementer er neppe sannsynlig heller:

– Utdanningsdepartementet kunne ha vært et mulig sted. Men å rydde plass for denne budsjettposten i et annet departement tror jeg er vanskelig. Jeg mener dessuten at det er riktigere at støtten ligger i Utenriksdepartementet og forblir en del av norsk utviklingspolitikk.

## Flere bøssebærere

Hvis Høyres politikk blir iverksatt tror Nygaard at organisasjonene vil måtte bruke mye mer tid på å skaffe til veie egne inntekter, framfor å fremme en kritisk bistandsdebatt. Han mener det vil bety mange flere bøssebærere, slik det ble i Sverige og Danmark da opplysningsstøtten ble redusert der.

– Har dere vært flinke nok til å synliggjøre hva opplysningsstøtten bidrar til?

– Det er en svakhet at vi ikke har hatt en samlet rapport for hvordan støtten brukes. Men vi er i gang med å lage en årsrapport for hvordan støtten ble brukt i 2011 nå. Det er første gang en slik rapport blir laget, sier Nygaard.

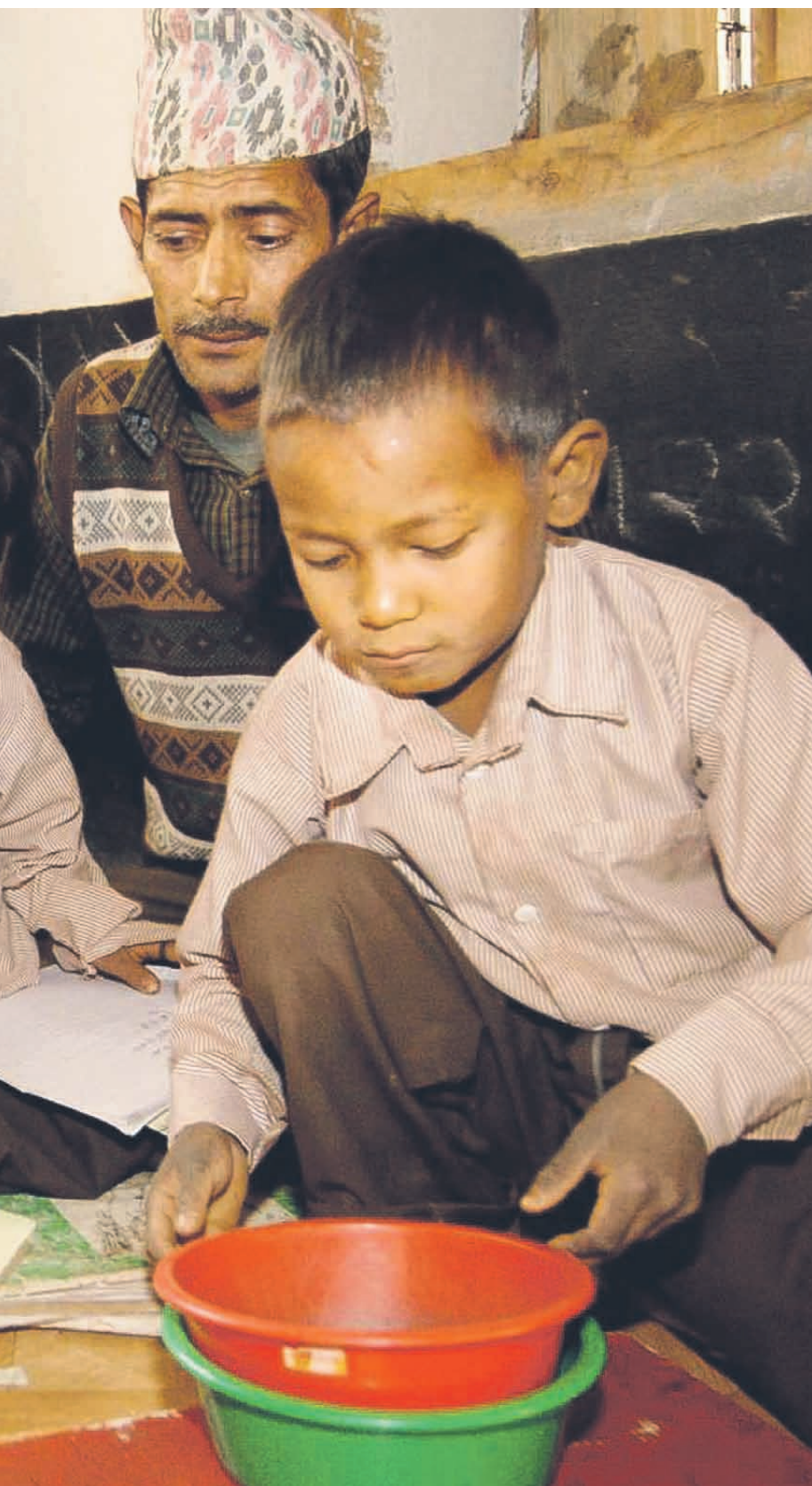
## Nordisk trend

I Sverige og Danmark har debatten om informasjonsstøtte rast i mange år. I 2009 halverte Sveirige sin opplysningsstøtte. I 2012 kom det så krav om at støtten kun skal brukes til å øke folks kunnskap om bistand, ikke til å påvirke holdninger. Men 19. november dreier Moderaternas bistandsminister Gunilla Carlsson tommeskruen enda ett hakk ved at hun nå går inn for full avvikling av den svenske statens støtte til opplysningsarbeid.

I Danmark opplevde de frivillige organisasjonene i 2005 et «kværlertag på dansk u-landsopplysning». Støtten ble redusert fra 44 millioner kroner årlig til 13 millioner kroner. Organisasjonene kunne ikke lenger søke om midler.

– Resultatet er en fattigere offentlig debatt om utviklingsspørsmål, sier journalist og forfatter Knud Vilby.

Han er tidligere formann i Mellemfolkeligt Samvirke, og har vært styremedlem i Danida, som er det danske «Norad». ■



inntar regjeringskontorene. Bildet er fra et Redd Barna-prosjekt i Nepal. FOTO: KEN OPPRANN

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN



Støtte til urfolks hagebruk i Latin-Amerika har ikke topp-prioritet i Høyres nye utviklingspolitikk. Bildet er fra Kirkens Nødhjelps «enkelandsby» i Guatemala.

«Vi kan risikere et blå-blått godhetsregime der det ikke åpnes opp for kritikk.»



Arnfinn Nygaard, rådgiver i RORG-sekretariatet.

# – Verden har sviktet Sør-Sudan

Det internasjonale samfunnet har sviktet Sør-Sudan. Det mener FNs spesialutsending Hilde Frafjord Johnson. Hun kommer med knallhard kritikk av bistandsbransjen og kaller det første året i verdens nyeste land for meget krevende.

**Av Hege Opseth, i Sør-Sudan**

**J**ubelbruset etter uavhengigheten har for lengst stilnet i Juba. Halvannet år etter at flagget ble heist har hverdagen kommet til verdens yngste nasjon. FNs generalsekretærs spesialutsending Hilde Frafjord Johnson mener det internasjonale samfunnet har sviktet på en rekke punkter.

– Sør-Sudan har ikke hatt mulighet til å bruke energi på noe annet enn konflikten med regimet i Khartoum det siste året. Skilsmisjonen var et faktum før skilsmisseforhandlingene var over. Nå trenger landet en omstart. Jeg tror det internasjonale samfunnet vil gi dem den muligheten, sier hun.

## Oppsiktsvekkende

Da den nye regjeringen kom til makten i fjor presenterte de hva internasjonale observatører mener var et generøst tilbud i forhandlingene med president Omar al Bashir og hans regjering i nord. Sudan svarte med å forlange 36 dollar fatet i transittavgifter for olje.

– Det var da spiralen begynte å gå nedover, konstaterer den tidligere utviklingsministeren.

Sudans beslutning om transittavgift førte til en frys i forhandlingene. Etter dette, fra desember til januar, mistet Sør-Sudan rundt 80 prosent av oljeinntektene – konfiskert av Sudan. I slutten av januar, etter flere mislykkede diplomatiske fremstøt fra lederne i regionen overfor Khartoum, svarte president Salva Kiir med å stenge oljekranene. Det har ført til at nesten alle landets pengereserver i dag er tømt. Staten driftes i realiteten uten inntekter. Oppsparte midler på utenlandske kontoer er snart brukt opp.

– Hvilke andre land ville godta å miste så store inntekter uten å reagere? Det internasjonale samfunnet har reagert veldig sent i forhold til mange

ting, sier Frafjord Johnson.

– *Var det en klok beslutning av Sør-Sudan å stenge oljekranene?*

– Det er helt klart tatt flere beslutninger som er forhastede. I dette tilfellet klarte verken jeg eller andre å komme inn tidlig nok for å presentere alternative løsninger, sier Johnson.

## Frykter ikke stor-krig

Mange har spekulert i om partene igjen vil erklære full krig. Det mener lederen av FN-operasjonen i Sør-Sudan er en ubegrunnet frykt.

– Den tiden er over. Fortsetter de på konfliktsporet, taper alle. Det vet de – og det er vel noe de virkelig har lært det siste året, fastslår Frafjord Johnson.

Fremdeles er oljekranene stengt og mange statsansatte og militære har fått kutt i de økonomiske godtgjørelsene de siste månedene. Oljen står for 98 prosent av inntektene. Med nok en utsettelse av produksjonsstart er det usikkert når oljepengene vil flomme igjen.

– Slik situasjonen er nå, er det verken en finansforvaltning eller en finansiell struktur som gjør at landet får lån på vanlig måte. Utsiktene er usikre på inntektssiden, sier Frafjord Johnson.

Forholdet mellom partene har vært på frysepunktet. Addis Abeba-avtalene fra 27. september gir likevel håp. Avtalene skal nå iverksettes og Den afrikanske unionen skal overvåke at det skjer. Men veien fra signerte avtaler til praksis er lang.

– Det er ikke lett for Khartoum å leve med ett nytt land. Og det er ikke lett for en ny nasjon å satse på et godt naboforhold til sin tidligere fiende. Det krever tid. Psykologien skal falle på plass på begge sider.

## – En NGO-stat

En rekke forberedelser var nødven-



– Verden har aldri før stått overfor en større utfordring enn gjenoppbygging av Sør-Sudan, mener FNs

«**Skilsmisjonen var et faktum før skilsmisseforhandlingene var over.**»

**Hilde Frafjord Johnson, leder av FN-operasjonen i Sør-Sudan, UNMISS.**

dig i oppkjøringen til folkeavstemningen om løsrivelse. Blant folket i sør var holdningene klare: De ønsket å bli en selvstendig stat. Men verken det internasjonale samfunnet eller regimet i Khartoum forberedte seg for et slikt scenario.

– Det internasjonale samfunnet burde vært forberedt på det som kom. Problemet er at ingen torde, fordi de skulle være nøytrale inntil resultatet forelå. Den internasjonale bistandsbransjen klarte heller ikke følge med og er dårlig koordinert. Det er ganske pinlig.

Sør-Sudan kom i skyggen av Darfur og andre internasjonale hendelser. Frafjord Johnson mener at verdens yngste nasjon ble sviktet av det internasjonale samfunnet. I dag driftes store deler av helsetjenester

og skoler av hjelpeorganisasjoner og myndighetene leverer lite basistjenester til egne borgere.

– Ja, du kan si at på tjenestesiden er landet på mange måter en «NGO-stat» (NGO - forkortelse for ikke-statlig organisasjon. Red.anm.) hvor internasjonale bistandsorganisasjoner drifter og står for basistjenester innenfor helse og utdanning, sier hun.

## «Skyhøy betaling»

UNMISS-sjefen mener bistandsbransjen bør ta selvkritikk for at det er blitt slik.

– Organisasjonene har vært for fokusert på det humanitære. Selv de som vanligvis har størst fokus på utvikling. Det er ikke bra for Sør-Sudan og mange har ikke vært innstilt på å skifte spor. Man må gjøre to ting på



spesialutsending til Sør-Sudan, Hilde Frafjord Johnson. FOTO: UNMISS/ISAAC BILLY

en gang, levere tjenester og bygge kapasitet slik at tjenestene kan leveres av myndighetene over tid. Utviklingsprosjekter må i gang, sier hun.

Frafjord Johnson tar selvkritikk på sin egen rolle i forhold til at situasjonen fremdeles er som den har vært i flere tiår. Som sentral aktør i fredsforhandlingene presset hun på for at NGO-sektoren kunne være en implementerende partner, samtidig som de gradvis overførte kompetanse til sørsudanere i departementene.

– Det skjedde aldri. Jeg var nok litt naiv. Den humanitære bransjen er en industri. Man kan komme og gå. Det er lite interesse for å overføre kompetanse og det skjer i liten grad, sier Frafjord Johnson, og legger til:

– Dette landet trenger ikke flere konsulenter med skyhøy betaling,

som lager rapporter ingen leser.

I sårbare stater tør få å sende penger gjennom statlige kanaler. Heller ikke Norges millioner går via det statlige systemet. Finansforvaltningen er for svak og korrupsjonsproblemene er store. Frafjord Johnson mener det er ett dilemma: *Når er en sårbar stat verdig tillit til selv å forvalte bistandsmidler?*

#### Geriljakrigere

– Jeg er enig i Norges vurdering. Men dette er vanskelig. Det er snakk om en gradvis oppbygging når det gjelder finansforvaltning, sier hun.

De som tok i mot pengene da 50 prosent av oljeinntektene ble overført til Sør-Sudan var tidligere geriljakrigere, som hadde tilbrakt de fleste av årene siden 1983 i avsidesliggende områ-

der. Krig, lidelse og sult var hverdagen. Når tilgangen på penger så kom, var presset enormt fra familie og venner.

– Vi snakker om store summer som bokstavelig talt kom i koffert over grensen. Fristelsen var enorm. Da etableres det fort en kultur for korrupsjon. Allerede i 2005 skulle det vært etablert en forvaltning av pengestrømmen. Sviket fra det internasjonale samfunn handler blant annet om at ingen tok nødvendige grep for å gjøre dette. De problemene vi ser i dag kunne da vært unngått.

#### Utfordrende

Det er enorme avstander, enorme landområder og komplekse interne konflikter i verdens nyeste land. Rapporter om voldsbruk, kamper mellom regjeringssoldater, kvegtyverier, opp-

rørere og folk på flukt er illustrerende for trykkokeren myndighetene skal forsøke å kontrollere. Dette kommer i tillegg til konflikten med Khartoum-regimet.

– Verden har aldri før stått overfor en større utfordring innen statsbygging enn Sør-Sudan, mener Frafjord Johnson.

I bresjen for dette arbeidet står altså en norsk kvinne, som leder av den tredje største fredsbevarende FN-operasjonen i verden. 7000 soldater er utplassert i Sør-Sudan, hvorav 4500 infanterisoldater. I disse dager sendes over halvparten av dem til den urolige delstaten Jonglei.

– Jeg nøler ikke med å sende dem ut i aktive kamphandlinger for å beskytte sivile, fastslår Frafjord Johnson. ■

Les mer på nett

Les mer om Sør-Sudan på våre nettsider: [www.bistandsaktuelt.no](http://www.bistandsaktuelt.no)

# Tror det er masse vann der tørken herjer

På noen av de tørreste og karrigste stedene i Afrika finnes det masse vann. Hvis du bare borer dypt nok. – Fremtidige tørkekatastrofer på Afrikas Horn bør kunne avlyses, mener den erfarne hydrogeologen Fridtjov Ruden. **Av Jan Speed**

**O**m noen uker reiser Ruden tilbake til Dar es Salaam i Tanzania for å videreføre arbeidet med å skaffe drikkevann til millionbyen. 650 meter rett ned, litt sør for Dar es Salaam ligger nemlig et stort grunnvannsreservoar. Neste år vil byens vannverk, med støtte fra Verdensbanken, bore ytterligere 28 brønner for å forsyne byens fem millioner innbyggere med vann. Dette reservoaret med grunnvann er på 2000 kubikk-kilometer (km<sup>3</sup>). Det er veldig mye vann. For eksempel bruker hele Norges befolkning én kubikk-kilometer i året.

## Mest i Somalia

– Hever man blikket og ser nordover langs Øst-Afrikas kyst er det større og større grunnvannsforekomster. Samtidig er det tørrere og tørrere på landoverflaten, sier hydrogeolog Fridtjov Ruden.

I årenes løp har han boret mer enn 1000 brønner i Afrika. Han har også gjort geologiske undersøkelser i det aktuelle området. Ruden mener det strekker seg grunnvannsreservoarer langs Kenya-kysten fra sør for Mombasa og nordover og inn i Somalia, helt opp til Afrikas horn. Reservoalet strekker seg noen steder langt innover

i landet og ut under havbunnen. Den mates med vann fra elvene som renner fra det etiopiske høylandet, mener Ruden.

– Det er skjebnens paradoks at Somalia har mer vann enn noe annet land i Øst-Afrika – i form av betydelige, urørte grunnvannsreservoarer, sier Ruden.

Han påpeker at under noen regnperioder er det massiv vannføring i elvene, mens store deler av året renner vannet bokstavelig talt ut i sanden og mater grunnvannsreservoarene.

## Trenger satsing

Likevel er det få brønner i de karrige områdene i Nord-Kenya, Øst-Etiopia og Somalia. Med få års mellomrom er det store tørkekatastrofer med tilhørende matmangel.

– Det er utrolig med all snakk om tørke og hungersnød at ingen snakker om disse ubenyttede vannforekomstene, sier Per Grimstad. Den tidligere Norad-direktøren har engasjert seg i saken, og fungerer som rådgiver for Ruden.

Det var informasjon fra oljeboring i Tanzania som i sin tid satte han på sporet av vannet under Dar es Salaam.

Ruden og Grimstad mener at Norge ved å koble vannkompetanse med oljekompetanse har en unik mulighet til å etablere et kapasitetsbyggingsprogram tilsvarende «Olje for utvikling». Fokus må være på dyptliggende grunnvannsforekomster på land og til havs – en slags «Vann for utvikling».

– Oljeindustrien sitter på store mengder vannrelatert informasjon,



**Hydrogeolog Fridtjov Ruden tror det er store grunnvannsforekomster flere steder i Afrika.**



**Prøveboring etter grunnvann utenfor Dar es Salaam i 2006. Arbeidet føres nå videre**

ofte uten å være klar over det selv. Dette burde komme verdenssamfunnet til gode, mener Ruden.

– Oljefolk prøveborer etter olje. Ofte melder de at brønnene er tørre. Men det finnes ikke en tørr oljebønn. De inneholder kanskje ikke olje, men det er alltid vann – noen ganger er det salt, men forbausende ofte er det klart drikkevann.

## – God bistand

Har Ruden rett i at det ligger store

vannkilder i disse tørre områdene av Afrika så betyr det at det ligger store verdier i form av vann dypt under jorda.

Grimstad mener at det er god bruk av bistandsmidler å arbeide videre for å utnytte grunnvannet.

– For en billig penge kan bistand bidra til utvikle potensialet som ligger i disse vannressursene. Folk kan få drikkevann og jordbruket utvides. Skal vi inn i Somalia må vi samtidig se på styringen. Det er viktig å sørge

## Kubikkilometer

En kubikkilometer (km<sup>3</sup>) er volumet av en kube hvor hver side er en kilometer lang



med støtte fra Verdensbanken og vannverket i millionbyen. FOTO: FRIDTJØV RUDEN

for god forvaltning av ressursene, at ikke enkelte maktmennesker manipulerer tilgangen kun til eget beste, sier Grimstad.

– Jo mer vann man finner, jo mer bråk, konstaterer Ruden, basert på lang erfaring.

Han er innstilt på å tvinge fram en bevissthet om de utnyttede ressursene for at de skal komme vanlige somaliere til gode. Han tenker seg å få medias oppmerksomhet ved å bore en fullskala dyp brønn midt i et av områ-

dene som i dag herjes av tørke og sult. Ved å la vannet flomme ut over jorda vil han vise for verden at vannet er der, og at det er mulig å hente det opp.

– En konkret påvisning av dypt grunnvann vil ha en viktig signaleffekt på fremtidig utvikling i området. Og vil kunne være en katalysator for boring av flere brønner, sier Fridtjov Ruden.

#### –Stort potensiale

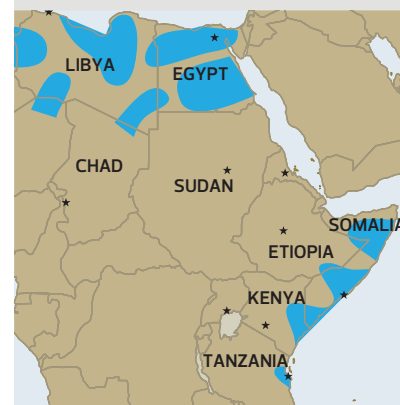
Administrerende direktør i oljekompetansesstiftelsen Petrad, Øystein

Berg, er enig i at det er mange fellesnevner mellom olje- og vannindustrien.

– Med bistandsstøtte hadde det vært spennende å bruke norsk oljeteknologi og kompetanse for å lete etter grunnvann på 1000 til 2500 meters dyp. Her er det stort potensiale, men det er mer kostnadskrevenne enn å bore noen få hundre meter ned. Mynighetene i de enkelte landene må også ta et ansvar, sier Berg. ■

## Noen av Afrikas grunnvannsreservoarer

■ **Libya** – De mest kjente dype grunnvannsreservoarer ligger under Libya og strekker seg inn i Egypt og Tsjad. Det vil ta 7500 år å bruke opp 25 prosent av disse ressursene, tilsvarende Glommas vannføring, og uten påfyll. Her er det mer enn 1 million kubikk-kilometer med drikkevann.



#### ■ Dype grunnvannssystemer

■ **Dar es Salaam** – vannet som nå pumpes opp fra Kimbiji-reservoaret er nedbør som falt for 2000 år siden. Det er trolig 2000 km<sup>3</sup> vann under land, og 3000 km<sup>3</sup> i reservoarene under havbunnen. Byen har et forbruk på 0,6 km<sup>3</sup> i året, samtidig med at undergrunnsystemet får et årlig påfyll av 2 km<sup>3</sup>.

■ **Kenya / Somalia** – disse grunnvannsreservoarer har et stort potensial, både med hensyn til reservoarer, egnede strukturer og ikke minst i form av fornybart vann fra det etiopiske platået. Dette dreier seg om et av Afrikas virkelige store grunnvannssystemer.

KILDE: R&P GEO SERVICES AS

« Det er skjebnens paradoks at Somalia har mer vann enn noe annet land i Øst-Afrika – i form av betydelige, urørte grunnvannsreservoarer »

Fridtjov Ruden, hydrogeolog

## 16 Tema: 50 år med Tanzania-bistand

Spesialtema:  
Norsk bistand  
til Tanzania

# Landet du og jeg har gitt 25 mrd. kroner

Tanzania har mottatt mer statlig bistand fra Norge enn noe annet land. Inflasjonsjustert snakker vi om ikke mindre enn 25 milliarder kroner siden starten for 50 år siden. Likevel er landet fortsatt blant de minst utviklede i verden.

Av Anne Håskoll-Haugen, i Tanzania

I 2012 peker pilene for økonomisk utvikling oppover, men ikke lenger enn til plass nummer 152 på FNs utviklingsliste. Der har de selskap av de minst utviklede landene i verden.

For 50 år siden lå Tanzania på nivå med Sør-Korea. Koreanerne har klart seg til 15. plass, midt mellom Island og Danmark. Er Tanzania selve beviset på at bistanden ikke fungerer?

Da de britiske kolonistene pakket kofferten og forlot Tanzania i 1961, etterlot de seg et land rikt på naturressurser, men med en fattig befolkning. De hadde ikke tilgang på utdanning, helsetjenester og infrastruktur. På samme tid var Norge i ferd med etablere seg som giverland. Norsk Utviklingshjelp, senere Norad, ble opprettet i 1962.

### Solidaritet

Mannen som var satt til å lede det selvstendige Tanzania het Julius Nyerere, og var selverklært sosialist. De sosialdemokratiske landene i Norden følte et ideologisk fellesskap, og ville gi det nyfødte landet solidarisk støtte på veien mot en bedre fremtid.

Det første fellesnordiske samarbeidet var et storstilt utviklingsprosjekt i Kibaha i Tanzania, med skoler, kurssetter for lokale bønder og helsesenter. Det startet så smått allerede i 1961. Fem år senere, ble Tanzania en prioritert samarbeidspartner for Norge. Fortsatt er Tanzania den tredje største mottager av norsk bistand. Det har blitt sagt at det nesten er umulig å finne sentrale personer i norsk bistand som ikke har et forhold til Tanzania.

### Tanzanias reise

Tross den svake plasseringen på FNs utviklingsindeks har mye skjedd siden 1961. Da Tanzania feiret femti år med uavhengighet i 2011, fortalte president Jakaya Kikwete om store fremskritt innen helse, utdanning og infrastruktur. Foran ham sto en jublende folkemasse og vaiet med Tanzanias flagg i hendene. Sterk økonomisk vekst de siste ti årene, og store gass-funn utenfor kysten, har skapt stor optimisme.

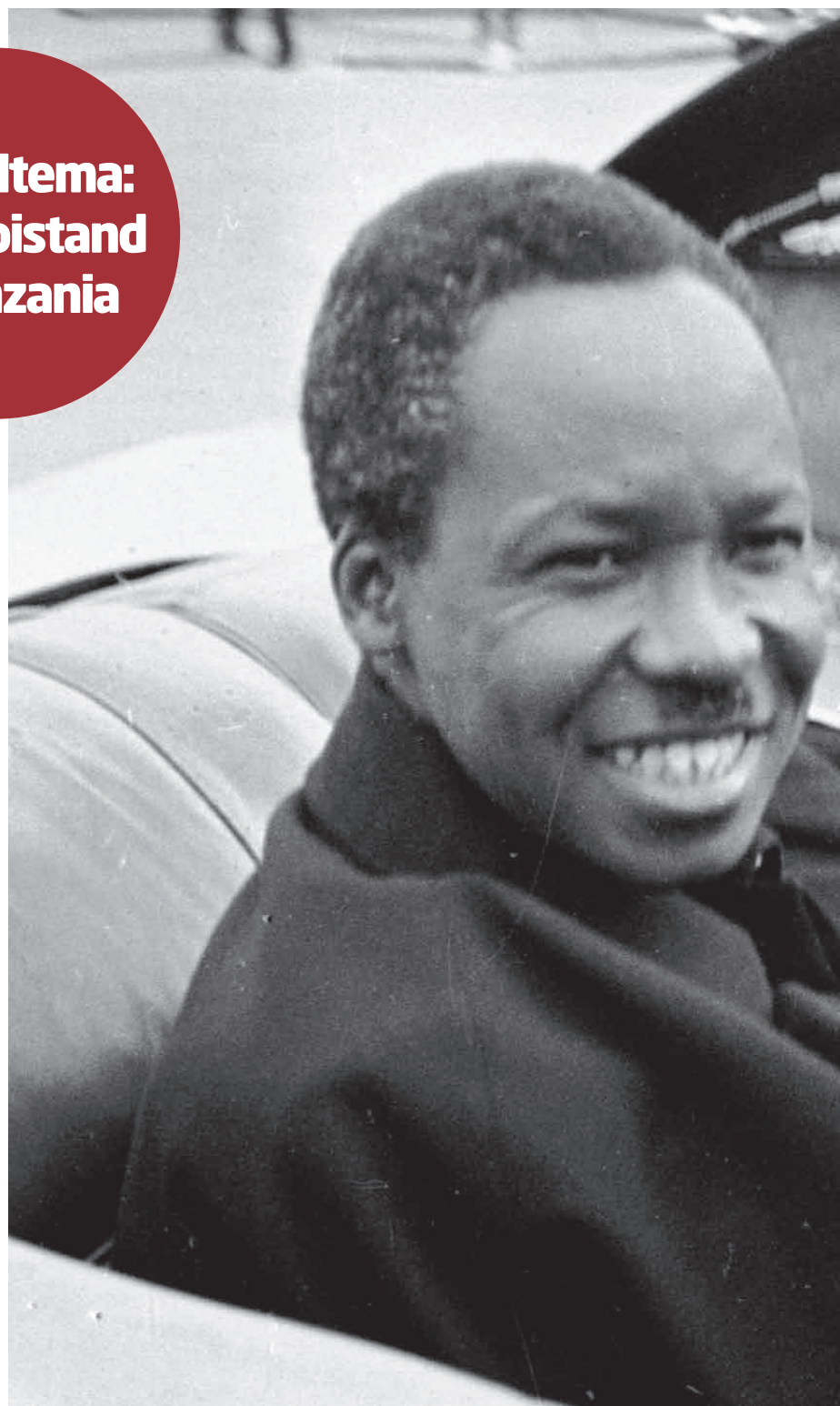
Presidenten minnet samtidig verden på at Tanzanias 120 ulike etniske grupper har levd sammen i fred i alle disse årene. Politiske valg har blitt gjennomført uten vold og opptøyer. Freden er en viktig grunn til at så mange bistandsgivere har valgt Tanzania som partner.

### På egne ben

Den tanzanianske avisen *The Citizen* kalte den tre måneder lange feiringen for «århundrets fest». Men ingen vaier med flaggene for at over halvparten av befolkningen fortsatt lever under fattigdomsgrensen. Bare 14 prosent har tilgang på strøm.

Hvis målet med bistand er å sette stater i stand til å klare seg selv, har Tanzania fortsatt en lang vei å gå. Nær halvparten av statsbudsjettet er finansiert av bistand. Manglende omfordeling av den økonomiske veksten, omfattende korrupsjon og befolkningsvekst er tre viktige utfordringer i dagens Tanzania.

Bistandsaktuelt reiste til Tanzania for å finne ut mer om hva norsk bistand har bidratt til, og hvilken rolle Norge skal ha i Tanzania i fremtiden. Meningene er mange.



Forholdet mellom Norge og Tanzania har alltid vært spesielt. I 1963 besøkte Tanzanias



I 1976 er Nyerere enda en gang på offisielt besøk i Norge, og blir fotografert i fugleværelset sammen med Kong Olav. FOTO: NTB/SCANPIX





president Julius Nyerere Norge og Kong Olav som den første afrikanske presidenten noen gang. FOTO: PER SVENSSON, AFTENPOSTEN / NTB SCANPIX



På begynnelsen av 1960-tallet levde ennå 95 prosent av befolkningen på landsbygda. Her er kvinner og barn fra Watende og Bukuria i det daværende Tanganyika fotografert i 1961. FOTO: NTB/SCANPIX

# 18 Tema: 50 år med Tanzania-bistand

## Norsk bistand fordelt på land –

i millioner kroner (inflasjonsjustert), 1962–2011

Landfordelt bistand	I millioner norske kroner	Landfordelt bistand	I millioner norske kroner
1 Tanzania	25003	84 Guinea-Bissau	300
2 Mosambik	15102	85 Kirgisistan	262
3 Zambia	12336	86 Tadsjikistan	249
4 Bangladesh	12020	87 Mongolia	248
5 India	9855	88 Guinea	242
6 Sudan	8607	89 Sør-Korea	229
7 Palestinske området	8595	90 Papua Ny-Guinea	227
8 Afghanistan	7631	91 Moldova	224
9 Kenya	7464	92 Kasakhstan	217
10 Uganda	6761	93 Maldivene	216
11 Pakistan	6756	94 Mauritania	186
12 Sri Lanka	6572	95 Costa Rica	185
13 Etiopia	6474	96 Kapp Verde	177
14 Zimbabwe	4874	97 Paraguay	173
15 Nicaragua	4758	98 Tunisia	159
16 Malawi	4104	99 Swaziland	158
17 Botswana	4036	100 Ukraina	151
18 Somalia	3859	101 Malaysia	145
19 Nepal	3672	102 Mexico	140
20 Vietnam	3601	103 Syria	137
21 Brasil	3579	104 Republikken Kongo	132
22 Angola	3530	105 Den dominikanske republikk	128
23 Kina	3422	106 Montenegro	114
24 Sør-Afrika	2977	107 Jemen	106
25 Bosnia-Hercegovina	2814	108 Seychellene	90
26 Indonesia	2408	109 Hviterussland	89
27 Mali	2400	110 Libya	84
28 Madagaskar	2396	111 Sentralafrikanske Republikk	81
29 Irak	2312	112 Usbekistan	65
30 Dem. Rep. Kongo	2119	113 Togo	62
31 Guatemala	2061	114 Panama	57
32 Eritrea	1804	115 Uruguay	30
33 Filippinene	1757	116 Israel	27
34 Burundi	1645	117 Marokko	24
35 Namibia	1517	118 Venezuela	22
36 Peru	1401	119 Mauritius	21
37 Liberia	1306	120 Turkmenistan	20
38 Nigeria	1293	121 Argentina	17
39 Libanon	1278	122 Djibouti	17
40 Myanmar (Burma)	1232	123 Fiji	12
41 Rwanda	1225	124 Belize	11
42 Kroatia	1196	125 Komorene	8
43 Colombia	1127	126 Kypros	5
44 Chile	1122	127 Singapore	5
45 Portugal	1011	128 Samoa	5
46 Haiti	982	129 Tonga	4
47 Kambodsja	980	130 Hellas	4
48 Laos	923	131 São Tomé og Príncipe	3
49 Bolivia	892	132 Ekvatorial-Guinea	3
50 Tyrkia	873	133 Barbados	3
51 Sierra Leone	871	134 Trinidad og Tobago	2
52 Makedonia	860	135 Gabon	2
53 Serbia	837	136 Saint Vincent og Grenadinene	2
54 Thailand	814	137 De forente arabiske emirater	2
55 Benin	749	138 Kuwait	2
56 Øst-Timor	748	139 Surinam	2
57 Georgia	698	140 Slovenia	1
58 Ghana	688	141 Grenada	1
59 Niger	687	142 Saudi-Arabia	1
60 Jamaica	636	143 Marshalløyene	0,7
61 Iran	570	144 Bahrain	0,6
62 Honduras	564	145 Saint Lucia	0,6
63 Nord-Korea	554	146 Saint Kitts og Nevis	0,5
64 Albania	548	147 Antigua og Barbuda	0,5
65 Kamerun	547	148 Kiribati	0,4
66 Senegal	539	149 Bermuda	0,3
67 Lesotho	498	150 Vanuatu	0,3
68 Aserbajdsjan	498	151 Malta	0,2
69 El Salvador	481	152 Nauru	0,2
70 Bhutan	478	153 Tokelau	0,2
71 Kosovo	465	154 Salomonøyene	0,2
72 Guyana	449	155 Taiwan	0,1
73 Cuba	446	156 Oman	0,1
74 Armenia	418	157 Bahamas	0,06
75 Elfenbenskysten	414	158 Qatar	0,03
76 Egypt	411		
77 Ecuador	399		
78 Burkina Faso	397	Total bistand	
79 Jordan	352	fordelt på land	238 869
80 Tsjad	344	Total bistand	
81 Sør-Sudan	327	Ikke landfordelt	276 988
82 Algerie	316	<b>Total norsk bistand</b>	<b>515 857</b>
83 Gambia	310		

# Har bistanden hjulpet Tanzania?

Bistandsaktuelt har spurt fem profilerte observatører om hva bistanden til Tanzania har bidratt til, på godt og vondt.

Av Anne Håskoll-Haugen, i Tanzania

## Økonomiprofessoren: Honest Prosper Ngowi

**HONEST PROSPER NGOWI** er professor i økonomi ved Muzumbe-universitetet i Tanzanias hovedstad Dar es Salaam. Han kommenterer ofte økonomiske spørsmål i landets presse.

– Bistand har vært viktig, spesielt for utdanning og kampen mot malaria. Det må vi innrømme. Men problemet nå er at økonomien er styrt av utenlandske investorer og bistandspenger. Vi klarer ikke å finne egne ben å stå på.

At fattigdommen fortsatt er stor mener Ngowi har like mye å gjøre med Tanzania og hvordan bistandspengene er brukt, som med bistand i seg selv. Økonomen forklarer hva han mener:

– Den økonomiske veksten her er svært god, men blir ikke fordelt gjennom skatter og avgifter. Hadde vi klart å hente inn skatter, ville det være verdt mye mer enn all verdens bistand. Dette er mitt viktigste budskap.

– Likevel, sier han, – når 60-70 prosent jobber utenfor en offisiell økonomi er det lettere sagt enn gjort. Myndighetene mangler kunnskap for å gjennomføre det, og folk mangler forståelse for hvorfor det er viktig å betale skatt.

– Hvis bistandens mål er å bli overflødig, har vi ikke lykket. Norge har nok blitt litt for mye som en far for oss. Og når en far blir for snill, blir ikke barnet selvstendig. *Finn en wafadhili til meg!* sier folk når jeg reiser rundt på landsbygda. Det er et lokalt ord for en som kan forsørge deg. Vi har et selvbylde som reflekterer at vi får hjelp utenfra, forteller Ngowi.

Den tanzanianske sosialøkonomen advarer mot å tro at de nye gassfunnene skal redde Tanzania og skape rask økonomisk utvikling for de brede lag av folket. Han viser til tidligere



FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

« Finn en wafadhili til meg! sier folk når jeg reiser rundt på landsbygda. »

**Honest Prosper Ngowi,**  
sosialøkonom og avis kommentator

erfaringer fra gull-industrien.

Men økonomen er likevel forsiktig optimistisk. Han tror at politikerne kan klare å bruke gassen fornuftig.

– Norske rådgivere på forvaltning av naturressurser har lagt et godt grunnlag. Det er stor respekt for den norske olje-modellen her. Men det er også mange fallgruver, sier Ngowi.

Professoren vil også si hva han mener er god bistand: – Hvis bistandspengene hadde stoppet opp, ville vi blitt tvunget til å være mer innovative. Derfor er kunnskap viktigere enn penger i bistandsarbeidet. Kunnskap er for alltid, pengene er borte i morgen. Jeg fikk selv utdannelsen min i Norge. Den bruker jeg her til å analysere mitt eget lands utfordringer.



Tanzanianske forbrukere har opplevd en jevn økonomisk vekst de siste årene. Asiatiske selskaper har blikket festet på en framvoksende middelklasse. FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

## Ambassadøren: Ingunn Klepsvik



Som en av landets mest trofaste bistandsgivere har Norge fortsatt en høy stjerne i Tanzania. Her er det Norges ambassadør Ingunn Klepsvik som hilser hjertelig på tidligere finansminister Mustafa Mkulo. FOTO: KIZITO MAKOVE

**INGUNN KLEPSVIK**, Norges ambassadør i Tanzania, har mange år bak seg ved ulike utestasjoner i Afrika og Latin-Amerika, i tillegg til å ha vært nestsjef i Norad. Bistandsveteranen Klepsvik er ikke i tvil:

– Norge har absolutt bidratt til utviklingen i Tanzania. Spesielt vil jeg trekke frem energi og høyere utdanning hvor Norge har hatt tyngde, sier Klepsvik.

Hun forteller at kraftanlegget Kihansi, som Norge har vært med å bygge, fortsatt leverer en fjerdedel av Tanzanias strøm. Støtte til universiteter har utdannet mange tan-

zanianere, spesielt innenfor geologi, energi og ressursforvaltning.

– Det er høyaktuelt nå som det endelig er gjort store gass-funn. Her har vi vært med å legge et grunnlag for fremtiden, mener Klepsvik.

Norsk bistand til Tanzania har gått til klima, energi, helse, kvinner, demokrati, jordbruk, grønn vekst, skatt, infrastruktur og kultur.

– Det er nesten vanskelig å finne sentrale folk i norsk bistand som *ikke* har et forhold til Tanzania, sier Klepsvik med et smil.

Hun mener at de nordiske landene har et spesielt bånd til landet

fordi de ble igjen da bistanden til Tanzania tørket ut på 1990-tallet.

– Det har gitt oss status som «vennene som aldri forlot dem». Vi har hatt et veldig godt samarbeid med regjeringen her.

– *Men hvorfor er det likevel så mye fattigdom i Tanzania?*

– Man kan ikke løse fattigdom med bistand alene. Enorm befolkningsvekst – fra rundt ti millioner innbyggere ved uavhengigheten til 45 millioner i dag – har gjort det som ble bygget opp utilstrekkelig, forklarer Klepsvik.

Ambassadøren mener at man hel-

ler ikke skal overdrive betydningen av pengene Norge har gitt.

– Tenk bare på hva nordmenn bruker på julehandelen i løpet av desember. 25 milliarder kroner i bistand til Tanzania (*målt i 2010-kroner, red. anm.*) høres kanskje mye ut, men ikke når det fordeles over 50 år. Det er urealistisk å forvente at bistanden fra Norge skal sette dype spor. Likevel har det nok vært en forventning om at det skulle hjelpe de fattigste mer, sier hun.

## 20 Tema: 50 år med Tanzania-bistand

### Sivilsamfunnets mann:

#### John Ulanga

**JOHN ULANGA** er leder i Foundation for Civil Society, en av de største sivilsamfunnsorganisasjonene i Tanzania. Organisasjonen hans viderefører penger fra bistandsgiverne til over 1000 mindre organisasjoner og prosjekter over hele landet.

– Uten internasjonal bistand hadde det ikke vært noe sivilsamfunn i Tanzania. Myndighetene er ikke interesserte i å gi penger til noen som skal kritisere dem. Derfor har internasjonale aktører et stort ansvar. Det vil få alvorlige konsekvenser hvis de trekker støtten, sier Ulanga.

Samtidig jobber han også for at organisasjonene de støtter skal klare seg uten deres hjelp.

– Å være avhengig på denne måten er ikke den beste løsningen, men det er den afrikanske realiteten. Det er klart at på sikt kan det ikke fortsette som dette, sier Ulanga.

Han ser likevel for seg at det vil ta minst 25 år med bistand til sivilsamfunnet før givere gradvis kan trekke seg ut.

Ulanga mener sivilsamfunnet må få en mye større rolle i å forme Tanzanias fremtid.

Men det er noen utfordringer:

– I vår kultur betyr familien alt, og du er forpliktet til å hjelpe dem. Ideen om å støtte folk du ikke har noe forhold til, er folk ikke så kjent med. Både når penger skal fordeles og når prosjekter skal utformes, siver denne tankegangen igjennom. Derfor er en stor del av vårt arbeid å gi veiledning, så prosjekter kommer hele lokalsamfunn til gode.

Ulanga mener femti år med bistand har gitt erfaringer både fra vellykkede og mislykkede prosjekter.



FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

Korrupsjonen er et spøkelse som lurar bak hvert hjørne:

– Men vi har en ung generasjon som er mer opplyst og utålmodig på forandring. Vi ser flere protester og markeringer enn før. Det betyr at sivilsamfunnet er i ferd med å ta form – at folk er mer bevisst muligheten til å bli hørt. Men vi ønsker ingen revolusjon. Vi skal slå i bordet, ikke slå hverandre, sier han.

Likevel er det en lang vei å gå, ifølge Ulanga.

– Ta for eksempel gass-funnene som er gjort utenfor kysten. Internasjonale selskaper og myndigheter er i ferd med å ta avgjørelser som vil prege Tanzania for all fremtid. Sivilsamfunnet har ikke tyngde til å nå frem med sine krav. Det er nå vi virkelig trengs, understreker lederen.

Han sier at internasjonale aktører må forstå dette, og mener det øker bedriftenes ansvar til å bidra til en utvikling som ikke fører til mer fattigdom.

### Utviklingsforskeren:

#### Samuel Wangwe

**SAMUEL WANGWE** er en av Tanzanias mest kjente forskere. Han leder forskningssenteret Repoa, som forsker på fattigdom og utvikling, med finansiering fra ulike bistandsgivere.

– Fortsatt lever rundt 40 prosent av befolkningen under fattigdomsgrensen. Bistand kan ikke redusere fattigdom uten at økonomisk vekst og omfordeling skjer samtidig, sier Wangwe.

Den tanzanianske professoren mener bistand har vært en katalysator for utvikling, men at den også kan ha hindret utvikling på noen områder:

– Bistand har bidratt svært mye i Tanzania. Men faren er at utlendingsene etter hvert tar over en utvikling vi burde ha styrt selv. Noen givere blir for sterke, og vi har vært for svake til å si fra hva slags utvikling vi trenger. Denne kombinasjonen reduserer effekten av bistand.

Å gi eksakte anslag for bistandens bidrag til landets utvikling vil ikke en gang utviklingsforskeren gi seg ut på. Wangwe viser til at det er vanskelig å skille mellom bistandspengene og andre faktorer som også har skapt utvikling.

– Men for helse og utdanning er det ikke tvil om at bistand har gitt et viktig bidrag her i Tanzania, sier han.

– Er du bekymret for at Tanzania har blitt for avhengig av bistand?

– Ikke egentlig. Å bekjempe fattigdom er en lang prosess. Dette forskningssenteret er et eksempel på en institusjon som er fullstendig avhengig av utenlandske penger. Men gjennom forskning produserer vi argumenter til en offentlig samtale om utvikling. Det gir grunnlag for å legge



FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

strategier, og gjør politikerne mer ansvarlige. Slik fungerer bistand som en langsiktig investering i et lands utvikling.

Professoren er også opptatt av at forskning gir folket argumenter de kan slå politikerne i hodet med.

– Vi trenger et aktivt sivilsamfunn som skriker ut. Vår forskning har bidratt til å heve lydnivået. Kunnskap er makt, også i Tanzania, og også for de fattige.

Han mener den beste bistanden Tanzania har mottatt, er den som støtter det landet likevel hadde planer om å gjøre. Og Wangwe har et råd til Norge:

– Engasjér dere i prosjekter som sikrer at de lokale selv får eierskap til utviklingen. Motsatt er bistand farlig når den selv tar over styringen, og de lokale lener seg tilbake – og blir passive tilskuere.



Opposisjonsleder Zitto Kabwe under et valgkampmøte. FOTO: CHADEMA

### Opposisjonen: Zitto Kabwe

**ZITTO KABWE** er et profilert medlem av Tanzanias største opposisjonsparti, Chadema. 36-åringen tilhører en ny generasjon i politikken, og har markert seg som en krass kritiker av korrupsjon.

– Bistand har vært viktig for å redusere fattigdommen i Tanzania. Men nå ser det ut til at de negative sidene ved bistanden dominerer. Myndighetene bruker for mye tid på å skaffe bistandspenger, og på å gjøre uten-

dingene som gir til lags, sier Kabwe.

Politikeren, som leder en komité for offentlige investeringer i parlamentet, sier at myndighetene heller burde utarbeide en selvstendig næringspolitikk, med vekt på en bærekraftig jordbrukssektor.

Opposisjonspolitikeren mener dessuten at bistanden utgjør et hinder for utviklingen av et levende flerpartidemokrati i landet.

– Folk måler myndighetenes suk-

sess i antall skoler og veier, i det de kan se blir gjort. Men når internasjonale organisasjoner kommer hit og sprøyter inn penger i disse tingene, tror folk det er regjeringspolitikernes fortjeneste og støtter dem ved neste valg. Det skader demokratiet på sikt, sier Kabwe.

Til tross for sin bistandskritiske holdning vil han gjerne understreke ett poeng:

– Internasjonal støtte har bidratt til at vi har unngått de store konfliktene i Tanzania, og fred kan aldri måles i penger.

Nå mener Kabwe at tiden er mo-

den for å stake ut en ny kurs.

– Det er noe med å gi, gi og gi. Hvor lenge skal dette fortsette? Vi burde selv vært et land som ga bistand, med alle naturrikdommene vi har. Men vi har ikke klart å løse problemer i infrastruktur og økonomisk vekst. Derfor kan ingen pengesum hjelpe oss ut av fattigdom.

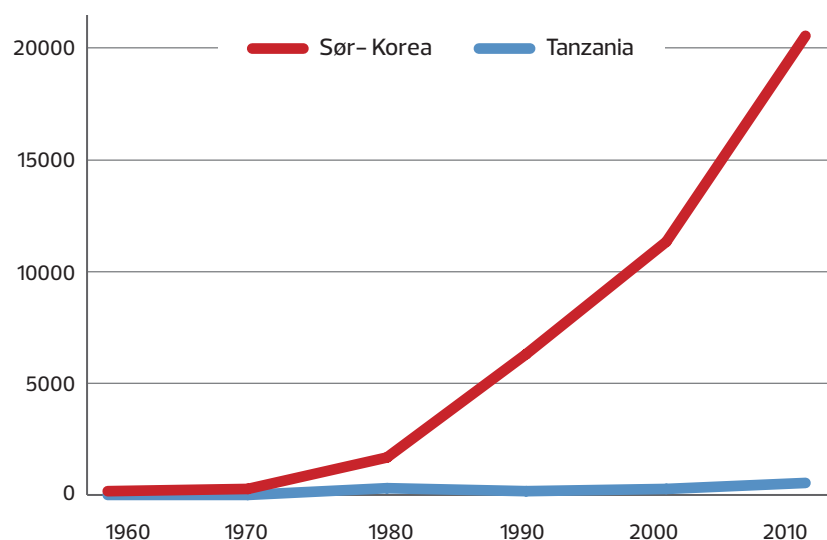
Kabwe mener kapasitets- og kompetansebygging er den viktigste formen for bistand som Norge kan gi. Det gjelder både overfor mennesker og institusjoner. Bare slik kan Tanzania klare seg selv i fremtiden.



Den økende aktiviteten på havna i Dar es Salaam bærer bud om bedre tider for befolkningen i Tanzania, men fortsatt har landet få produkter som er interessante for verdensmarkedet.

FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

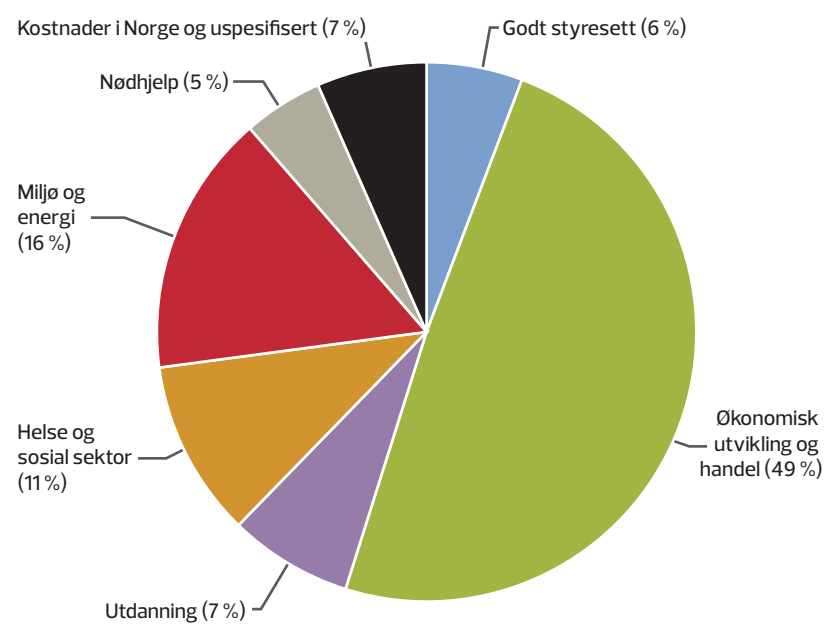
### BNP per innbygger, i amerikanske dollar



På 1960-tallet var de fleste afrikanske land rikere enn mange av de asiatiske landene. Afrikas veldige naturressurser fikk økonomene til å tro at Afrika ville få en mye bedre økonomisk vekst enn de overbefolkede asiatiske landene. Det skjedde ikke. I stedet opplevde mange av de afrikanske landene en negativ vekst, mens land som Sør-Korea skjøt oppover statistikkene.

Kilde: Verdensbanken

### Norsk bistand til Tanzania, 1960–2011



Norsk bistand i perioden 1960 – 2011 fordelt på sektor

Kilde: Norad

## 22 Tema: 50 år med Tanzania-bistand

### Korrupsjon:

# – Et stort og uregjerlig monster

Norske ambassadeansatte synes de ser fremgang i korrupsjonskampen. I tanzaniansk presse omtales stadig nye påstander om korrupsjon, og i parlamentet diskuteres problemet åpent. Men er monsteret så stort at det er umulig å beseire?

Av Anne Håskoll-Haugen, i Tanzania

**T**anzania er landet som har fått aller mest bistandspenger fra Norge, tilsammen 25 000 millioner kroner de siste 50 årene. Samtidig gir Transparency International vår største bistandsmottaker svært dårlige karakterer. Organisasjonen gir landet bare tre av ti mulige poeng på en skala hvor null betyr «svært korrupt». Tanzanias egen riksrevisor anslo i en rapport fra 2009 at 20 prosent av statsbudsjettet forsvinner sporløst.

– Husk at i dette landet blir du oppfattet som en idiot hvis du ikke benytter deg av de mulighetene som finnes, sier John Ulanga, leder for Foundation for Civil Society, en av de største sivilsamfunnsorganisasjonene i Tanzania. De mottar støtte fra blant andre Norge, og fordeler pengene videre til mindre organisasjoner og prosjekter i hele landet.

#### Ga alle sparken

Ulanga forteller at han flere ganger har avslørt korrupsjon i egne rekker. En gang ga han en hel avdeling sparken for økonomisk utroskap. Han oppdaget at de ikke fulgte organisasjonens retningslinjer for å tildele prosjektstøtte. Påfallende mange venner og kjente hadde fått penger.

Han har også hatt korrupsjonsjegere fra Norge på besøk:

– De snakket med alle, gikk gjennom regnskapet og møtte flere av partnerne våre. Det er bra både for oss og Norge. Det eneste vi har å tilby er jo vår integritet. Hvorfor skulle Norge gi oss penger hvis vi ikke kan

garantere at de ble brukt på en god måte? spør han.

– Korrupsjonen gjennomsyrrer det tanzanianske samfunnet. Den foregår i staten, i organisasjoner og i det private næringsliv, forteller Norges ambassadør til Tanzania, Ingunn Klepsvik.

Hun mener likevel ikke at det er grunn til å slutte å gi bistand.

#### Anledning gjør tyv

Når risikoen for å bli tatt er liten, kan fristelsen bli stor. Tanzania har svake statsinstitusjoner, og lovens lange arm er ikke alltid lang nok. Men hvis korrupsjonen er så ødeleggende for utviklingen, hvorfor gjør ikke regjeringen mer for å stanse den?

For ett år siden intervjuet Bistandsaktuelt Tanzanias finansminister Mustafa Mkulo. Han sa den gang at Tanzanias forvaltning og kontrollrutiner var til å stole på. Han er selv utdannet revisor.

– Korrupsjonen er ikke så omfattende som pressen vil ha det til, uttalte han. Et halvt år senere fikk ministeren sparken på grunn av påstander om korrupsjon. Det er fortsatt uklart om Mkulo selv var involvert i korrupsjon, om han hadde opptrådt for slapt eller om han bare ble offer for et politisk spill. Korrupsjonsanklager er en velkjent, skitten og effektiv del av det politiske spillet i Tanzania.

#### Naive Norge?

– Er det urealistisk å tro at man kan unngå korrupsjon i et land som Tanzania?



Tanzaniansk presse har blitt mer uavhengig og frittalende de siste årene. Stadig er det omtale av nye

FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

– Vi må ha nulltoleranse. Reaksjonen må komme raskt og på prinsipielt grunnlag. All bistand må stanses og pengene må tilbakebetales hvis korrupsjon blir avslørt. Tilbakebetalingsprosessene er viktige for å vise at vi mener alvor, sier ambassadør Klepsvik, som uttaler seg i tråd med den offisielle norske linjen.

Ambassadøren viser til at nye kontrollinstitusjoner er på plass i Tanzania, det er økende åpenhet i samfunnet og hun mener at avsløringene som har blitt gjort de siste årene viser at det nytter å jobbe mot korrupsjon.

#### Monsterets hoder

Korrupsjon er mer enn penger i en brun konvolutt. Hvis man tar en titt på organisasjonen Transparency Internationals verdenskart over land med minst korrupsjon, er det samtidig de landene som befolkningen mener det er best å bo i.

– Korrupsjon skaper urettferdig fordeling og svekker folks tillit til myndighetene, sier den tanzanianske økonomen Honest Prosper Ngowi.

I en spørreundersøkelse fra 2009 sier 85 prosent av tanzanianerne at

landet er «korrupt» eller «ekstremt korrupt». Når folk ikke stoler på at myndighetene bruker pengene til det beste for landet, er det vanskelig å få dem til å betale skatter. Det er, ifølge Ngowi, like alvorlig som korrupsjonen i seg selv.

#### Håp om endring

Parlamentsmedlemmet Zitto Kabwe, fra det største opposisjonspartiet Chadema, mener korrupsjonen er en så stor del av den politiske kulturen at det eneste som vil fungere er et maktskifte. Kabwe spilte en viktig rolle i å få avsatt finansministeren tidligere i år.

– Å gi bistand til dagens myndigheter er det samme som å akseptere korrupsjonen som foregår der. Jeg tilhører en ny generasjon som er sulten på forandring, sier den 36 år gamle lederen. Han tror korrupsjonsklimaet i landet etter hvert vil endre seg.

Norges strategi for å bekjempe korrupsjon er å styrke lokale kontrollinstitusjoner, pressen og sivilsamfunnet. På den måten skal landene settes i stand til å avsløre sine egne. Nulltoleranse er et viktig prinsipp, og et

« I dette landet blir du oppfattet som en idiot hvis du ikke benytter deg av de mulighetene som finnes. »

John Ulanga, leder for Foundation for Civil Society



korrupsjonsskandaler. Det er godt stoff, men øker ikke folks tiltro til politikerne.

eget nettverk av korrupsjonsjegere er satt i sving. I alle prosjekter som støttes skal tiltak mot korrupsjon være en del av planen.

#### Nye tider?

På den norske ambassaden i Tanzania mener både ambassadøren og flere av de ansatte at det har skjedd et hamskifte i politikken når det gjelder korrupsjon. En sterkere opposisjon holder politikerne ansvarlige i større grad enn tidligere. De viser til at hele seks ministre har måttet ta sin hatt og gå bare i år, til stor overraskelse for mange.

Spørsmålet er om anklager om korrupsjon bare brukes i et langsiktig politisk spill for å rydde regjeringspartiet av banen. Det samme partiet – Chama Cha Mapinduzi, som det heter i dag – har i praksis sittet med makten siden Tanganyika (det tanzanianske fastlandet) ble uavhengig i 1961. 30 år etter uavhengigheten, i 1991, ble det åpnet for flere partier og opposisjonen.

Men det har tatt tid før opposisjonen har styrket seg og blitt en tydeligere stemme i den politiske

debatten. Ingen er i dag i tvil om at folk som korrupsjonsrefseren Zitto Kabwe fra Chadema er sultne på et maktskifte.

– Det er klart at korrupsjonsanklager brukes som politisk maktmiddel. Likevel vil jeg si at debatten som foregår i pressen om korrupsjon var helt utenkelig bare for noen år siden. Skandaler er hentet frem i dagslys, og de involverte har måttet ta konsekvensene av det de har gjort. Det viser at store forandringer er i gang, sier Klepshvik.

#### Forsiktige optimister

Men ikke alle tror på bedre tider. På forskningssenteret Repoa sitter økonomer Samuel Wangwe, som definerer problemet slik:

– Vi vet egentlig ikke hva det er vi kjemper mot, verken tanzanierne eller giverlandene. Jeg har et håp om at de yngre, som lager mye støy rundt dette, kan endre klimaet, men det er korrupte folk også blant dem. Ingen korrupte ledere kan fatte beslutninger som er til det beste for de fattige. Korrupsjonen er et stort og uregjerlig monster, avslutter han. ■

## Kommentar Kizito Makoye, i Tanzania



# Regjeringspartiet i trøbbel

KORRUPSJONEN i Tanzanias regjerende parti Chama cha Mapinduzi (CCM) har nok en gang fått partileder og president Jakaya Kikwete til å se rødt. Nylig kom han med kraftig kritikk av egne partimedlemmer, som skal ha kjøpt og solgt stemmer i forbindelse med nominasjonsvalg.

Saken reiser alvorlig tvil rundt partimedlemmenes vilje til å følge demokratiske spilleregler. Partiets manglende evne til å bekjempe korrupsjon eksponeres i full offentlighet av den nasjonale antikorrupsjonsbyrået PCCB, og det legges merke til av velgerne. Regjeringspartiet CCM, som er et av Afrikas lengstlevende partier, begynner utvilsomt å få et frynsete rykte.

Tidligere president og grunnlegger av partiet, Julius Nyerere, skal ha sagt at «korrupsjon er rettferdighetens fiende». Når politikere fusker ved valg av egen politisk ledelse, har partiet forlatt prinsippene det ble grunnlagt på.

President Kikwete har ofte i sin regjeringstid tatt offentlig avstand fra korrupsjon. Det har vært flere slike modige opptredener. Likevel ser det ut til at han mister anseelse fordi han ikke klarer å sette handling bak ordene.

Et eksempel er saken mot tidligere riksadvokat Andrew Chenge – som til tross for tungtveiende beviser i en stor korrupsjonsskandale – fortsatt går fri. Korrupsjonsbyrået har i praksis blitt en tannløs hund, mer ivrig etter å snuse seg frem til småkorrupsjonen, enn å ta tak i de virkelig store sakene.

ETTER 50 ÅR ved makten har ikke CCM klart å redusere fattigdommen for den vanlige tanzanier. Folk flest er mektig irritert over de stadige korrupsjonsskandalene som avsløres. Med økende inflasjon og høye levekostnader, er det i ferd med å gå opp for folk at CCM ikke nødvendigvis er de beste til å styre.

Med funn av store gassforekomster i landet stilles nå også spørsmålet om myndighetene er i stand til å forvalte disse ressursene på en slik måte at de kommer befolkningen til gode. Alt dette har blitt politisk kapital for landets største opposisjonsparti, Chadema, som blant annet har markert seg som en sterk kritiker av korrupsjon.

Om tre år er det regjeringsvalg, det femte etter at flerpartisystemet ble innført. Hvem vet, kanskje vil folket snu ryggen til regjeringspartiet for første gang i 2015?



Offentlige anbudprosesser har vært kjent som en av kildene til lett-tjente penger for toppbyråkrater og politikere. I denne boksen mottar Finansdepartementet i Tanzania sine anbud. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

## 24 Tema: 50 år med Tanzania-bistand



# Hva er igjen, 50 år

De kom fra Norge, Sverige, Finland og Danmark. De skulle hjelpe Tanzanias leder Julius Nyerere å bygge landet. De var del av et gigantisk solidaritetsprosjekt, i et land som nettopp hadde blitt uavhengig av kolonistyre. **Av Gunnar Zachrisen, i Tanzania**

**V**i er i småbyen Kibaha, noen mil vest for hovedstaden Dar es Salaam. I et velpleid landlig område omgitt av flotte bygninger. Under armen har vi et gammelt fotoalbum fra 1970, en gave til Norads første direktør Rudolf K. Andresen. Vi er på jakt etter hva som er igjen av 1960-tallets største nordiske bistandssatsing i Øst-Afrika.

For 50 år siden vandret blonde nordiske menn i shorts og sandaler på de samme stiene. Noen gikk der sammen med sine barn og medfølgende hustruer. De var lærere, agronomer, helsearbeidere og folk med ledererfaring, utsendt etter vedtak i Nordisk Råd.

### «Mwalimu»

På det tidlige 1960-tallet var læreren

Julius Nyerere selve symbolet på det nye uavhengige Afrika. «Mwalimu», læreren, som han ble kalt på swahili, var en klok leder som ønsket fred mellom folkegrupper, gode helse-tilbud, utdanning til folket og bedre levekår for landets småbønder. Ideene hans om afrikansk sosialisme var kjent internasjonalt, og vakte interesse langt ut over det nordiske sosialdemokratiet.

Nordiske utsendinger reiste til Tanganyika, det tanzanianske fastlandet. (Senere slo Tanganyika seg sammen med Zanzibar og ble til Tanzania.) Samtalene med Tanganyikas leder, Nyerere, om nordisk solidaritet ble til *The Nordic Tanganyika Project*.

### Topp standard

Prosjektet inkluderte ulike fagområder. Det skulle satses på både utdanning, helse og opplæring av lokale bønder. Målet var på en og samme tid å utdanne kommende ledere, støtte lokalsamfunnene og bidra til nasjonsbygging. De som deltok beskriver det som en tankemessig fusjon av nordiske erfaringer, det fattige landets behov og Nyereres ideer.

De nordiske lands parlamenter bevilget pengene. Mye penger etter datidas standard. Til sammen ble det fra 1962, og fram til Tanzanias overtakelse, brukt omlag 49 millioner svenske kroner på prosjektet, et voldsomt beløp ut fra datidas pengeverdi.

– Dette var en gave fra Norden til Tanzania, og her skulle det ikke spares på noe. Standarden var som i nordiske land, forteller den norske lektoren, John Egil Gautvik, som underviste i matematikk og fysikk.

### Blant løver

Ved veien til Morogoro, 48 kilometer vest for hovedstaden, hadde prosjektlederne fra Norden funnet et område som kunne brukes. Kjente problemer



**43 år etter at bildet over ble tatt sporer vi opp pensjonisten Lilian Sonyo hjemme i landsbyen. – Det var en hard tid med mye underernæring. Det var ofte vanskelig å få tak i proteinrik mat, forteller Sonyo. Hun jobbet til sammen 41 år på Kibaha Education Centre før hun ble pensjonert i 2009. Sonyo har gode minner om jobben.**

som dengue-feber og malaria-mygg, stoppet ikke planene. En norsk lærer forteller i sin dagbok om streifende løver og farlige slanger som kom krypende fra omkringliggende skogsområder.

Her skulle det bygges både skoler, kurslokaler, internat for elever, et lite sykehus, bibliotek, fjøs, kyllingfarm,



Nordic Tanganyika Project, senere Kibaha Education Centre, ble etablert i et fattig område på landsbygda. Her lærer ernæringsassistent Lilian Sonyo (med sleiv) mødre fra lokale landsbyer om riktig ernæring. Bildet er fra ca 1970.

FOTO: JESPER KIRKNE/S/NORAD - ARKIV



# etter?

verksteder, administrasjonsbygg og boliger for ansatte. Det aller viktigste elementet i prosjektet var den videregående skolen for «talentfulle ungdommer».

## Datidas behov

– Prosjektet var utformet med sikte på å møte de utfordringene som datidas Tanzania hadde definert som sine største utfordringer – uvitenhet, sykdom og fattigdom, forteller den kjente samfunnsforskeren Samuel Wangwe, prosjektets styreleder.

I 1967 og -68 var Wangwe selv blant de utvalgte unge talentene, som kom til senterets videregående skole. Tenåringene kom fra hele landet for å få undervisning. De bodde, spiste, leste og drev idrett, og diskuterte med sine nordiske lærere.

– Lærerne snakket langsom engelsk med varianter av norsk, dansk og svensk tonefall, minnes professor Wangwe.

## Enorme behov

Behovene i det østafrikanske landet var enorme. Ved Tanganyikas uavhengighet i 1961 fantes det knapt nok

mennesker med videregående opplæring. 90 prosent av republikkens lærere og leger var fra andre land.

I statsadministrasjonen var det drøyt 4300 ansatte. Bare om lag 500 av dem var afrikanere. – Fortsatt ett år etter uavhengigheten hadde Tanzania bare ett gymnas. Jeg tror de utdannet 15 elever per år. Det var arven etter det britiske kolonistyre. Det eneste britene trengte utdannede tanzanianere til var som skatteinnkrevere for kolonistyre, sier tidligere Norad-direktør Per Ø. Grimstad.

Han karakteriserer Kibaha-prosjektet som den klart viktigste nordiske bistandsatsingen i de første årene etter uavhengigheten.

## Skepsis?

Spaltekilometere har opp igjennom årene blitt skrevet om bistand som har endt opp i ingenting den dagen bistandsgiverne trakk seg ut. Slik var det også med mange prosjekter i Tanzania. Men *The Nordic Tanganyika Project* var i sine første år, under nordisk ledelse, et positivt unntak. Tanzania hadde så langt få erfaringer med ledelse av store prosjekter.



Den nye jenteskolen. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

## – En perle!

– Midt oppe i diskusjonene om bistandsprosjektene bærekraft, så er dette en perle, sier den svenske professoren og Afrika-kjenneren Lennart Wohlgenuth om Kibaha-senteret.

DEN SVENSKKE PROFESSOREN har besøkt et utall tidligere nordiskfinansierte bistandsprosjekter i Afrika gjennom årene. Mange av dem er blitt nedlagt, eller har råtnet langsomt hen på grunn av svak økonomi og dårlig ledelse. Men da han kom til Kibaha var overraskelsen stor. Ikke



Lennart Wohlgenuth

bare fantes prosjektet fortsatt. Det hadde også vokst og levde i beste velgående.

– Jeg ble aldeles forbløffet over å finne noe slikt midt oppe i det problemfylte Tanzania. Det er både bokstavelig og billedlig talt et sted som blomstrer, sier han.

To av studentene hans ved Gøteborg Universitet har skrevet mastergradsavhandling om prosjektet. Annika Billing og Catarina Carlsson gir i sine arbeider en meget positiv attest til Kibaha. En vellykket øy i et hav av mislykkede prosjekter.

## Best i landet

De svenske forskernes vurderinger

deles av alle vi snakker med i Tanzania som kjenner Kibaha-prosjektet. Hovedsuksessen knyttes til satsingen på en videregående skole for spesielt talentfulle ungdommer, Kibaha Secondary School. Skolen har et svært godt rykte i Tanzania. Det skyldes blant annet resultatene.

– Skolen vår kom i år ut som best i landet på en nasjonal sammenligning av eksamensresultater på nivå A. Vi kan vise til meget gode resultater gjennom mange år, forteller rektor Sekundi Kayenga.

## Kikwete var elev

Rektor Kayenga skryter uhemmet av skolen han leder. Han ramser opp de mange prominente samfunnsoppene som har trådt sine turnsko på skolens grønne plener. Blant dem er både landets nåværende president, den mest framstående opposisjonslederen og regionens guvernør.

Han husker ennå at Jakaya Kikwete var en markant person i studentmiljøet på skolen på slutten av 1960-tallet. – Etter at Kikwete ble president har han vært på besøk flere ganger, blant annet for å overvære skolens idrettskonkurranser, forteller en stolt rektor.

«Hensikten var å bekjempe de tre største truslene mot nasjonens utvikling: kunnskapsløshet, helseproblemer og fattigdom.»

**Oberst Ferdinand Swai, mangeårig leder ved Kibaha Education Centre.**



I en landsby like ved Kibaha treffer vi vaskeriarbeideren Hamis Hassan (70). Han studerer vårt gamle fotoalbum fra Norads arkiver med stor interesse. I 25 år jobbet han ved kokemaskinene i vaskeriet. – En gang ble jeg kåret til «beste ansatt». En maskin hadde gått i stykker, og de trodde at reservedelene måtte skaffes fra Sverige. Jeg klarte å få dem fra Nairobi. Dette var en milepæl for meg. Jeg ble anerkjent, forteller Hassan.

## 26 Tema: 50 år med Tanzania-bistand

### Kibaha Education Centre

■ Kibaha Education Centre, et senter bestående av en rekke skoler på ulike nivåer, et stort regionalt helsesenter, et kurssted for lokale bønder. I tillegg kommer ulike inntektsskapende aktiviteter.

■ Senteret er administrert av Statsministerens kontor, avdeling for regional administrasjon og lokalt styre.

■ Inntektene kommer fra Tanzanias statsbudsjett, skolepenger og inntekter fra senterets egne produksjonsentra (blant annet en kyllingfarm). Om lag 40 prosent av Tanzanias offentlige budsjetter var i 2010 finansiert av internasjonal bistand, blant annet fra Norge.

■ Senteret har i dag om lag 900 ansatte.

Mange nordiske utsendte var derfor skeptiske til hvordan det ville gå da Tanzania i 1970 selv overtok styringen av det omfattende prosjektet.

Skogforskeren og bistandsarbeideren Karl Solberg, og kona Anna Solberg hadde sin bolig på Kibaha Education Centre i flere år, fra og med 1973, i en tid da de fleste nordiske ansatte hadde reist hjem.

– Mitt inntrykk er at overgangen gikk forholdsvis bra. Noen av de nordiske holdningene til disiplin, effektivitet og samfunnsansvar ble overført til tanzanianerne, men ting gikk mye langsommere, lærere kunne plutselig utebli fra undervisning, og kunnskapene om viktigheten av vedlikehold var nærmest fraværende, sier Karl Solberg, som arbeidet på en skogforsøksstasjon i nærheten.

Anna var «medfølgende hustru» og drev blant annet frivillig arbeid for kvinner i landsbyene.

Begge er enige om at utdanningsdelen av prosjektet har vært en kjempesuksess. – Det har kommet mye god utdanning ut av dette. Og prosjektet påvirket holdninger positivt, i retning av mindre hvitstippenkning blant Tanzanias kommende ledere, sier Anna Solberg.

#### Reddet av Danida

Ut over 1980-tallet preget dårlige økonomiske tider all utvikling i Tanzania. Mislykkede økonomiske satsinger, og krigen mot Idi Amin-regimet i Uganda i 1978, var blant årsakene. I takt med nye og strengere betingelser til bistand fra internasjonale långivere var det mange tiltak i offentlig regi som opplevde trange tider. Det slo inn også for Kibaha-prosjektet. 1980-

En rekke framstående samfunnsstopper i Tanzania har gått på den videregående skolen ved Kibaha. President Jakaya Kiwete er blant de som har spilt fotball på denne idrettsplassen. FOTO: JESPER KIRKNE/S



Den videregående skolen ved Nordic Tanganyika Project, Kibaha Secondary School, var en gave fra nordiske land til den nye, avkoloniserte staten Tanzania. Ved åpningen i 1966 var det landets desidert flotteste videregående skole.

FOTO: JESPER KIRKNE/S/NORAD-ARKIV



Kibaha Secondary School i 2012, en populær skole med svært gode elevresultater. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

«At mange tidligere Kibaha-studenter har fått viktige posisjoner i samfunnet er i tråd med ideene fra starten. Skolen skulle utdanne framtidens ledere.»

**Bernard Mchomvu, statstjenestemann og leder av Tanzanias tusenårsmål kampanje**

og 1990-tallet var magre år.

Det gikk ut over vedlikehold av bygninger, bemanning, lønninger og kvaliteten på lærebøker. Likevel kom Kibaha Education Centre bedre ut av det enn andre skolesentra. Det danske Danida bidro med livsviktig økonomisk støtte til Kibaha i de verste årene på 1980-tallet.

– Det har vært både gode og dårlige perioder, men vi har overlevd både lederskifter og økonomiske krisetider, forteller avdelingsleder Lucy Boniface Ssendi.

#### Gode ledere

Alle vi snakker med er enige om at Kibaha-prosjektet, i motsetning til

mange andre utviklingsprosjekter i Tanzania, har hatt gode lokale ledere. De har blant annet bidratt med tenkning om hvordan skolen kunne supplere offentlige tilskudd med egne inntekter. Fra 1970 og fram til i dag har prosjektet hatt seks ulike tanzanianske direktører.

I 2012 er senteret, som ble startet av de nordiske landene, blitt til en kjempeinstitusjon med rundt 900 ansatte. I skogene, der løvene og slangene en gang rådet, har det vokst opp en hel liten by. Kjernesatsingen er fortsatt den høyst levende videregående skolen for gutter. Den ligger på samme sted som der skolen ble bygget ferdig i 1966. Det er fortsatt

en skole for «spesielt evnerike gutter». I tillegg har det nylig kommet på plass en jenteskole, Kibaha Girls' Secondary School.

Jenter i skoleuniformer bevæpnet med jungelkniver er synet som møter oss i det vi ankommer den nye videregående skolen. Rektor har pålagt dem å rydde nærområdet for ugras. Det at elevene må ta et selvstendig ansvar for gartnerarbeid, samt gulv- og klesvask, har å gjøre med trange budsjetter.

– Selv om skolen er blant landets mest ressurssterke, er vi hele tida nødt til å tenke sparing, sparing, sparing, forklarer Lucy Boniface Ssendi.



Kibaha Secondary School har gjennom årene utvidet elevtallet kraftig. Til sammen har de videregående skolene på Kibaha nå om lag 8000 elever.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

### 800 elever

Tross sparing og økonomisk trange tider har ekspansjonen i senterets ulike aktiviteter vært voldsom. Til sammen hadde de videregående skolene på Kibaha om lag 2000 elever på ulike trinn og nivåer i fjor, mot om lag 600 da Tanzania overtok ansvaret fra de nordiske landene. Ved barneskolen var det i 1970 300 elever, i dag nærmere 1000.

Den lille klinikken, Tumbi Hospital, der lokalansattes barn og nyfødte nordiske lærerbarn ble tatt i mot på 1960-tallet, er nå blitt et stort sykehus. En rekke nye avdelinger er etablert med ulike typer medisinsk fagekspertise. For noen år siden god-

tok myndighetene at Tumbi Hospital ved Kibaha skulle få status som et regionalt helsesenter for sju distrikter.

– Det er et godt sykehus. Alle som havner i ulykker på Morogoro-veien blir bragt dit, forteller landsbylederen Godfrey Mwaipopo i landsbyen Lulanzi.

Til sammen har sykehuset nå 253 senger, mot 35 i 1970. Om to år skal kapasiteten utvides til om lag 500 senger.

Det eksisterer også fortsatt et kurscenter for lokale bønder. Der er kapasiteten nå 300 elever per år, mot 50 ved overtakelsen for 42 år siden. ■



### Julius Nyerere, Tanzanias president fra 1964 til 1985

■ Født i Mara-regionen i Tanganyika 13. april 1922. Sønn av en høvding. Utdannelse fra universiteter i Uganda og Skottland. Senere lærer.

■ Nyerere ble i 1961 Tanganyikas første statsminister, ved områdets uavhengighet fra det britiske kolonistyre. Ved landets uavhengighet i 1962 ble han president. To år senere slo Tanganyika seg sammen med øyene som utgjorde Zanzibar, og ble til Tanzania.

■ Landsfaderen Nyerere var Tanzanias president i 21 år, fra 1964 til 1985. Han døde 14. oktober 1999.



### Jakaya Kikwete, Tanzanias president siden 2005

■ Født i Msoga i Bagamoyo-distriktet 7. oktober 1950. Barnebarn av en lokal høvding, sønn av en statstjenestemann.

■ Elev ved Kibaha Secondary School i årene 1966–69. Leder av Studentrådet ved skolen. Aktiv basketballspiller, studentleder og ungdomspolitiker på videregående skole og senere på universitetet. Medlem av regjeringspartiet TANU, som senere ble til CCM. Finansminister 1994–95, utenriksminister 1995–2005. Leder av Den afrikanske union (AU), 2008–2009.

■ Tanzanias president fra 2005 og fram til i dag.

## Kibahas første år

**1961:** Nordisk Råd beslutter at det er hensiktsmessig å samordne de nordiske landenes utviklingshjelp til fattige land.

**1962:** To ulike nordiske delegasjoner besøker Tanganyika, Tanzanias fastland. Dette skjer to år før Tanganyika slår seg sammen med Zanzibar og blir til Tanzania.

**15. desember 1962:** En avtale om etablering av Nordic Tanganyika Project og ansvarsfordeling mellom Tanzania og de nordiske landene blir undertegnet. Et kurscenter for bønder og landbruksveiledere, et helsesenter og en videregående skole er kjerneaktivitetene.

Styret i Nordic-Tanganyika Project består på denne tida av direktørene i Norad, SIDA, Finnida og Danida, og en representant fra parlamentene i hvert enkelt av de nordiske landene.

**April 1964:** Tanganyika og Zanzibar slår seg sammen og blir til Tanzania.

**Juni 1964:** De første kursene ved Kibaha Farmers Training Centre starter. Elevene er bønder fra Kystregionen, samt jordbruksveiledere og administrativt personell. Målet var å lære bort mer effektive metoder for jord- og husdyrbruk.

**Juli 1964:** Byggingen av Kibaha videregående skole (Secondary School) starter. Skolen står ferdig i 1966.

**1965:** De første nordiske lærerne ankommer i januar, i forkant av at 146 elever begynner sine studier. Ved Tanzanias overtakelse fem år senere har antallet elever økt til 600.

Ved starten er ingen av de 35

lærerne tanzanianske. På slutten av 1969 har skolen 20 nordiske og 13 tanzanianske lærere.

**1967:** Byggearbeidene er ferdige. Helsesenteret står ferdig bygget. Landbruksavdelingen starter eggproduksjon, og følger opp med en seksjon for klekking av kyllinger for salg året etter.

**1968:** En ny avtale mellom de nordiske landene og Tanzania fastslår betingelsene for hvordan senteret gradvis skal overlates til Tanzanias regjering.

**1969:** Den videregående skolen får tanzaniansk rektor. En barneskole, finansiert av Tanzania, står ferdig. Landbrukssenteret produserer dette året 90 000 kilo melk. Samtidig dyrkes det bananer, frukt, grønnsaker og korn.

**Januar 1970:** Danmarks kong Frederik er til stede og foretar den formelle overføringen av senteret til president Julius Nyerere. Senteret får navnet Kibaha Education Centre.

**1970:** En tredje avtale mellom Tanzania og de nordiske landene fastslår utfasing av nordisk personell ved senteret innen 1972.

**1970:** En avtale fastslår videre finansiering av senteret i en overgangsperiode, der Danmark skal betale 20 prosent, Finland 15, Norge 15 og Sverige 50 prosent.

Kilde: Annika Billing/Catarina Carlsson: Kibaha Education Centre, Univ. of Gothenburg, 2009. Habari, utgitt av nordisk vennskapsforening.

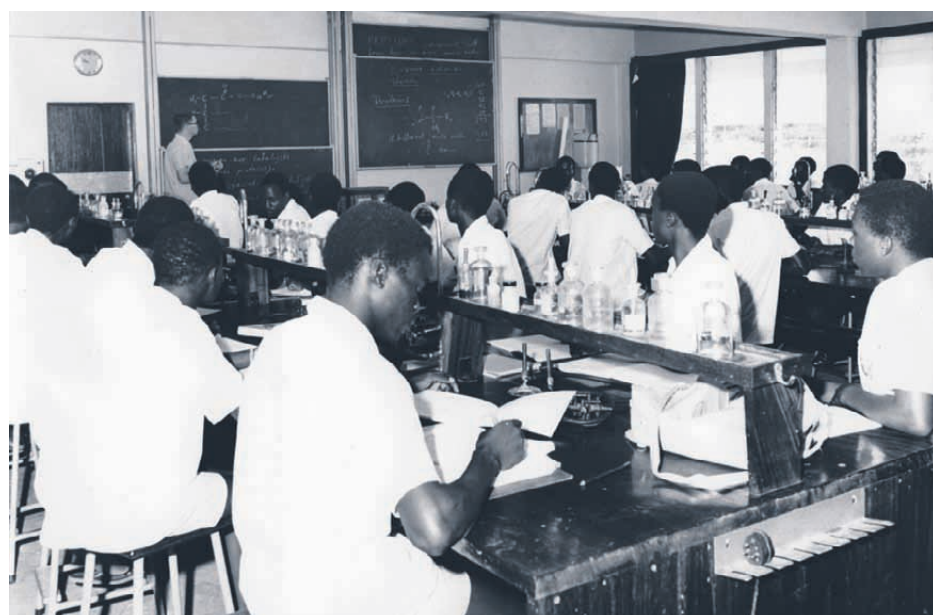
## 28 Tema: 50 år med Tanzania-bistand



Biblioteket er fortsatt i god stand snart 50 år etter åpningen. Det er hyppig brukt av studentene. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN



Et rikholdig bibliotek har alltid vært noe av det som har gjort Kibaha videregående skole til et attraktivt alternativ. Bildet er fra rundt 1970. FOTO: NORAD-ARKIV



I disse lokalene underviste nordmannen John Egil Gautvik studenter i fysikk i årene 1967–69. Utstyret var topp moderne og på linje med moderne fasiliteter ved datidens nordiske gymnaser. FOTO: NORAD-ARKIV



# En evig kamp for å spare penger

Stramme budsjetter er fortsatt Kibaha-senterets største utfordring, fastslår senterets planansvarlig Leonard Mduma.

HAN FORTELLER AT den svake økonomien går ut over vedlikehold, bemanning og kvaliteten på tjenester. På skolene er det manko på bøker, og ofte må bøkene gå på rundgang blant elevene.

– Men det er tross alt bedre enn på andre skoler i Tanzania, sier han og andre ansatte vi treffer ved Kibaha.

Planansvarlig Leonard Mduma forteller om en rekke tiltak som er satt i verk, både for å spare penger og å skaffe nye inntekter. Et alumninettverk av tidligere elever har som en av sine oppgaver å tenke smart om mulige inntektskilder. Støtte fra utenlandske bistandsgivere og samarbeid med andre utdanningsinstitusjoner i andre land om utvekslingsordninger er blant mulighetene som vurderes.

Kyllingfarmen, som på sitt beste produsert har produsert over 50 000 kyllinger i uka, er en viktig komponent i å bidra med inntekter til senteret.



**Lucy Boniface Ssendi (t. v.), leder for lokalsamfunnsutvikling, Kibaha Education Centre. Leonard Mduma (t. h.), ansvarlig for økonomisk planlegging.**

ret. Men i 2011 ble kyllingbestanden rammet av sykdom.

– Vi har prøvd å rehabilitere, men må gjøre det i små steg. Foreløpig har vi for lite kapital til å sette i gang igjen. Derfor ser vi etter partnere i privat sektor som kan bistå, sier leder for lokalsamfunnsprogrammet Lucy Boniface Ssendi. ■

## De var på Kibaha



**ANNE METTE KIRØ (60)**, Oslo, seniorrådgiver i Norad. Barn av senterets administrasjonssjef Sverre Kirø. Elev ved Kibaha Secondary School 1967 – 1969.

– Vi var to nordiske jenter, en dansk og en norsk. Siden vi var barn av ansatte, fikk vi likevel lov å gå der – blant alle guttene på gymnasiet. Det var et samfunn for seg selv, ute i bushen. Det var ikke veldig mye fritidsaktiviteter, men det var en morsom tid. Noen ganger ble det litt plagsomt med så mange gutter, litt vel mye oppmerksomhet.

**JOHN EGIL GAUTVIK**, Molde, ansatt ved Kibaha Secondary School 1967-69, underviste i matematikk og fysikk.

– Jeg husker elevene som veldig ivrige og interesserte. Og mange var liksom høytidelige når de snakket,

som om de var professorer selv. Det var liksom «stil» over det. Selv er jeg så utrolig heldig som fikk være med på dette. Det var så interessant og et så utrolig flott prosjekt.

**LOUISE VEDELD**, Drammen, medfølgende, gift med lektor Olav Vedeld som var ansatt ved Kibaha Education Centre, 1968-70:

– Det var en fantastisk givende periode, for hele familien. Tanzania og Afrika satte sine spor på så mange måter, ikke minst for våre fire barn. Vi har vært på besøk siden, i 2009. Mitt inntrykk er at Kibaha lever videre, som et velfungerende prosjekt.

**KNUT B. SIVERTSEN**, Trondheim, ansatt ved Kibaha Secondary School, 1968-71, underviste i økonomi og engelsk:

– Det var interessante oppgaver og et særdeles godt samarbeidsklima. Både lokale og nordiske bidro til å realisere hovedmålsettingen: Et tanzaniansk utdanningsprosjekt trygt forankret i deres egen kultur.



Mange rom på Kibaha Education Centre er pent vedlikeholdt, men fysikk- og kjemirommet står omtrent som det var for 50 år siden. Mange år med knappe ressurser og dårlig vedlikehold har tæret på standarden. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

## 30 Tema: 50 år med Tanzania-bistand

# Norge gjør klar for «exit Tanzania»

Er femti år med bistand nok? Arbeidet med å omdefinere Norges rolle i Tanzania er i gang.

Av Anne Håskoll-Haugen, i Tanzania

**B**istandsarbeidere har en merkelig jobb; de skal forsøke å bli arbeidsledige. For det endelige målet med bistand er å gjøre land i stand til å klare seg selv. Tanzania har de siste årene hatt en av de raskest voksende økonomiene i Afrika. En vekst på åtte prosent i 2012 er en økonomisk fremgang mange land kan misunne dem. I 2007 var 42 prosent av Tanzanias statsbudsjett finansiert av bistandspenger. Nå tyder nye beregninger på at dette tallet vil synke til 25 prosent for 2012/13.

Hvor lenge skal Norge støtte et land med en så eventyrlig økonomisk vekst?

– Hver eneste dag diskuterer vi bistandsavhengigheten i parlamentet. Dere internasjonale givere må snart sette en grense for hvor lenge dere skal gi. Men la oss sammen bli enige om når! Å trekke seg ut med en gang vil gi en «bitter end.»

Det sier Muhamed Dewji, ung forretningsmann og politiker fra regje-

ringspartiet Chama cha Mapinduzi (CCM). Han forteller at bedriftene hans sysselsetter 23 000 tanzanier, i alt fra sykkelproduksjon til stoff-fabrikker. Dewji, som er en ivrig næringslivstalsmann, mener privat sektor allerede driver økonomien i Tanzania – det trengs bare mer av den.

### Færre nordmenn

På den norske ambassaden i Dar es Salaam, staten Norges fremste bistandsbastion i utlandet, har man sakte men sikkert begynt å forberede seg på en ny tid. En ny tid der bistanden vil bli mindre viktig for samarbeidet mellom Norge og Tanzania.

– Målet er å bli overflødige. Det ligger til grunn for all dialog og planlegging av aktiviteter vi finansierer. Det er et mål som også møter gehør hos alle våre partnere, sier den norske ambassadøren til Tanzania, Ingunn Klepsvik.

Men slutten på bistand betyr ikke slutten på samarbeid:

– Om ti år er Tanzania dramatisk endret. Norge vil fortsatt spille en aktiv rolle, men vil ikke støtte enkeltprosjekter. I stedet vil vi flytte støtten mot regionale tiltak for å bidra til å binde landene i Øst-Afrika sammen. Samarbeidet med regionen vil bli dynamisk, omtrent slik vi samarbeider med EU, forklarer Klepsvik.

Ambassadøren ser for seg et sterkt samarbeid om petroleumssektoren, men av en ren kommersiell karakter.



Ingunn Klepsvik  
norsk ambassadør til Tanzania



Olav Lundstøl,  
ambassaderåd på den norske ambassaden i Tanzania.



I Tanzanias største by Dar es Salaam skyter det ene bygget etter det andre i været. Det

Hun tror også støtten til universitetene og utdanning innenfor petroleumssektoren vil fortsette, fordi det er områder med felles interesser og stort gjensidig utbytte av likeverdig partnerskap.

### Gass-fremtid

I oktober skrev Bistandsaktuelt om betydelige gass-funn utenfor Tanzanias kyst. Olav Lundstøl, ambassaderåd og landøkonom på den norske ambassaden, mener at gass-utsiktene gir Tanzania realistiske muligheter til å bli et mellominntektsland. Forutsatt at inntjeningen blir fordelt til folkets beste.

– Økonomisk vekst alene løser ikke fattigdomsproblemet i Tanzania, sier han.

Likevel ser ambassadens ledelse for seg at gassfunnene, sammen med andre lovende framskritt, kan bety begynnelsen på slutten av Norges

gavebistand til Tanzania. For den sterke økonomiske veksten de siste ti årene har ikke bare med funn av gass å gjøre:

– Dar es Salaam er en permanent byggeplass. Bilparken, veiene, butikkene – det er en helt annen virkelighet her nå enn da jeg kom til Dar første gang i 1989, minnes ambassadøren.

Klepsvik forteller om utenlandske investorer som strømmer til landet, blant dem flere av de nye, sterke vekst-økonomiene; Tyrkia, Kina, Brasil, India.

– Enorme naturressurser gjør mange lystne på å investere, og Tanzania er et land som er i ferd med å komme på fote, mener hun.

### Voksende selvtilit

Og når økonomien vokser, vokser tanzanianernes selvtilit med den. Både i næringslivet og i politikken. I 2011

« Tanzania har en ung befolkning. Det er en mulighet – eller en bombe...»

Zitto Kabwe, ung opposisjonspolitiker.



skaper viktig sysselsetting for landets unge befolkning. FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

lanserte for første gang på mange år tanzanianske myndigheter sin egen fem-årsplan for utvikling. President Kikwete mener de skal klare å øke den økonomiske veksten fra åtte til ti prosent, og nær doble inntekt per innbygger innen 2016.

– Tidligere la mange givere praktisk talt premissene utviklingsstrategiene for dem. Men nå har parlamentet blitt mer selvstendig, og lar seg ikke lenger diktere. Det skaper et mer likeverdig samarbeid, sier Lundstøl på den norske ambassaden.

Han forteller at myndighetenes fem-årsplan i stor grad ble laget uten å konsultere de største givene. De konsulterte i stedet helt andre land, blant annet reiste de til Malaysia for å lære av utviklingen der.

– Mange internasjonale givere ble nok litt fornærmet over ikke å bli inkludert. Samtidig har givene nemlig gitt støtte til en annen ut-

viklingsstrategi. Dette er en svært omfattende plan som tilfredsstiller givernes ønske om detaljer og lokale konsultasjoner. President Kikwetes plan derimot, er mye enklere med 5-6 prioriteringer, forteller Lundstøl.

Han mener selv det er positivt at Tanzania tar grep om egen fremtid og lager sin egen plan. Lundstøl tror at i fremtiden må internasjonale aktører bli mer ydmyke og tydelige på at de er gjester i landet.

#### Kjøp varene våre!

På Bistandsaktuelt's reise i Tanzania ble én ting klart etter å ha snakket med politikere, forretningsfolk, professorer, økonomer, studenter, journalister og aktivister: *Tanzanianerne vil ut av bistandsavhengigheten og bli en likeverdig handelspartner.*

– Jeg vil foretrekke partnerskap i stedet for bistand i fremtiden. Norge og Tanzania bør handle med hveran-

dre; gass, cashewnøtter, gull... På den måten ser jeg for meg at vi kan bli en potensiell kjempe i regionen. Men det er like mye en visjon, som det er en realitet, sier opposisjonspolitikeren Zitto Kabwe, en fremadstormende politiker med store planer:

– Når jeg blir president vil jeg forby eksport av råvarer. Vi må ha en industri her som foredler produktene før de selges videre, sier Kabwe fra partiet Chadema.

#### Én av fire i by

Til tross for optimisme: Egne utviklingsstrategier og økonomisk vekst løser ikke alt. På den norske ambassaden i Dar es Salaam peker landøkonomen på noen viktige utfordringer:

– Omfordeling av den økonomiske veksten, urbanisering og befolkningsvekst er viktige temaer når vi diskuterer Tanzanias fremtid og Norges rolle her, sier Lundstøl.

Tidligere denne høsten ble det foretatt en folketelling, og det er forventet at innbyggertallet vil ha nådd 45-50 millioner når tallene er klare. Det er omtrent fem ganger så mye som da Tanzania ble uavhengig i 1961. Da bodde fem prosent av befolkningen i byer, i dag har det økt til 26 prosent.

#### En bombe?

– Den demografiske overgangen har tatt tid i Tanzania, det er vanskelig å sette fingeren på akkurat hvorfor. Det er avgjørende at en større del av befolkningen er i arbeidsfør alder. Først da vil Tanzania virkelig kunne ta et kvantesprang inn i en mer lovende økonomisk fremtid, sier Lundstøl.

For Tanzania er en ung nasjon i dobbelt forstand; 70 prosent av befolkningen er under 29 år.

– Det er en mulighet – eller en bombe..., sier opposisjonspolitikeren Zitto Kabwe. ■

# Refseser Oljefondet

Norge har nå verdens største statlige investeringsfond. Miljøorganisasjoner hevder fondet investerer milliardbeløp i noen av de verste bransjene i verden. – Omfanget og systematikken i investeringene sjokkerer, sier Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet. **Av Espen Røst**

**D**et norske Oljefondet hadde ved utgangen av oktober vokst til 3723 milliarder kroner. I tredje kvartal hadde fondet en avkastning på 167 milliarder.

Statens pensjonsfond utland (SPU) gikk dermed forbi det oljerike emiratet Abu Dhabi investeringsfond, og ble verdens største statlige investeringsfond. Med investeringer i vel 7000 selskaper, søker fondet å skape høy avkastning og sikre verdier for fremtidige generasjoner nordmenn.

Fondets størrelse forplikter, mener **Lars Haltbrekken** i Naturvernforbundet.

– Våre investeringer kan føre verden framover, men de kan også gjøre stor skade, sier han.

## – Verstingselskaper

Regjeringen har fått mye skryt for å ha bevilget 5,5 milliarder kroner til det norske klima- og skoginitiativet. Men ifølge rapporten «Beauty and the beast», signert Regnskogfondet og Naturvernforbundet, står satsingen i grell kontrast til de 82 oljefond-milliardene som er investert i selskaper som hevdes å være ansvarlige for «massiv regnskogødeleggelse».

– Det er uakseptabelt at oljefondet, som skal sikre framtiden til innbyggerne i verdens rikeste land, vil tjene penger på verstingselskaper som ødelegger framtida til noen av verdens fattigste. Jens Stoltenberg kan ikke sitte stille og akseptere at regjeringens prestisjeprojekt for å redde regnskogen saboteres av investeringer i slike selskaper. Han må umiddelbart ta grep, sier **Lars Løvold** i Regnskogfondet.

– Norge investerer milliardbeløp i noen av de verste bransjene i verden, og Oljefondet fortsetter å smøre hele avskogingsmaskineriet gjennom massivt økte investeringer. Stoltenberg må legge hendene på rattet og styre oljefondet ut av disse selskapene, sier Lars Haltbrekken.

## – Makt til etikkrådet

Begge er tindrende klare på at Stoltenberg ikke har råd til å overse funnene i rapporten, og mener Regjeringen må granske hvordan oljefondet bidrar til regnskogødeleggelse. De ber samtidig om at oljefondets etikkråd må gjennomgå alle investeringer i selskaper som opererer der risikoen for regnskogødeleggelse er stor.

– Etikkrådet bør få fullmakt til å treffe bindende avgjørelser om hvilke selskaper fondet skal trekke seg ut av. Vi har sett for mange tilfeller der finansdepartementet trenerer eller overprøver etikkrådets anbefalinger, sier Løvold.

– Oljefondet bør definitivt brukes til å skape en bedre verden. Når vi gir med den ene hånda og ødelegger med den andre, er det dobbeltmoral av ypperste klasse, sier Haltbrekken.

Også leder i Framtiden i våre hender **Arild Hermstad** mener Oljefondet bør brukes som et politisk virkemiddel. Han er ikke overbevist om at etikkrådet har tilstrekkelige ressurser til å gjøre en god nok jobb.

– Betingelsene for uttrekk er lagt svært høyt, og rådet vurderer noen ganger risikoen for at etikkbrudd skal gjenta seg som for lav. Dermed blir selskaper værende i porteføljen selv om de burde vært kastet ut, sier han.

## – Tar ikke ansvar!

I etterkant av rapporten, som ble publisert i mars i år, tok Venstres Trine Skei Grande aktivistene på ordet. Hun foreslo for Stortinget å granske Oljefondets investeringer i regnskogland, men fikk ikke gjennomslag.

Stortingets flertall støttet finansminister Sigbjørn Johnsen, som i et brev til finanskomiteen skrev at «**investorer ikke tilfører friske penger til selskapet ved kjøp av aksjer i annenhåndsmarkedet. Ved slike aksjekjøp tilfaller kjøpesummen den selgende aksjonær. Det kan derfor ikke settes likhetstegn mellom en slik investering og økt aktivitet hos selskapet.**»

Lars Løvold mener dette er en oppsiktsvekkende ansvarsfraskrivelse.



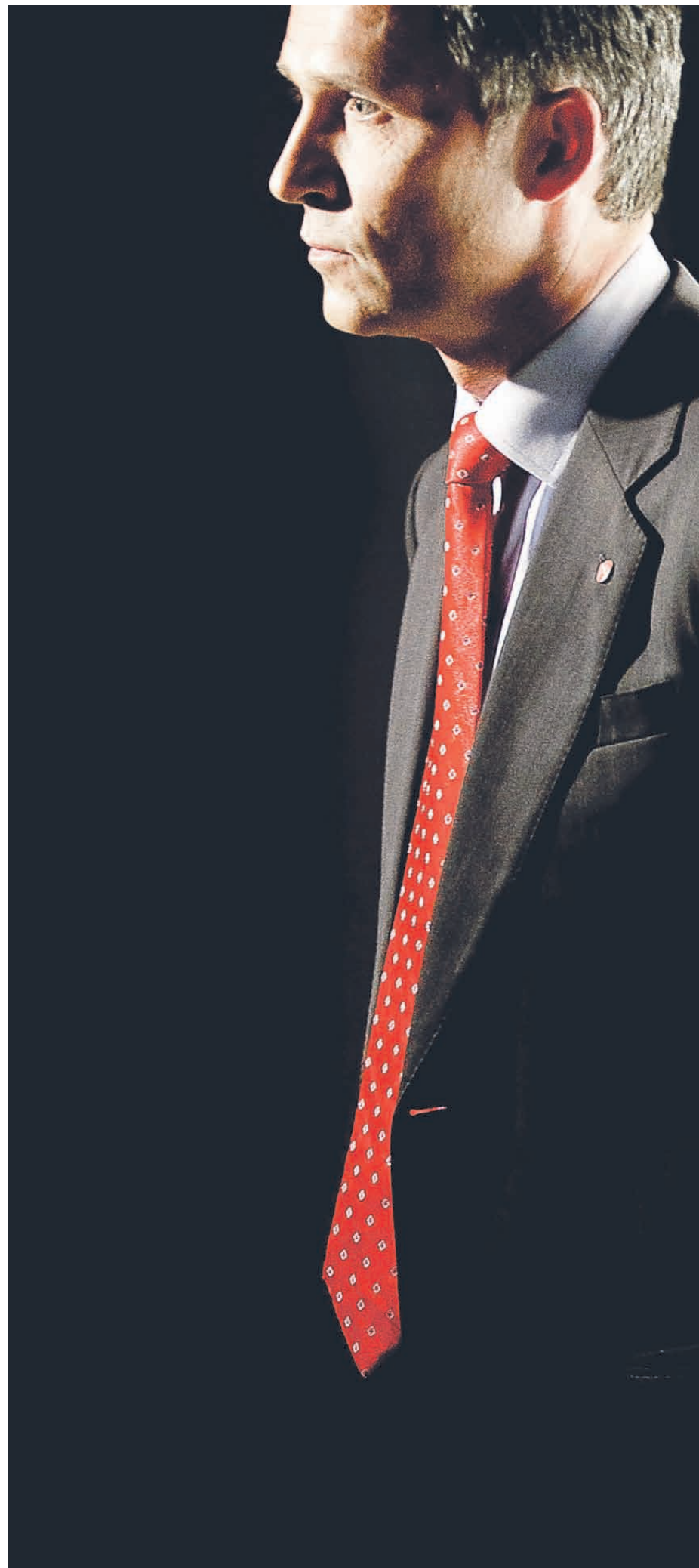
**Lars Haltbrekken**  
i Naturvernforbundet



**Lars Løvold**  
i Regnskogfondet



**Arild Hermstad**  
i Framtiden i våre hender



**Jens Stoltenberg har hatt et personlig engasjement i kampen for å bevare regnskogen.**

Han mener finansministerens tankegang innebærer at regjeringen svekker betydningen av de etiske retningslinjene for fondet.

## Venstre-kritikk

– Rapporten fra miljøorganisasjonene avdekker en fullstendig mangel på samstemthet i regjeringens utviklingspolitikk, sier Venstreleder Trine Skei Grande.

Hun mener alle deler av oljefondets forvaltning nå bør granskes.

– At regjeringen ikke gjør noe med dette, er rett og slett litt vanskelig å forstå. Finansdepartementets svar på vårt forslag avdekket for øv-

« Det er uakseptabelt at oljefondet, som skal sikre framtiden til innbyggerne i verdens rikeste land, vil tjene penger på verstingselskaper som ødelegger framtida til noen av verdens fattigste »

**Lars Løvold, Regnskogfondet**





# Stoltenberg må legge hendene på rattet og styre Oljefondet ut av selskaper som raserer miljøet

Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet

Nå må han ta grep om Oljefondet for å unngå investeringer i miljøfiendtlige selskaper, mener norske miljøorganisasjoner. FOTO: ESPEN RØST

rig deres fullstendig manglende evne til å forstå problematikken, siden de hevder at Oljefondets investeringer i disse selskapene ikke øker avskogingen. Det svaret hadde gitt stryk i grunnleggende økonomisk teori, sier Grande.

– Hvis aksjekjøp ikke gjør Oljefondet medansvarlig for skadevirkninger av et selskaps virksomhet, kan vi etter denne logikken i neste omgang se fondet investere i selskaper som lager klasevåpen eller benytter de verste formene for barnarbeid. Dette er en svært farlig argumentasjon av finansministeren, sier Lars Løvd.

## «Blir omplassert»

Løvd sier at listen over det han omtaler som «verstingselskaper» er lang, og trekker blant annet fram at Oljefondet har investert vel 3,5 milliarder kroner i gigantselskapet Vale; en av utbyggerne bak det kontroversielle Belo Monte-kraftverket i Brasil.

Om demningen blir bygget, vil den bli den tredje største i verden. Den vil ifølge kritikere ødelegge mer enn 1500 km<sup>2</sup> med regnskogsområde, mens opp mot 40 000 mennesker vil måtte forlate sine nåværende bosteder.

Vale har ikke besvart Bistandsaktueltts konkrete spørsmål om utbyggingen, men har i stedet sendt en uttalelse

der det heter at «vannkraftprosjektet er i tråd med vår vekststrategi, og på linje med Brasils forpliktelse til å redusere sine klimagassutslipp. Foruten å heve Brasils produksjon av ren og fornybar energi med 13 prosent, vil prosjektet ha en positiv innvirkning på regionen med en rekke sosiale og miljømessige tiltak».

## Omplasseres

Selskapet skriver videre at «Vale er klar over at prosjektet har skapt kontroverser med hensyn til sosiale og miljømessige konsekvenser. Men mener prosjektet er bærekraftig på alle måter», og «... har tatt alle nød-

vendige forholdsregler for å unngå å oversvømme urfolksterritorier (...) Rundt 5000 familier som for tiden bor i uhygieniske forhold langs elvebredder blir omplassert til landsbyer som er utstyrt med all den infrastrukturen som er nødvendig for en verdig levestandard».

Bistandsaktuelt har også forsøkt å få statsminister Jens Stoltenberg i tale om beskyldningene om regjeringens dobbeltmoral, men Statsministerens kontor henviser til Finansdepartementet å kommentere påstandene.

Les svaret fra statssekretær Hilde Singaas i Finansdepartementet på neste side. ■



I rapporten «Beauty and the beast» hevder miljøorganisasjoner at mange milliarder kroner fra Oljefondet er investert i selskaper ansvarlige for «massiv regnskogødeleggelse». Oljefondet har av Belo Monte-kraftverket. Siden juni i år har rundt 300 indianere okkupert et område i Vitoria do Xingu i nærheten av den omstridte utbyggingen. FOTO: REUTERS/NTB-SCANPIX/LUNAE PARRACHO

## – Rådet har nok ressurser

Leder i Statens Pensjonsfond utlands etikkråd mener rådet har tilstrekkelige ressurser.

– JEG KJENNER IKKE til andre fond i verden som bruker mer ressurser på etiske forhold ved fondsforvaltning, sier rådets leder **Ola Mestad** til Bistandsaktuelt.

Mestad sier han ikke kan kommentere enkeltselskaper, men er enig i at det i enkelte saker har tatt lang tid fra etikkrådet har gitt en tilrådning, til finansdepartementet har truffet en beslutning og offentliggjort saken.

### Raskere avgjørelse

– Om etikkrådet hadde hatt beslutningsmyndighet, kunne selskaper blitt utelukket fra fondet raskere. Sånn sett kan en si at en raskere ville oppnå hovedformålet med utelukkelse, nemlig at fondet ikke skal være investert i grovt uetisk virksomhet. Det er likevel ikke gitt at utelukkelse fra SPU ville ha større effekt på selskapenes virksomhet om etikkrådet tok avgjørelsen. I den grad utelukkelse kan bidra til endringer, er det trolig offentligheten rundt avgjørelsene og kanskje også at beslut-

ningen fattes av finansdepartementet, som har mest betydning, sier Mestad.

### Fokus på hogst

Han forteller at både etikkrådet og Norges bank fokuserer spesielt på ulovlig og særlig ødeleggende hogst.

– Så langt er det offentliggjort to tilrådninger om slik hogst, og etikkrådet vurderer flere andre selskaper. Men arbeidet er krevende, særlig fordi det kan være utfordrende å framskaffe god nok informasjon om virksomheten faktisk medfører ødeleggelse av regnskog, forteller Mestad.

Han mener det er helt naturlig at departementet i visse tilfeller ikke følger rådets anbefalinger.

– Finansdepartementet kan måtte ta andre hensyn i sine beslutninger enn kun de etiske, og kan for eksempel også legge vekt på om eierskapsutøvelse kan være bedre egnet enn utelukkelse. Slik var også systemet tenkt da de etiske retningslinjene ble utformet, sier han. ■



**Ola Mestad**  
Statens  
Pensjonsfond



**Lars Egeland**,  
miljøpolitisk  
talsperson i SV

## – En snever tolkning

PROFESSOR **Andreas Føllesdal** ved Senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo er kritisk til Sigbjørn Johnsen's synspunkter på «annenhandsinvesteringer» og etisk ansvar i brevet til finanskomiteen.

– Denne forståelsen av hva det vil si å medvirke samsvarer ikke med hvordan jeg mener Stortinget og departementet tidligere har forstått

hva det vil si å moralsk medvirke – det er også en mye snevrere tolkning enn moralfilosofier og jurister ville brukt, sier Føllesdal.



**Andreas Føllesdal**,  
professor

## – Etikkrådet burde se nærmere på rapporten

SVS MILJØPOLITISKE talsperson, Lars Egeland, sier partiet ikke støttet Venstre i at Oljefondets investeringer burde granskes ytterligere, fordi SV ikke ønsker å instruere etikkrådet. Han mener det må være finansdepartementets oppgave å utelukke selskaper. Samtidig sier han at han ikke har noen grunn til å tvile på det som avdekkes i «Beauty and the beast»-rapporten.

– Det er et viktig arbeid Regnskogfondet og Naturvernforbundet har gjort. Jeg har ingen grunn til å sette spørsmålsteget ved det som legges fram om selskapenes virksomhet med hensyn til regnskogødeleggelse. Dette er en sak etikkrådet absolutt burde se nærmere på, sier Egeland.



blant annet investert vel 3,5 milliarder kroner i gigantselskapet Vale, en av utbyggerne

## – Oljefondet er ikke et utenrikspolitisk virkemiddel

FREMSKRITTPARTIETS stortingsrepresentant **Jørund H. Rytman** avviser å bruke Statens pensjonsfond utland som et utenrikspolitisk virkemiddel.

– Oljefondet har flere ganger utelukket selskaper på grunn av ulovlig hogst og alvorlig miljøskade i tropisk regnskog. Så jeg har inntrykk av at man allerede har stort fokus på dette. Selskapene man er medeier i skal følge landets lover og regler. Vi skal ikke bruke Oljefondet som et

utenrikspolitisk virkemiddel. I Fremskrittspartiet mener vi det er bedre å påvirke et selskap innenfra, som medeier. Aksjekjøp gir stemmerett og mulighet til å drive eierskapsutøvelse, sier Rytman som er medlem av finanskomiteen. ■



Jørund H. Rytman

### Statens pensjonsfond utland

■ Norges Bank forvalter Statens pensjonsfond utland (SPU), ofte omtalt som Oljefondet, på vegne av Finansdepartementet. Sistnevnte står som eier på vegne av det norske folk.

■ I den norske forvaltningsmodellen er tre institusjoner med i utøvelsen av det etiske mandatet: Finansdepartementet lager retningslinjene og fatter beslutning om hvilke selskaper fondet kan investere i. Etikkrådet gir råd til Finansdepartementet om hvilke selskaper som bør utelukkes fra fondet. Mens Norges Bank forvalter fondet og har ansvaret for eierskapsutøvelsen overfor selskapene der fondet har investert.

## – Ikke all hogst er «ødeleggelse»

– Det er ikke slik at alt uttak av tømmer er i strid med målsetningen om bedret regnskogsvern totalt sett. Men dersom selskaper bidrar til alvorlig miljøskade skal vi trekke oss ut, sier statssekretær i Finansdepartementet Hilde Singasaas.

HUN VISER TIL AT NORGES BANK nå har inkludert avskoging i tropiske områder i sitt «forventningsdokument» om klima.

– Arbeidet med ansvarlig investeringspraksis er svært viktig. Vårt utgangspunkt er at god avkastning på lang sikt er avhengig av en bærekraftig utvikling i økonomisk, miljømessig og samfunnsmessig forstand. Derfor skal vi blant annet trekke oss ut av selskaper som er ansvarlige for grove brudd på våre etiske normer, sier Hilde Singasaas, statssekretær i finansdepartementet.

Hun sier finansminister Sigbjørn Johnsen i brevet til finanskomiteen påpekte at det ikke kan settes likhetstegn mellom investeringer i et selskap i annenhåndsmarkedet, og at et selskap blir tilført friske penger til økt aktivitet. Samtidig sa han at det ikke er realistisk å tro at en uttrekksbeslutning fører til at en eventuell uetisk aktivitet opphører.

### Kan trekke seg ut

– I mange situasjoner mener vi det er riktig å trekke oss ut av selskaper likevel. Vi ønsker også velkommen debatter om investeringene våre, og er opptatt av å styrke arbeidet med ansvarlige investeringer. Men slike debatter bør ikke bygge på feil premisser, sier Singasaas.

Hun mener Venstre og miljøorganisasjoner tar feil i sine påstander om at finansministeren ikke ønsket en granskning av selskaper som påstås å være ansvarlig for regnskogødeleggelse.

– Vi kan forsikre om at både etikkrådet og Norges Bank, gjennom sine bidrag til ansvarlig forvaltning av fondet, tar problemstillingen på alvor. Etikkrådet har satt i gang en rekke studier på miljøområdet, blant annet ulovlig skoghogst og andre ødeleggende hogstaktiviteter. Av de 10 selskapene som er utelukket fra fondet på grunn av alvorlige miljøødeleggelser, er to utelukket på grunn av ulovlig hogst, sier Singasaas.

### Nei til total stans

– Venstre kaller det dobbeltmoral at regjeringen har brukt 5,55 milliarder på skoginitiativet og samtidig investerer 82 milliarder i selskaper som de påstår ødelegger regnskog?

«Å ver-  
ne tropisk  
regnskog,  
er ikke det  
samme som  
total stans  
i tømmer-  
hogst eller  
landbruk i  
regnskogs-  
områder.»

**Hilde Singasaas,**  
statssekretær  
i finansdepar-  
tementet, Ap.



– Departementet skal foreta en bredere vurdering enn det som ligger i Etikkrådets mandat. Dette er i henhold til Stortingets vedtak om arbeidsdelingen, sier statssekretær i finansdepartementet Hilde Singasaas.

FOTO: RUNE KONGSRØI

– Jeg kan ikke gå god for tallene som blir brukt, og vil generelt avvise denne typen sammenlikninger. At Norge har engasjert seg for å verne tropisk regnskog, er ikke det samme som å gå inn for en total stans i utvinningen av alt regnskog-tømmer eller landbruk i regnskogsområder. Gjennom fondet er vi inne i de fleste store selskaper i verden. Det kan ikke forutsettes at alt uttak av tømmer er i strid med målsetningen om bedret regnskogsvern totalt sett, sier Singasaas.

Hun viser til at Norge dessuten har sluttet seg til et initiativ som har som mål å øke rapporteringen fra selskaper som blant annet produserer soya, palmeolje, tømmer, kveg og biodrivstoff.

– Flere hevder Etikkrådet ikke har tilstrekkelig gjennomslagskraft, og burde få beslutningsansvar?

– Når Stortinget har bestemt dagens arbeidsdeling, hvor Finansdepartementet fatter beslutning om uttrekk etter råd fra Etikkrådet, er det blant annet fordi departementet skal foreta en bredere vurdering enn det som ligger i Etikkrådets mandat. Departementet skal for eksempel vurdere om andre virkemidler enn uttrekk vil være mer egnet, som eierskapsutøvelse. Denne arbeidsdelingen har det vært bred politisk enighet om, sier Singasaas. ■

## – Gledelig

LARS LØVOLD i Regnskogfondet er veldig fornøyd med at Norges Bank nå har inkludert avskoging i tropiske områder i sitt «forventningsdokument» om klima.

– Dette er en gledelig snuo-

pe-  
rasjon fra regjeringen, og et viktig skritt videre i kampen for å redde verdens regnskoger. Men det gjenstår å se hvordan arbeidet med å forhindre avskoging blir gjennomført i praksis, sier Løvold.

Årets julegavetips:

# Bøker fra frie penner

Flere av årets bøker kommer fra spennende og frie penner rundt i verden. Her er et knippe knallgode bøker som er utmerkede julegaver. Eller du kan lese de selv. **Av Tone Bratteli**



FOTO: FONT FORLAG

**Parinoush Saniee:**  
**Det som ventet meg.**  
Oversatt av Nina Zandjani.  
Font Forlag.

Parinoush Saniees bok «Det som ventet meg» er en stor roman som åpner dører til kvinnes lukkede og kontrollerte liv i Iran fra 1960-tallet, gjennom den islamske revolusjon, den åtte år lange krigen mellom Iran og Irak og åra fram til dagens religiøse styre.

Fortelleren er Masoumeh som i ung alder flytter med familien fra den strengt religiøse byen Qom til den livlige storbyen Teheran. Familien – med hennes brødre i spissen – drar med seg en bagasje fylt med moralske læresetninger, kontroll, tabuer, ære og skam. Det er et blytungt knippe atferdsregler som først og fremst er rettet mot familiens kvinner.

Masoumeh treffer den unge Said, og mellom dem utvikler det seg varme og svært forbudte følelser. Familien har helt andre planer for datteren. Hun skal tvangsgiftes med Hamid som viser seg i være en revolusjonær, politisk aktivist. Han setter ingen grenser for sin kones ønske om å studere, men de faller i unåde hos myndighetene.

Som eldre kvinne møter Masoumeh sin store kjærlighet Said igjen. Denne gangen er det ikke foreldre og brødre som roper om skam og tapt

ære etter henne. Det er hennes egne barn. Hun fikk aldri tatt et valg ut fra sitt eget hjerte og sine ønsker.

Boka er blitt en bestselger i Iran. Forfatteren har gitt kvinnene en stemme.

**Yan Lianke: Lenins kyss.**  
Oversatt av Tom Lotherington.  
Font Forlag.

«Lenins kyss» av Yan Lianke inneholder en så bitende samfunnskritikk at den er ulovlig i Kina.

Handlingen er lagt til den isolerte landsbyen Gosseli i Henan-provinsen. I denne byen bor mennesker som enten er blinde, døve, stumme eller halte. En tørkekatastrofe er i ferd med å ramme det lille samfunnet da distriktssekretær Liu Yingque trer fram på arenaen. Han er et menneske uten lyter – et komplett menneske.

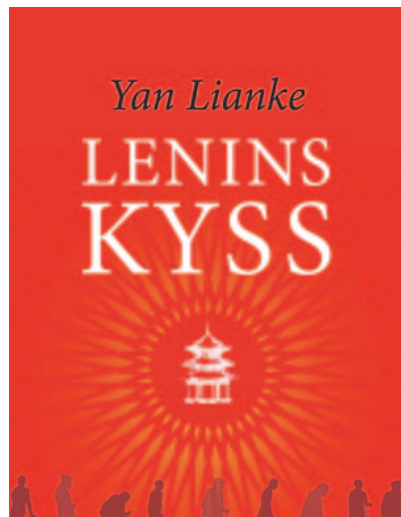


FOTO: FONT FORLAG

Distriktssekretæren har merket seg at Mao-mausoleet i Beijing trekker til seg tusenvis av turister og dermed masse penger. For å få Gosseli ut av katastrofen vil han kjøpe Lenins lik av russerne og bygge et storslått mausoleum på de døde sjelers fjell. En tropp fra landsbyen skal reise rundt på turne for å skaffe penger til byggingen. Regnestykket er lovende. Folk vil få leve i et paradisi der de er stappmette, har legehjelp, fri skole, vann, elektrisitet og bolig.

Men folket blir lurert inn i sin egen grådige felle.

Boka gir en grøssende følelse av

**Artikelforfatter  
Tone Bratteli er  
Bistandsaktueltets  
faste anmelder  
av skjønnlit-  
teratur fra utvik-  
lingsland**



et enormt land der makta vil holde folket i en vedvarende lykkerus som ikke gir dem noen grunn til å klage. Hvem bryr seg om den slags så lenge risbollen er full.

Med sin spesielle litterære stil gir Lianke et betydelig bidrag til at leseren kommer bak den kinesiske maktfasaden. Han er en stor forteller.



FOTO: CAPPELENDAMM

**Blaine Harden:**  
**Flukten fra leir 14.**  
En beretning fra Nord-Korea.  
Oversatt av Poul Henrik  
Poulsen. CappelenDamm.

Shin Dong-hyuks ble født i en av Nord-Koreas fryktelige fangeleire – Leir 14 – i 1982. Da han klarte å rømme 2. januar 2005 var han den første fangen som ble født i dette helvete som klarte det.

Nå har journalisten og Nord-Korea ekspert Blaine Harden skrevet hans ytterst dramatiske historie i boka «Flukten fra leir 14».

Shin og andre barn som vokste opp i leiren skulle skamme seg over foreldrenes forræderi, arbeide hardt, være lydige og angi sine foreldre og andre om de hørte det minste rykte om at noen skulle rømme, stjal eller gjorde andre strengt forbudte ting. Ellers ble de skutt. I 23 år besto Shins meny av maisgrøt, saltet kål og kålsuppe. På skolen skulle barna ta selvkritikk og lære å tyste.

Shin overhørte en samtale mellom moren og broren om å rømme, og gikk straks og tystet. En annen tok på seg æren, så Shin havnet i et fangehull. Etter en tid ble han hentet ut og ført til henrettelsesstedet. Han så sin mor bli hengt og bror skutt. Men han

angret ikke på at han hadde tystet. Alternativet var at han selv ble skutt.

Shin traff en venn – Park – i leiren som kunne fortelle mer om det gode liv utenfor leiren. Da de to flyktet i 2005 ble Park sittende fast i det elektriske piggrådgerdet og døde. Den døde kroppen hans ga en glippe i gjerdet hvor Shin klarte å krype ut. Flukten hans videre er full av dramatik.

Dette er en helt unik historie om et totalt lukket land.

**Kader Abdolah: Kongen.**  
Oversatt av Guro Dimmen.  
Gyldendal.

Kader Abdolah har gravd dypt i arkivene for å finne fram historiene om sjah Naser, hans hoff og fiender (1850 – 1900).

Sjahan og hans 230 kvinner lever i en ufattelig rikdom med kjellere fylt av gull, diamanter, rubiner og tepper. Han er ikke forberedt på de nye ideene og oppfinnelsene som kommer flytende fra Europa, som telegraflinjer, skoler, veier, sykehus og fabriker. Russere og britene hadde sett hvilke ressurser de kunne hente ut av landet, og viser en spesiell grådighet overfor landarealer som ga dem tilgang til havner og passasje til India, og ikke minst olje. Sjahan var omgitt av spyttlikkere, maktpersoner, korrupte politikere, overtroiske geistlige og spioner som var åpne for bytteavtaler med de fremmede. Sjahan så selv med stor skepsis på alle reformene.

Abdolah fører oss inn i selve kjernen av maktkampene drevet fram av motstandsbevegelsen, handelsmen-



FOTO: GYLDENDAL



nene i basaren og overraskende nok ayatollaene som ikke vil at deres gamle kultur skal ødelegges av fremmede. De krever selvstyre, parlament, lovbok og domstol.

Boka forteller også om en forvirret mann som mister maktgrepet.

Det er ikke uten grunn av Adolah blir sett på som en av de fremste kulturformidlerne mellom øst og vest.

han involveres i tvilsomme forretninger og drømmer om Europa.

De kommer aldri helt i mål.

Det vil ikke forundre meg om dette blir en kultroman. I alt sitt opprivende innhold er den enestående, ærlig og rå.

**Deon Meyer: Brennende spor.**  
Oversatt av Eva-Marie Lund.  
Tiden Norsk Forlag.

Gjennom sine krim- og thrillerromaner har sør-afrikaneren Deon Meyer fått en plass som en av tidas fremste forfattere internasjonalt innenfor denne sjangeren. Hans bok «Brennende spor» er ikke noe unntak.

Boka er skrevet som tre parallelle historier som knyttes sammen. Den ene handler om Milla Scrahan som reiser fra en utro mann og en bortskjemt sønn, og får jeg jobb på «President Intelligence Agency». Hun blir involvert i opprullingen av potensielle farer som terroraksjoner under VM i fotball og våpen- og diamantsmugling. I den andre møter vi privatdetektiv Lemmer som leies inn for å smugle inn to svært sjeldne svarte nesehorn til farmeren Diederik. En bande stjeler hans Glock som viser seg å bli brukt i et mord. Og i den tredje står forsvinningen av Dannie sentralt, og den tidligere politimannen Jubert som skal finne ut hva som har skjedd med ham.

I tillegg til svært gode personportretter strør Meyer om seg med fargerike og spennende miljøschildringer fra post-apartheid Sør Afrika.

Dette er nesten 600 sider med intens spenning og en utrolig slutt.



FOTO: ASCHEHOUG

**Jakob Ejersbo: Liberty.**  
Oversatt av Linn Øverås.  
Aschehoug.

Våger du lese en bok om forholdet mellom hvite og svarte i det afrikanske landet Tanzania, og om alt det fører med seg av utnyttning, sladder, sex, bistand, korrupsjon og drømmer som går i oppløsning – da kan du lese romanen «Liberty» skrevet av Jakob Ejersbo.

Forfatteren har selv bodd i Tanzania i mange år. Han døde bare 40 år gammel, men etterlot seg manus som kan få de fleste bistandsarbeidere og diplomater til å rødme.

Det litterære grepet i boka skaper en veldig dynamikk i teksten som driver leseren videre. Her opptrer to fortellerstemmer parallelt – den hvite gutten Christian og den svarte Marcus.

Handlingen er lagt til åra 1980 til 1990. Christian lever i den hvite gettoen der de svarte gjør alle skittjobbene, og der de må utstå kjæft, fyll, ekteskap i oppløsning, frustrasjon og de hvites angst for arbeidsgivernes evalueringer. Marcus strever med å skaffe penger til et hus og en framtid,



FOTO: TIDEN NORSK FORLAG

# Danner nettverk for utbrente hjelpearbeidere

Da Anne Hernes Olsen møtte veggen etter ni oppdrag som nødhjelpsarbeider i krigsområder, hadde hun ingen å snakke med som hadde lignende erfaringer. Nå etablerer hun og to andre prosjektet «Borte bra, men hjemme...?»

**Av Liv Rønnebak Bjergene**

– Når norske eksperter som gjør en innsats i krigs- og katastrofeområder blir portrettert, får vi ofte presentert et bilde av helten som utholder det meste. At noen får psykiske problemer i etterkant, hører vi lite om, sier Anne Hernes Olsen.

Hun mener fallhøyden fra å være «helt» til å slite psykisk kan bli stor, og kjenner seg godt igjen i studien fra Columbia University som ble omtalt i forrige Bistandsaktuelt. Den viser at påkjenningene som hjelpearbeidere opplever, øker risikoen for utbrenthet, angst og depresjon. Olsen hadde selv sitt første oppdrag i Rwanda i 1993. Etterpå ble det ni oppdrag, helt fram til det siste som var i Gaza i 2005. Hun opplevde de ulike jobbene som utfordrende og meningsfulle

– Inntrykkene var imidlertid sterkere og belastningene større enn jeg klarte å se underveis. Sakte, men sikkert brente jeg meg ut. Men det var først da jeg kom hjem at jeg virkelig merket problemene, sier hun.

**Tøff overgang ute-hjemme**

Hernes Olsen forteller om en tøff overgang fra virke i krig- og katastrofeområder, til å skulle søke jobb her hjemme.

– Jeg kom hjem uten å ha en jobb å gå til. Sliten, og med mange usorterte tanker, var det tøft å være arbeidssøker.

Det Hernes Olsen savnet aller mest, var å kunne dele erfaringene med andre som hadde opplevd noe av det samme.

– Som frilanser i en beredsskapsstyrke hadde jeg ikke et slikt sosialt nettverk her hjemme da jeg sluttet. Hadde jeg kunnet snakke med noen for å høre hvordan de hadde møtt

tilsvarende utfordringer som mine, tror jeg at jeg raskere hadde gjenvunnet fotfestet.

**Mer kunnskap i forkant**

I etterkant etterlyser Hernes Olsen også større takhøyde for å snakke om sårbarheten underveis.

– Under debrief var jeg forsiktig med å ta opp ting som kunne virke negativt inn på mitt renomme – som psykiske plager. Jeg ville jo så gjerne ut på flere oppdrag, sier Hernes Olsen.

Hun mener nødhjelpsorganisasjonene i større grad burde legge vekt på at oppdrag som nødhjelpsarbeider medfører store påkjenninger.

– Slike oppdrag vil forandre deg som menneske, sier hun, og understreker at hun ikke ville ha vært erfaringene foruten.

– Dette er noe en kommer gjennom, men det tar tid.

**Forum for nødhjelpsarbeidere**

Nå vil Hernes Olsen bruke sine erfaringer og etablere et nettverk for tidligere nødhjelpsarbeidere.

– For to år siden snakket jeg med to tidligere kollegaer om dette. I samarbeid med Rådet for Psykisk Helse har vi tatt initiativet til et prosjekt vi har kalt «Borte bra, men hjemme...?». Målet er å skape et forum for nødhjelpsarbeidere som jobber frilans, og som kommer hjem og ønsker å treffe andre i samme situasjon for å dele erfaringer og opplevelser, forteller Hernes Olsen.



**Anne Hernes Olsen**



## 38 Aktuelt

### Virker bistanden?

I år er det 60 år siden Stortinget bevilget ti millioner kroner til Indiahjelpen, starten på den statlige norske bistanden. Det er også 50 år siden Norsk Utviklingshjelp, Norads forløper, ble etablert.

I jubileumsåret 2012 vil en person i bistandsmiljøet reflektere rundt bistandens resultater, problemer og utfordringer.

- Nr.1-2012: Atle Sommerfeldt, Kirkens Nødhjelp.
- Nr.2-2012: Nora Ingdal, Nordic Consulting Group.
- Nr. 3-2012: Asbjørn Eidhammer, forfatter og ambassadør.
- Nr. 4-2012: Ine Eriksen Søreide, Høyre.
- Nr. 5-2012: Terje Vigtel, Norad.
- Nr. 6-2012: Berit Aamlid Syversen, sykepleier, Leger Uten Grenser.
- Nr. 7-2012: Given Lubinda, utenriksminister i Zambia.
- Nr. 8-2012: Clare Short, Storbritannias tidligere utviklingsminister.

# Gir bistanden 10-20 års levetid

Den verdenskjente utviklingsforskeren, Nancy Birdsall, gir bistanden noe av æren for sterk økonomisk vekst i afrikanske land. – Gjeldsslette, endringer i handelspolitikken og bedre forvaltning av økonomi i utviklingslandene har vært viktig, sier hun. **Av Liv Røhnebæk Bjergene**

**B**irdsall er grunnlegger og president i den innflytelsesrike tenketanken «Center for Global Development» i Washington. – Og fremtidsoptimist, sier hun selv. Den positive utviklingen hun beskriver, med økonomisk vekst i fattige land, vil også redusere bistandens betydning.

– Jeg tror bistand vil bli mer og mer overflødig om 10-20 år. Flere land vil klare seg uten bistand, og heller låne penger fra banker på vanlig måte, sier hun.

Birdsall var selv leder av Den interamerikanske utviklingsbanken fra 1993 til 1998. Der hadde hun ansvaret for en låneportefølje på 30 milliarder dollar, i hovedsak i Latin-Amerika. Hun forteller at studier anslår at færre og færre land vil trenge Verdensban-

kens IDA-lån i årene som kommer. Dette er lån som er beregnet på verdens fattigste land.

– Det er et tydelig tegn på framgang, mener Birdsall, som har 14 års fartstid i Verdensbanken.

#### Dårlig vær i vente

Men over fremtidsoptimismen hviler en mørk sky; klimaendringene.

– Jeg frykter at forandringer i klimaet vil øke behovet for hjelp. Ikke minst til de aller fattigste, sier Birdsall.

Forskeren mener det er behov for en helhetlig utviklingspolitikk. Det er ikke bare bistand og markedsadgang som er viktig.

– Å redusere klimautslippene er avgjørende for å sikre utvikling. Hva hvis for eksempel orkanen Sandy ikke hadde rammet New York, men Dhaka i



– En større andel av verdens bistand bør gå gjennom multilaterale organisasjoner, heller enn stat-til-stat.  
KAVEH SARDARIE

«Jeg tror bistand vil bli mer og mer overflødig om 10-20 år. Flere land vil klare seg uten bistand, og heller låne penger fra banker på vanlig måte.»

**Nancy Birdsall**

Bangladesh? I kampen mot fattigdom kan det være vel så viktig å satse på å utvikle miljøvennlig teknologi i egne land, som å investere i bistand.

Hun forteller at Norge skårer godt på Center for Global Developments indeks over hvordan rike lands politikk påvirker fattige land. Men Norges klimautslipp per innbygger trekker ned.

#### Skoginitiativ-fan

– Hva vil du si er Norges styrke som bistandsland?

– Jeg mener at norsk bistand er enestående. Ikke minst fordi den i så stor grad rettes mot de aller fattigste. Jeg beundrer Norges innsats for å redusere avskoging. Å inngå en kontrakt med motparten, og først betale ut penger når målet er nådd, er riktig vei å gå. Norge skiller seg positivt ut ved å være en modell for god forvaltning av naturressurser. At Norge går foran og viser vei her, er viktig, sier Birdsall

#### Resultater først

– «Cash on Delivery» er et forslag som du har kommet med. Det ligner mye på måten Norge driver klima- og skoginitiativet. Hva er fordelene med denne formen for resultatbasert betaling?

– Vitsen med «cash on delivery» er at myndigheter i utviklingsland blir mer ansvarlige overfor sin egen befolkning. De får pengene først etter at målet er oppnådd. Hvis befolkningen vet at myndighetene får 50 dollar i støtte for hver elev som fullfører skolegang, er det lettere å holde øye med at myndighetene innfrir det løftet, forklarer Birdsall.

Hun mener imidlertid ikke at denne bistanden skal erstatte all annen bistand. Det egner seg best for bistand som kan enkelt måles – som utdanning. Eller å redusere avskoging. Tanken er at dersom et land som Tanzania eller Malawi klarer å nå slike mål, kan det igjen utløse andre rettigheter – en belønning – som for eksempel bistand til å bygge infrastruktur. Mulighetene for belønning kan bakes inn i avtalen som gjøres mellom giver og mottakerland.

#### Kritikk hjelper ikke

– Bistandssektoren har de siste årene blitt utsatt for kraftig kritikk. Har det endret bistanden?

– Nei, det har ikke ført til noen grunnleggende endringer, sier Birdsall kontant.

– Mange aktører som har van-



stat-bistand. Da vil man få mer ut av hver bistandskrone, sier Nancy Birdsall. FOTO:

skelig for å samarbeide, er årsaken til det. Alle er preget av tregt byråkrati. Riktignok er det gjort noen forbedringer knyttet til effektivisering og innsyn. Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) er ett eksempel. Men det er fortsatt behov for endringer.

Birdsall mener at en større del av bistandskronene bør gå gjennom multilaterale organisasjoner. Da vil man få mer av hver bistandskrone. Hun viser til en undersøkelse fra Center for Global Development:

– Den multilaterale bistanden skårer høyest, målt ut fra fire kriterier: *Vilje til innsyn, effektivitet, institusjonsbygging og samordning av bistand.* Sistnevnte er viktig for å redusere byrden for mottakerlandet.

#### Kostbar innsats

– Etter 50 år med bistand, hvor har vi kommet til kort?

– Kostnadsnivået er for høyt og bistandsinnsatsen er altfor oppstykket. Den største svakheten er nok at bistand ikke bidrar til å styrke forholdet mellom nasjonale myndigheter og egen befolkning. Tendensen er at bistand ikke oppmuntrer lokale myndigheter til å kreve inn skatter.

– Og hva er det mest positive bistand har bidratt til?

– Mye er oppnådd. Helse er ett av områdene hvor vi ser de mest konkrete resultatene. Stadig flere barn overlever sykdom takket være vaksiner. Bistandsoverføringer fører til at fattige mennesker får behandling for hiv/aids. Et annet konkret resultat er antall barn som går på skole. I tillegg har bistand bidratt til bedringer i den makroøkonomiske politikken – ikke minst i Afrika. En sterk økonomisk vekst på makronivå er i seg selv viktig for å bekjempe fattigdom, sier Birdsall. ■

■ Nancy Birdsall er sammen med Jeffrey Sachs og Gro Harlem Brundtland noen av innleiderne på årets Norad-konferanse som avholdes 11. desember på Radisson Blu Scandinavia Hotel Der skal de diskutere fremtidens bistand og hvordan vi bør bruke naturressursene for å gjennomføre visjonen fra Brundtlands-kommisjonen om bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon.

## Kommentar Eva Bratholm



# Å bli født på ny

AV OG TIL streifer man innom tanken, – jammen var det heldig å bli født i Norge.

Men det blir med streifet, sjelden dweler man ved flaksen. Trolig er det denne nerven langt inne i bevisstheten vår, Norads kampanje «Gjenfødt» har truffet. Over 87.000 mennesker har klikket seg inn på Norad.no og tatt sjansen på å bli født på ny. Med navn, fødselsdato, kjønn og bilde genereres en ny utgave av en selv i et av de landene som mottar norsk bistand. Det er en ganske sterk opplevelse, – etter en kort reise over skyene kommer en annen tilværelse til syne. Slik livet kunne ha vært om, det hadde startet i et fattig land.

DET HØRES enkelt ut, en slags livets lykkehjul. Men det er mer enn det. Datateknikken som lager en unik identitet og den familiære Facebook-linjen gjør det til en emosjonell opplevelse. Man rykker litt til idet skjermen presenterer et slumområde eller en skrinne åker som ditt nye liv. Jeg ble Eva dos Santos, hushjelp i Georgetown, Guyana. Et tøft liv, men ikke uten lyspunkter.

KRONPRINS HAAKON tok sjansen på å bli gjenfødt og ble Haakon Chounan på Haiti. Et land med 61,7 prosent fattige og på 158 plass på indeksen for menneskelig velferd. Haakon Chounan jobber med energiutvikling. Han skriver på Facebook at han er hoppende glad for å ha fått en jobb som installatør av solcellepaneler på hustak.

Sjansen for at det skulle bli slik, er stor. Det fødes fire barn i sekundet og kun ett av 1400 fødes i Norge. Poenget er ikke å gi dårlig samvittighet for vinnerloppet, men å skape en bevisstgjøring av egen situasjon og å spre kunnskap om fattigdom og bistand.

«Gjenfødt» er blitt en enorm suksess. Ingen hadde våget å tenke på en slik respons. I utgangspunktet er «Gjenfødt» en inngangsport til Norad kunnskapskonkurranse for ungdom «NM i Bistand». Den har også vært vellykket, med deltakelse av 1758 klasser. I finalen kniver tolv av dem om en klassetur til Tanzania.

Men muligheten til å gi seg selv en ny identitet har fått et eget liv og har appellert til folk i alle aldre.

NATURLIGVIS BLIR den også kritisert. Virkemidler rundt bistand skal være under debatt og kritikk. En innsigelse kommer fra religiøst engasjerte mennesker «Gjenfødelse» og «å bli født på ny» er bibelske begreper som ikke skal brukes i bevisstgjøringsskampanje for bistand og internasjonal solidaritet. Til det er å si at vi her snakker om ord og formuleringer som er vanlige og har et allment liv langt utover en bibelsk sfære.

I DAGBLADET skriver Tom Stalsberg om «Gjenfødt og sin nye identitet som Tom Morales, født 6.oktober 1957 i Granada, Nicaragua. Jordskjelvet i ødela mye for familien og han har vært uten jobb lenge. Omsider fikk han arbeid som vedlikeholdsarbeider på vannkraftselskapet Ren Energi. Stalsberg skriver om hvordan Norad.no ble en kveldsaktivitet i familien. Det førte til økt kunnskap og forståelse. Alle fikk nye identiteter, men ingen ble profesjonelle fotballspillere, professorer, leger eller lærere. De ble henholdsvis til syerske i Pakistan, landarbeider i Brasil og vedlikeholdsarbeider i Granada. Det er tankevekkende og setter ting i perspektiv.

Eva Bratholm er kommunikasjonsdirektør i Norad.



Hils på Haakon Chounan fra Haiti! FOTO: NTB/SCANPIX

# Økonomi



Denne og andre dingser var å finne på AidEx-messen i Brussel. Les mer nedenfor.

## Nødhjelpsbonanza i Brussel

Skulle det være en mini-luftputebåt som kommer fram nesten over alt? Ikke det? Hva med et lagertelt med solenergi-paneler på taket? Eller muligens en pansret firehjulstrekket?

Av Jan Speed, i Belgia

**T**ilbudene er mange når nødhjelpsbransjen og produsenter samles til varemesse. Nødhjelp er big business og hvert år kjøpes det utstyr for titalls milliarder kroner i bransjen. På AidEx-messen i Brussel gjør rundt 200 leverandører seg lekke for innkjøpere fra FN-organisasjoner, Røde Kors, Care, Oxfam, Leger uten Grenser og andre. AidEx og den årlige messen i Dubai er de to største kommersielle begivenhetene i nødhjelpsbransjen. Dette er en bransje i vekst.

På den norske paviljongen fronter Nina Jørgensen fra Innovasjon Norge, samarbeidsorganet Noreps - Norwegian Emergency Preparedness System. Norske firmaer – 18 firmaer er med i Noreps-beredskapssystem - selger varer til ulike organisasjoner for over 250 millioner kroner årlig.

– Målet for de norske firmaene er å få langtidskontrakter med FN, spesielt å bli kjøpt inn til deres beredskapslagre, sier Nina Jørgensen.

– Det er et stort marked, men ikke lett å komme inn i. Det krever langsiktighet, og ofte må firmaer ha andre markeder som for eksempel Forsvaret, sier hun.

### Best på innovasjon

Scan Water har lykket. Det norske firmaet har fått langtidskontrakter som eneleverandør med Verdens matvareprogram (WFP). Utstyr til rensing, lagring og distribusjon av vann ligger på beredskapslager rundt om i verden.

– Vårt utstyr brukes mye i Sudan, og var raskt på plass etter jordskjelvet på Haiti, forteller Stein Midtlund, Scan Waters sjef for salg og oppdrag i felt.

Utstyret ble opprinnelig utviklet i samarbeid med Unicef.

– Det skal være enkelt å bruke, sier Midtlund.

Elyse Mosquini i Den internasjonale Røde Kors-føderasjonen, understreker at de er helt avhengig av gode og lydhøre leverandører.

– Det er private leverandører som er de beste på innovasjon og utvikling av nye varer. Dagens bistand er mer målrettet og tilpasset enn tidligere. Teknologiske framganger må anvendes også innen vårt felt, sier Mosquini.

### Ny avtale

I mer enn 40 år har norske W.Giertsen Hallsystem levert flyttbare felthaller til FN-systemet. Nylig fikk de en ny langsiktig avtale med Verdens matvareprogram. Nå forsøker de å selge ut et nytt konsept: Lagerhaller med solcellepaneler på taket. Det skal erstatte dyre og forurensende diesलगeneratorer.

Sammen med Flyktninghjelpen har de i to år testet en slik hall i verdens største flyktningleir, Dadaab i Kenya.

– I Dadaab brenner man 240 000 liter diesel i måneden. Prisene på solcellepaneler er halvert de siste ti årene. Det gjør oss konkurransedyktige og er en fornuftig investering. På tre år er kostnadene tjent inn på det man sparer på diesel, sier Henning Nilsen i W.Giertsen Hallsystem.

### Forsvar og bistand

Storbritannia er en storleverandør på nødhjelpsmarkedet med alt fra lett flyttbare esker med telt og utstyr, til vannflasker og kommunikasjonsutstyr.

– Det er ofte selskaper som har vært innen forsvarsindustrien som ser muligheter innen nødhjelp, forteller Adam Thomas i UK Trade & Investment.

Produsentene Lifesaver bruker nanoteknologi for å rense vann i vannflasker og større kanner. Britiske soldater i Irak og Afghanistan bærer

«Målet for de norske firmaene er å få langtidskontrakter med FN, spesielt å bli kjøpt inn til deres beredskapslagre»



Nina Jørgensen fra Innovasjon Norge

FOTO: JAN SPEED



Utstiller Crozby Menzies fra Sør-Afrika har tro på solenergi-komfyren, men har ennå

flaskene med seg. Nå omsetter firmaer for et hundretalls millioner kroner på bistandsmarkedet.

– Nylig fikk vi en kontrakt på 60 millioner pund med Malaysia. Vannkanner distribueres i landsbyer i flere afrikanske land, sier internasjonal salgssjef, Mike O' Connor.

Dette er første gang selskapet HovPod er på en slik messe. Deres tre meter lange luftputebåter er allerede i bruk av hjelpeorganisasjoner rundt om i verden.

– Med global oppvarming vil det bli oftere flom rundt om i verden. Da er det ofte umulig å komme

fram med biler, og helikopter er dyre i drift. Da kan en luftputebåt brukes både til livredning, og for å levere varer, sier Mike Glanville. De startet med å lage luftputebåter for fritidsmarkedet, men med ny og mer robust materiale så de sitt snitt på nødhjelp og forsvarsmarkedet.

### Få fra sør

Produsenter fra sør er også representert på messen, men uten de helt store tilbudene. Tre forsøker å selge solspeil for å koke vann og mat.

– Vi håper å få bistandsindustrien til å se nytten av solkokere. De gir



## ■ UGANDA

**Norsk oljeinvestering**

Norske NorSea Group er det nyeste utenlandske selskapet i Ugandas unge oljesektor. Gjennom partneren East Africa Petroleum Services (EAPS) er NorSea Group nå klar til å ta del i utvinningen av 3,5 milliarder fat olje, som er det siste bekreftede tallet i Uganda.

– Den første fasen av investeringen var etableringen av en base og transportledd på Lake Albert, og har så langt kostet oss fem millioner dollar, sier Knut Magne Johannessen, direktør for International & Project Operations i NorSea Group

## ■ TANZANIA

**Mobiler mot korrupsjon**

Tanzanianere som ønsker å bekjempe korrupsjon kan nå bruke sine mobiltelefoner og internett til å rapportere misbruk.

På plattformen mRushwa kan telefonbrukere sende inn detaljer om korrupsjonsforhold de observerer i sin hverdag. Brukere kan også rapportere om bestillinger på nettsiden [www.mrushwa.com](http://www.mrushwa.com). Transparency International anslår at nesten 93 prosent av korrupsjonstilfeller i Tanzania ikke rapporteres om på grunn av mangel på kunnskap og frykt for represalier blant tystere.



ikke klart å overtale store hjelpeorganisasjoner til å kjøpe. FOTO: JAN SPEED

gratis kraft. Kopt vann kan drikkes, og de vil kunne brukes videre etter at krisen tar slutt. Dessuten er det miljøvennlig, sier Crosby Menzies i Sunfire Solutions. Hittil har det kun vært en viss omsetning i det sørlige Afrika.

Bare i 2010 var det 950 små og store humanitære kriser rundt om i verden.

– Vi kommer til å se flere og mer komplekse katastrofer framover, mener Leon Prop, EU-representant for Røde Kors-føderasjonen.

Og flere varer må dermed kjøpes inn. ■



Salgssjef Henning Nilsen fra W.Giertsen Hallsystem. Sammen med Flyktninghjelpen tester Bergens-firmaet ut lagerhaller med solenergi-paneler. FOTO: JAN SPEED



Luftputebåten til HovPod skal kunne brukes i flomområder der lastebiler og vanlige båter ikke klarer å komme fram. FOTO: JAN SPEED



Pansringen av denne bilen er blitt testet av det tyske firmaet Farmingtons Automotive med nærmere fire hundre skudd fra en AK 47-gevær. En håndgranat ble også kastet mot bilen. FOTO: JAN SPEED

**Norge – en lilleputt i FNs nødhjelpssystem**

FN-SYSTEMET KJØPER INN varer og tjenester for 80 milliarder kroner i året. Rundt halvparten av dette er varer.

USA er den største leverandøren. Norge havner på 86 plass ifølge UNOPS – FNs innkjøpsorganisasjon. I 2011 solgte norske firmaer varer for 71 millioner kroner, og tjenester for 56 millioner kroner til FN-systemet.

FN-organisasjoner kjøper inn alt fra mat og medisiner, til transport og byggetjenester. Russiske og indiske firmaer selger stadig mer til FN.

FN kjøper nå 58,7 prosent av sine varer og tjenester enten i utviklingsland, eller i de framvoksende økonomiske stormaktene Kina, Russland, Brasil og India. FNs utviklingsprogram kjøper 79 prosent av varer og tjenester som de bruker fra disse landene, mens Unicef skaffer mindre enn 40 prosent av det de trenger fra de nye leverandørlandene. Mye av det Unicef kjøper er medisiner, vaksiner og prevensjonsmidler.

Av de skandinaviske landene er det kun Danmark som er blant de ti største leverandørene (9.plass).

Norge må sette situasjonen til Somalias flyktninger og internt fordrevne på den internasjonale dagsorden, skriver Flyktninghjelpens generalsekretær Elisabeth Rasmusson i kronikken under.

# Meninger



KILDE: WIKIPEDIA

## Debatt:

### Lokal motstandskraft – fra ord til handling

#### Av Leni Stenseth

Rapporten om norsk humanitær politikk 2011 som ble lansert tidligere denne måneden fremhever at arbeid for styrket motstandskraft («resilience») må være en del av den humanitære innsatsen. Men i bistandsbudsjettet er det vanskelig å spore noen satsing på dette. Det er verken bevilget mer ressurser til arbeidet mot naturkatastrofer eller til å støtte frivillige organisasjoners rolle i forebyggingsarbeidet.

Nøkkelen til langsiktig utvikling er bærekraftige og sterke lokalsamfunn som selv kan ta grep for å beskytte seg mot neste katastrofe. Sultkatastrofen som tok så mange liv på Afrikas Horn i 2011 kunne rammet langt færre. De underliggende årsakene var kroniske: tørke, politisk ustabilitet og svake lokalsamfunn som ikke var tilstrekkelig forberedt på å takle en krise når den rammet. God og effektiv nødhjelp reddet mange liv, men langt flere kunne vært reddet hadde det internasjonale

samfunnet og lokale myndigheter handlet, før katastrofen var et faktum.

Det er ikke lett å nå fram med dette budskapet. Det som selger i avis og tv-redaksjoner er katastrofene. Rapporter om hvor mange som *ikke* har blitt rammet på grunn av tidlig og målrettet innsats når ikke overskriftene. Det er heller ikke lett å få støtte til dette arbeidet over bistandsbudsjettene, som i dag har et unaturlig og kunstig skille mellom nødhjelp og utviklingsarbeid.



Leni Stenseth er utenlandssjef i Norges Røde Kors

De materielle skadene etter naturkatastrofer i 2011 ble beregnet til svimlende 366 milliarder dollar, det høyeste tallet noensinne. I tillegg kommer tap som følge av menneskelig lidelse og manglende økonomisk utvikling. Da utviklingsminister Heikki Holmås snakket til FN nylig var det nettopp om viktigheten av å bygge opp lokalsamfunns egen motstandskraft og robusthet, og evne til å håndtere fremtidige utfordringer. Han understreket at dette vil kreve

## Kronikk:

### Generaltabbe å overse Somalia-flyktningene

#### Av Elisabeth Rasmusson

I IVEREN ETTER å stabilisere Somalia kan fremtiden til over to millioner somaliere på flukt lett bli oversett. Flyktningkrisen må løses for å få til en positiv utvikling i Somalia

Flyktninghjelpen deler begeistringen over at det er politisk og tildels sikkerhetsmessig fremgang i Somalia. I tillegg til ny grunnlov og parlament har landet i høst fått ny president, statsminister og statsråder som representerer et paradigmeskifte. Men samtidig er over to millioner somaliere på flukt fra krig, sult og naturkatastrofer. Norge, FN og andre som nå utvikler nye Somalia-strategier, må ikke ekskludere denne store gruppen mennesker.

INTERNASJONALE MEDIER rapporterer om bedre sikkerhet og byggeboom i Mogadishu, at man igjen kan spasere på de vakre strendene og spise på fortauskafeer. Dessverre hopper de bukk over at 200 000 personer har søkt ly i flere titall overfylte

leirer i byen, uten skikkelige sanitærforhold og ofte med bare en teltduk til beskyttelse mot vær og vold. Situasjonen for internt fordrevne utenfor hovedstaden er enda verre, med færre hjelpeorganisasjoner på plass på grunn av dårlig sikkerhet. Stadig drives nye mennesker på flukt på grunn av væpnede konflikter og naturkatastrofer, slik som pågående militæroffensiver og flommene som herjer både i sør og i nord.

For at det nye politiske lederskapet i Somalia skal vinne folkets tillit og skape stabilitet, må de sette hensynet til sivilbefolkningen først og inkludere folk på flukt. Og for at det internasjonale samfunnet skal kunne lykkes i å bidra til å gjenoppbygge landet, må det også ta i et krafttak for å løse flyktningkrisen.

Norge, som medlem i Kontaktgruppen for Somalia, må sette situasjonen for flyktninger og internt fordrevne på dagsorden i internasjonale fora. I Norges nye Somaliastrategi som er under utarbeiding, oppfordrer vi Norge til å prioritere følgende:

■ **HUMANITÆR STØTTE** til internt fordrevne og flyktninger: Den humanitære krisen i Somalia betegnes som en av de verste i verden. En million somaliske flyktninger i regionen, 1,3 millioner internt fordrevne personer og mange andre sivile trenger humanitær hjelp. Likevel kutter internasjonale donorer i slik behovsbasert støtte til fordel for utvikling- og stabiliseringstiltak.



Elisabeth Rasmusson er generalsekretær i flyktninghjelpen

Konsekvensen er at folk lider og at fremgang kan gå i revers. Sikkerhetssituasjonen er fortsatt svært krevende og hjelpeorganisasjoner må få støtte til nødvendige sikkerhetstiltak. Bistanden må forvaltes på en forsvarlig måte, ved at giveland som Norge prioriterer mest mulig seriøse aktører som kan dokumentere resultater og unngår å fylle lommene til krigsherrer.

■ **TILGANG TIL LAND** for fordrevne: I byer over hele landet blir tusener av fordrevne kastet ut fra bygninger og teltleirer som gjennom mange år har vært deres tilholdssted, og ender opp som kasteballer mellom lokale makthavere og private landeiere. Det internasjonale samfunnet må støtte styresmaktene i å få på plass lover og regulering av eiendomsspørsmål slik at folk kan vende hjem til sine opprinnelige bosteder, eller slå rot i nye områder. Ved å tilrettelegge forhandlinger mellom landeiere og myndigheter, har Flyktninghjelpen flere steder bevist at det er mulig å få til varige løsninger for tusener av internt fordrevne.

■ **ULIKE VARIGE** løsninger til ulike grupper fordrevne: For dem som relativt nylig har flyktet fra Somalia og som fortsatt har bosted og arbeidsmuligheter i hjemlandet, kan retur være en god løsning dersom sikkerheten er forsvarlig. For flyktninger som er født og oppvokst



i nabolandene, kan lokal integrering være den beste løsningen dersom myndighetene tillater det. Videre må det internasjonale samfunnet selv være villig til å tilby flyktninger beskyttelse gjennom gjenbosetting i tredjeland. Puntland og Somaliland har store muligheter til å integrere fordrevne men mangler nok dra-hjelp fra det internasjonale samfunnet til å få til dette.

■ **RETUR MÅ** være trygg og frivillig: Kenya, som huser over en halv million somaliske flyktninger, preser på for at flyktninger skal sendes hjem etter hvert som deres militære styrker rykker frem i Somalia. Det vil i mange tilfeller være direkte livsfarlig, med væpnet konflikt i en rekke områder. Somalia har ikke

« For at det nye politiske lederskapet i Somalia skal vinne folkets tillit og skape stabilitet, må de sette hensynet til sivilbefolkningen først og inkludere folk på flukt. »

#### KRONIKK

Kronikkfor-slag sendes til Tor Aksel Bolle toab@norad.no. Maksimum 6000 tegn inkludert mellomrom

→ Følg debattene på nett: [www.bistandsaktuelt.no](http://www.bistandsaktuelt.no)

nett HAITI

## Styrking av sivilsamfunnet – en «selvfølgelighet» i norsk bistand?

Anne Caroline Tveøy, Kirken Nødhjelps representant på Haiti, skriver om sivilsamfunnets betydning på Haiti.

samarbeid på lokalt nivå mellom lokalsamfunn, sivilsamfunnsorganisasjoner og myndigheter.

TIL TROSS FOR utviklingsministerens klare budskap, la regjeringen fram et budsjett som ikke prioriterer såkalte «sivile samfunnsaktører» sentrale rolle i å styrke lokal kapasitet. I områder der myndighetene har en svak tilstedeværelse, som i mange sårbare stater og konfliktområder, er disse organisasjonene ofte den eneste kraften som kan skape endring.

Større satsing på forebygging og bygging av lokal motstandskraft er avgjørende for å redusere skadevirkningene av kriser som den på Afrikas Horn. Derfor er det både overraskende og skuffende at dette ikke nevnes som et mål for sivilsamfunnsbevilgningen, den viktigste kanalen for langsiktig utviklingsarbeid gjennom frivillige organisasjoner i Norge til partnere i sør. ■

nett SYRIA

## Desperat situasjon i Syria

Det sier mye om sikkerhetsnivået i Syria når foreldre bestemmer seg for å ta med seg barna sine og flykte til relativ sikkerhet i Irak, skriver Ingrid K. Lund i Redd Barna.

nett UGANDA

## Oljeutfordringer i Uganda

Generalsekretær Martha Rubiano Skretteberg, og programkoordinator Aina Østreng i Caritas skriver om utfordringene knyttet til funn av olje og gass i Uganda.

## Debatt:

# Bistand og utdanning – noen råd til en ny minister

Av Birgit Brock-Utne

I EN ARTIKKEL i Dagsavisen 1. oktober 2012 bedyrer utviklingsminister Heikki Holmås at mer av utviklingshjelpen heretter skal gis til utdanning. Dette er gladelige ord for alle oss som synes utdanningssektoren har blitt stemoderlig behandlet gjennom flere år. Det er imidlertid ikke likegyldig hvor norske penger settes inn. Det er lettvis å overføre store potter til UNICEF og Verdensbanken, men blir pengene brukt på best måte da? For noen år siden fikk jeg sammen med en annen konsulent det oppdrag av UD å følge noe med i de prosjektene UNICEF da støttet i Afrika: «Education for All, targeting the girl child». Her gjaldt det om å få jentene tilbake i utdanningsforløpet i skoler der undervisningsspråkene var de gamle kolonispåk og lærebøkene trykt i England eller Frankrike. Undervisningsspråket var uforståelig for elevene, pensum irrelevant.

Det finnes intet land i Afrika der undervisningsspråket i videregående skole er et afrikansk språk, selv om det er afrikanske språk alle afrikanere snakker. I det såkalte anglofone Afrika behersker kun 5 prosent av befolkningen engelsk bra, i det såkalte frankofone Afrika behersker 5 prosent fransk.

Spørsmålet om undervisningsspråket er det viktigste utdanningspolitiske tema i Afrika. Her har vi i Norge mye å bidra med. Vi er kun fem millioner mennesker, men bruker vårt språk, norsk, som undervisningsspråk, ikke bare i grunnskole og videregående skole, men på høyskoler og universitet. Samtidig lærer vi engelsk bra – som et fag i skolen, et fremmed språk.

I Cape Town ligger et forskningsinstitutt, CASAS, (Centre for Advanced Study of African Society) som gjør et viktig arbeid med å harmonisere varianter av afrikanske skriftspråk så de lettere kan brukes som undervisningsspråk. ASAS har hittil fått økonomisk støtte fra Norge. Ledelsen av CASAS har fått høre at nå blir det slutt på norsk støtte. Stoppes den nå på grunn av pengemangel, går mye viktig arbeid tapt.

Et annet institutt, som også arbeider med språkspørsmålet i Afrika, og dessuten med livslang læring er UNESCO Instituttet i Hamburg. Også dette instituttet har tidligere fått en god del norsk støtte, men har nylig fått vite at den norske støtten vil opphøre. Dette setter instituttet i en helt håpløs situasjon. ■



Birgit Brock-Utne, professor i utdanning – utvikling, Universitetet i Oslo



Somaliske barn fra en flyktningleir i Mogadishu leker etter at kraftig regn ødela mye av leiren de bor i.

FOTO: MOHAMED ABDIWAHAB / NTB SCANPIX

engang kapasitet til å tilby grunnleggende tjenester til de 1,3 millioner internt fordrevne og det vil kreve enorm innsats før det er forsvarlig å ta imot store grupper returnerte flyktninger. Internasjonale forpliktelser som fastslår at retur skal skje frivillig, i trygghet og verdighet må respekteres.

■ UTDANNING ER nøkkelen til å gjøre folk på flukt selvbergende: Flyktningshjelpen og andre organisasjoner har et enormt og ressurslukende apparat i gang for å holde liv i folk på flukt, som ikke har mulighet til å skaffe seg et livsopphold på egen hånd. Hver dag, år og ut år inn, stiller fordrevne seg i kø for å få sine små rasjoner med mat og vann. Dette er verken verdig eller

bærekraftig.

Hundretusener av somaliske barn og unge på flukt går ikke på skole, med de risikoer det innebærer som slavearbeid, tvangsrekruttering, vold og kriminalitet. Likevel er det internasjonale samfunnet ikke særlig interessert i å finansiere utdanning og yrkesopplæring. Det vil gagne alle at folk på flukt gjøres så ressurssterke som mulig. Først og fremst flyktingene selv, vertssamfunnet, det vil øke muligheten for retur, økonomisk utvikling og varig løsning for sin situasjon, og det vil frigjøre bistandsmidler. Somalias nye president har selv jobbet med utdanning for FN og etablert en høyere utdanningsinstitusjon i Somalia. Vi har forventninger til at han prioriterer utdanning og at Norge vil støtte dette. ■

## Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.



Obama wins 2012

## 44 Bakerst

# Dar es Salaams første pendlertog

Av Kizito Makoye

ET AV DE største problemene for folk i Dar es Salaam er mangelen på et skikkelig kollektivtilbud. Å komme seg fra et sted til et annet kan til tider være problematisk, og situasjonen har blitt verre og verre med årene. Så da byen nylig lanserte sitt aller første pendlertog var det en drøm som gikk i oppfyllelse for innbyggerne.

En morgen bestemte jeg meg for å teste ut denne nye transportmuligheten, for å se nyvinningen med egne øyne. Rundt halv sju tirsdag morgen sto jeg klar på togstasjonen i Ubungu Maziwa sammen med mange andre passasjerer, og ventet på toget inn til sentrum. Jeg hadde satt fra meg bilen i Ubungu for å ta toget. Det var jo like greit. På grunn av all trafikken, ville det ta to timer med bil til sentrum. UBUNGO ER UTROLIG, selv på denne tida av døgnet er det som en



### Sett fra SØR

Kizito Makoye er journalist og bosatt i Dar es Salaam



God stemning på Dar es Salaams nye pendlertog. Toget er en stor forbedring i kollektivtilbudet i millionbyen. FOTO: KIZITO MAKOYE

bikube. Gateselgerne flytter seg rundt i en stadig jakt etter kunder, bilene tuter høylydt og du kjenner at det er liv og røre overalt. Jeg stilte meg i køen for å kjøpe billett. Det koster bare 400 shilling, (ca 2 kroner. Red. anm.) én vei til sentrum, mens en mi-

nibuss, populært kalt daladala, ville kostet meg det dobbelte.

Når toget kjører inn på stasjonen går hundrevis av passasjerer av mens vi venter på å stige ombord. Med billetten i hånda forbereder jeg meg på å kjempe hardt for å få meg et sete,

slik jeg må gjøre det når jeg tar turen med en daladala. Men i motsetning til påstigningen til en daladala, hvor passasjerene albuer seg framover i kampen for å få plass, er situasjonen her helt annerledes. Alle går som på linje etter hverandre, og vogna er

# Forsvarer Rwandas «hus»

Generalen stanset et folkemord, massakrerte tusenvis av flyktninger, styrtet en diktator, forsøkte å avsette hans arvtager, drev et fotballag, forhandlet om fred og anklages nå for å ville sikre Rwanda kontroll over det østlige DR Kongo gjennom støtte til krigsforbrytere. **Av Jan Speed**

James Kabarebe beskrives som dyktig, fryktløs, omgjengelig og nådeløs. Og kanskje viktigst: Som 100 prosent lojal mot sjefen, Rwandas president Paul Kagame.

Den ferske rapporten fra FNs ekspertgruppe om DR Kongo (allerede lekket til nyhetsbyrået Reuters) viser at general James, som han kalles, støtter opp om et væpnet opprør i det østlige DR Kongo. En gruppe tutsi-soldater, som kaller seg M23, har desertert fra den kongolesiske regjeringshæren og tatt kontroll over områder og byer langs grensen. De ledes av flere soldater mistenkt for krigsforbrytelser.

### Grå eminense

General James opererer i politikken skygger, og får ting til å skje. Som framstående kommandant i den tutsi-ledede Rwanda patriotiske arméen (RPA) var han sammen med Kagame da frigjøringshæren erobret landet i 1994, og fikk slutt på folkemordet av 800 000 tutsier og moderate hutuer.

Han har fått stadig mer ansvar. I 1996 og 1997 var han strategen bak invasjonen av daværende Zaire (nå DR Kongo). Formelt var det et opprør ledet av kongoleseren Laurent Kabila. Men i realiteten var det hovedsakelig rwandiske styrker som marsjerte 1500 kilometer tvers over det veldige landet, og styrtet diktatoren Mobutu Sese Seko.

En omfattende rapport fra FNs høykommissær for menneskerettigheter i 2010 dokumenterte at de rwandiske styrkene, under Kabarebes befal, massakrerte tusenvis av hutu-flyktninger fra Rwanda, samtidig som de marsjerte vestover, og i krigene som fulgte. Bare noen av disse hutuene kunne knyttes til det tidligere folkemordet.

Kabila utpekte Kabarebe som hærsjef i Kongo. Men da den nye presidenten følte at tutsiene fra nabolandet fikk for mye innflytelse i Kinshasa, avsatte han generalen og forsøkte å presse Rwanda ut. Kabarebe svarte med et lynangrep mot Kinshasa. Men president Kabila ble



### HVEM?

- General James Kabarebe
- Forsvarsminister i Rwanda. Anklages av FN for å støtte opprørere i DR Kongo.

beskyttet av angolanske tropper og angrepet lyktes ikke.

Dette ble starten på en årelang krig i DR Kongo der opprørsgrupper, støttet av Uganda og Rwanda i det østlige Kongo, kjempet mot Kabila-regjeringens hær som allierte seg med Angola, Namibia og Zimbabwe. Det mystiske drapet på Kabila senior førte til at hans sønn, drosjesjåføren Joseph Kabila, overtok makten og fikk slutt på krigen i 2003. I mellomtiden var general James blitt hærsjef i Rwanda og senere forsvarsminister.

Hele tiden har det ulmet i det østlige DR Kongo. I 2008 var den delvis Rwanda-støttede opprørsgruppen

« En omfattende rapport fra FNs høykommissær for menneskerettigheter dokumenterte at Kabarebes styrker massakrerte tusenvis av hutu-flyktninger »

både komfortabel og rein. Faktisk skriver jeg dette fra kupéen! Alle har sitteplasser og de få som måtte stå forstyrrer ikke i det hele tatt – fantastisk!

Jeg tror dette pendlertoget er en varig løsning på trafikkproblemene som myndighetene i Dar es Salaam har balet med i en årrekke. Det tok oss knapt 45 minutter å komme til sentrum, som er cirka to mil fra Ubungu. Og toget sløser ikke med tid; det stopper ofte, men kun ett minutt for å slippe av og ta på passasjerer.

**PROBLEMET MED** Dar es Salaam er at alt er sentralisert til byens forretningsstrøk, og i infrastrukturen er det heller ikke tatt høyde for en stadig voksende befolkning. Det er nok derfor de lenge har hatt problemer med all trafikken. Det nye tilbudet med pendlertog vil bidra til å løse opp i trafikkkorkene som preger innfartsveiene til byen.

Jeg er glad myndighetene har tilrettelagt det slik at toget går seks dager i uka, i rushtida morgen og ettermiddag. Pendlertoget drives i samarbeid mellom Tanzania Railways Limited og Tazara Railway, som også driver hovedjernbanelinjen mellom Tanzania og Zambia.

**INNBYGGERNE** i Dar es Salaam trekker nok et lettelsens sukk, nå som de slipper å sløse bort tid i overfylte daladalaer. Spesielt er jeg glad på vegne av alle studenter som slipper ydmykelsen det er å bli nektet plass i en minibuss fordi de betaler mindre enn de andre passasjerene. For ikke å snakke om de tusener som har lidd mens de har sittet i en daladala som ikke følger sine opprinnelige rute.

Det er beregnet at det nye toget nå frakter over 30 000 passasjerer om dagen. Som en av de hurtigst voksende byer i verden (befolkningen er beregnet til å nå 4,5 millioner i 2015), kan ikke Dar-es-Salaam komme utenom denne type utvikling. Samferdselsminister Harrison Mwakyembe har virkelig vært en spydspiss i dette arbeidet. Takket være hans anstrengelser kan passasjerene nå smile bredt, vel vitende om at det er billigere å reise med tog enn med buss.

Jeg vet at alle investeringene med å få tilrettelagt infrastruktur og reparert togsett har kostet en helvetes mye penger, og nå er det opp til oss i Dar es Salaam å benytte oss av tilbudet slik at det kan bli opprettholdt i lang, lang tid fremover. ■

# Portrett



**General James Kabarebe da han fortsatt var i hæren på inspeksjon av rwandiske tropper som skulle delta i fredsoperasjoner i Darfur.**

FOTO: SCANPIX

forhandlet fram var vellykket – sett fra Rwandas side. Tidligere CNDP-offiserer fikk framstående stillinger i den kongolesiske hæren, og disse sikret seg kontroll over tinnmalm og gullgruver. Kabila sørget for at mange av disse enhetene var strategisk plassert under parlaments- og presidentvalget i fjor høst, noe som nok bidro at den upopulære presidenten ble gjenvalgt.

Men så ville Kabila redusere makten til de tidligere opprørs-offiserene og ville omplassere dem rundt om i landet. Kabila ville også arrestere den tidligere CNDP-offiseren Bosco Ntaganda som er ettersøkt av Den internasjonale straffedomstolen (ICC). Da ble det bråk igjen og M23 kom på banen.

## Tilbakeviser FN-rapport

En fersk FN-ekspert rapport viser at Kabarebe har støttet opprørerne både med våpen og gjennom å mobilisere pengestøtte. Dette er noe han og president Kagame sterk tilbakeviser. Ifølge Kabarebe er M23 et kongolesisk problem. I et ferskt intervju med en belgisk journalist hadde han bare forakt for den kongolesiske hæren, ifølge generalen «klarere de ikke engang å drepe en rotte...».

Flere givertland har mer tro på FN-ekspertenes versjon og har holdt tilbake bistand til Rwanda. Men det hindret ikke Rwanda fra å få en plass i FNs sikkerhetsråd fra nyttår.

Uten at han innrømmer støtte til opprørerne, er det tydelig at Kabarebe ikke tror regjeringen i DR Kongo klarer å hanske med anti-rwandiske grupper i Kongo eller gi beskyttelse til etniske tutsier.

I et rwandisk ordspråk heter det at «skal du forsvare huset ditt, må du stå utenfor». General James vil nok stadig ha soldater i Kongo for å kunne forsvare Rwandas hus – uten mange skrupler. ■

CNDP nær ved å overta provinshovedstaden Goma. De hadde kontroll over store deler av Nord-Kivu-provinsen.

## Forhandlinger i Kinshasa

Da dukket plutselig Kabarebe opp på et luksushotell i Kongos hovedstad, Kinshasa. Det var samtaler på gang med president Kabila. I januar 2009 ble lederen for CNDP arrestert av Rwanda. Opprørerne ble integrert i den kongolesiske hæren, og rwandiske tropper fikk jakte på rwandiske hutu-opprørere i skogene i Øst-Kongo. På overflaten virket det som om avtalen som Kabarebe

# Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay



FOTO: WIKIMEDIA

- 1 Hvem er dette?
- 2 Hvilket land var kolonimakt i Surinam?
- 3 I hvilket land heter hovedstaden Kigali?
- 4 Hva het FNs første generalsekretær?
- 5 Hvem er Hadia Tajik?
- 6 Japan består av over 3000 øyer, men hvor mange hovedøyer?
- 7 Hvilke land grenser Djibouti til?
- 8 Er ekteskap mellom to av samme kjønn lov i Sør-Afrika?
- 9 I hvilket land ligger Kilimanjaro?
- 10 Hvilket år døde Chiles tidligere diktator Augusto Pinochet?
- 11 Hva betyr demokrati?
- 12 Hvilken av verdensreligionene regnes som eldst?
- 13 Hvilket land i Afrika het Gullkysten før?
- 14 Hva er myntenheten i Burundi?
- 15 De fleste kinesere snakker enten kantonesisk eller mandarin. Men bruker de samme skriftsystemet?
- 16 Fra hvilket land kommer musikkjangeren reggae?
- 17 Hvor ligger Fransk Guyana?
- 18 Hvor stor del av Algeries areal er dekket av Saharaørkenen?
- 19 Hva heter generalsekretæren i Kirkens Nødhjelp?
- 20 Hvem er Otumfua Tutu II?

## Ekspertnotter

- 1 Hva heter hovedstaden i Tsjad?
- 2 Hva heter sjefen for USAID?
- 3 Hva er bushido?



FOTO: MIKE MCHOLM



**Svar:** 1: Gunilla Carlsson, Sveriges bistandsminister 2: Nederland. 3: Rwanda. 4: Trygve Lie. 5: Norges kulturminister. 6: 5. 7: Etiopia, Eritrea og Somalia. 8: Ja. 9: Tanzania. 10: 2006. 11: Folketstyre. 12: Buddhismen. 13: Ghana. 14: Burundiske franc. 15: Ja. 16: Jamaica. 17: I Sør-Amerika, grenser til Brasil og Surinam. 18: ca 85 %. 19: Anne Marie Helland 20: Han er Ashanti-kongen, ghanesisk konge.

**Svar ekspertnotter:** 1: N'djamena 2: Rajiv Shah 3: Samuralesnes æreskodeks

## 46 Bokanmeldelse

# Et annerledes og nyttig atlas

Av Jarle Haarstad

Geopolitisk Atlas, utgitt av Le Monde Diplomatique, er interessant og nyttig lesning. Atlaset tar «ta pulsen på» internasjonale forhold og samfunnsspørsmål. I motsetning til andre atlas nøyer dette seg ikke med å gi et fastfrosset bilde av dagens situasjon, men framstiller endringene over tid og søker å forklare hva som skjer.

Årets utgave lever opp til sitt forord om å tale til en «opprørsk generasjon som graver opp historiens røtter og river vanetenkning ut av mørket». Den avslutter med et kart over et stort antall «toneangivende bevegelser imot et «system som har gått av hengslene og skapt den alvorligste økonomiske, politiske og moralske krisen siden 1929».

Atlaset viser med diagrammer og

piler at verdens økonomiske hege-  
moni er i ferd med å forflytte seg. Mens 1800-tallet var Europas århundre og 1900-tallet USAs, forflytter nå planetens økonomiske sentrum seg til Asia. Ved en grov utnyttelse av egen arbeidskraft, som var vanlig i England og andre land i Europa på 1800-tallet, er Kina og andre land i Sør- og Øst-Asia nå i ferd med å gjenvinne den store andel av verdens vareproduksjon som landene hadde på 1700-tallet.

Nødvendige forutsetninger for at dette skjer er den enorme økningen i containertransport og sammenkobling av datamaskiner i kommu-



Atlaset formidler et  
vell av nyttig informasjon»

Le Monde Diplomatique,  
Geopolitisk Atlas,  
Vidarforlaget, 193  
sider.



nikasjonsnettverk. Dette har også sammenheng med at Kina og India har hatt en mye raskere utvikling i

vitenskapelig produksjon enn resten av verden.

Det hevdes at USA står for et «korstog på avveier» i Irak og Afghanistan, og har ført landet inn i en «hengemyr» i Pakistan. Atlaset gir oversiktskart over blant annet islamske fundamentalisters opprør på Afrikas Horn og i Vest Afrika, revolusjonsbølgen i den arabiske verden, Israels okkupasjon og oppstyking av Vestbredden, de omstridte havområdene i Sør-Kina-havet, og andre aktuelle globale trender.

Atlaset formidler et vell av nyttig informasjon. En svakhet er, etter min mening, at det i altfor liten grad tar opp globale miljøproblemer i havet, atmosfæren og på landjorden. Gørild Eldøen og Remi Nilsen har gitt atlasen en ledig språkdrakt.

## Feil om bistand til Sudan

Sudans investeringsminister Mustafa Osman Ismail sier i et intervju med Bistandsaktuelt (8/2012) at Norge ikke har holdt et løfte om å bidra med fem millioner dollar til et prosjekt i Øst-Sudan. Dette er feil.

På konferansen for Øst-Sudan, som fant sted i Kuwait i desember 2010, lovet Norge å bidra med 30 millioner kroner til et UNHCR-prosjekt som er rettet mot situasjonen for flyktninger («Self-reliance project to end protracted refugee situation in Eastern Sudan»). Departementet inngikk umiddelbart etter konferansen en avtale med UNHCR (FNs Høykommissær for flyktninger).

De øremerkede midlene skal utbetales i løpet av en tre-årsperiode. Den første utbetalingen fant sted i 2011 og den andre i år. Til sammen er 20 millioner kroner

utbetalt. Siste utbetaling vil etter planen finne sted i løpet av 2013.

Det er UNHCR som har det primære ansvaret for kontakten med de relevante myndigheter i Sudan. UNHCR rapporterer regelmessig til Norge. La meg legge til at den norske bistanden til Sudan gjennomgående har ligget over hva vi har vært forpliktet til i henhold til avtaler og løfter. Dette har vært mulig fordi det er et høyt prioritert mål å bidra til en positiv utvikling i landet, og fordi vi har kunnet dra nytte av dyktige egne medarbeidere og gode samarbeidspartnere. ■

Endre Stiansen,  
spesialrepresentant  
Sudan/Sør-Sudan,  
Utenriksdepartementet.

Sjekk ledige  
stillinger på  
global.no

global

alquds

القدس

PALESTINABUTIKKEN

## Julegaver fra Midt-Østen

Al Quds har fått inn mange nye varer:

- Julepynt fra Betlehem
- Skåler og bestikk o.a. i oliventre
- Fra Gaza: Lommebøker, kort, nøkkelringer, såpeposer
- Nye t-trøyer fra Palestina
- Ny keramikk med nye mønstre
- Gavepakker med olivenolje, zataar og sitronpresse
- Lekre små sminkeposer, toalettmapper fra Libanon
- Dødehavspanner fra Palestina
- Pluss mange andre nye varer og gaveideer

Besøk oss på nettsida: [www.alquds.no](http://www.alquds.no)  
eller butikkene på Youngstorget og på Grønland.

Åpningstider Grønland: Mandag – fredag kl. 09.30 til 17  
Åpningstider Youngstorget: Mandag, torsdag, fredag kl. 12-18, lørdag kl. 12-16  
Telefon: 22 11 00 26 E-post: [post@alquds.no](mailto:post@alquds.no)

## Nyhetsbrev fra bistandsaktuelt.no

Du kan nå abonnere på et ukentlig nyhetsbrev fra Bistandsaktuelt.

Du får det – sammen med ukens karikaturtegning – per e-post!

Gå inn på [bistandsaktuelt.no/Forsiden/Nyhetsbrev](http://bistandsaktuelt.no/Forsiden/Nyhetsbrev) og skriv inn din e-postadresse.







Slik forestiller Ylvis seg at Jan Egeland gjør seg klar for nye, tøffe fredsoppdrag. FOTO: YLVIS

## Råsterk superhelt for fred

Ylvis-brødrene syntes at fredsmekleren Jan Egeland hadde fått for lite heder og ære for sin innsats for verden. Resultatet ble en musikkvideo. Nærmere 250 000 har så langt sett tidenes mest muskuløse fredsvideo på YouTube. **Av Liv Rønnebak Bjergene**

**V**i ville gi Jan Egeland den oppmerksomheten han fortjener. I Norge kan han gå på gaten helt uten å bli gjenkjent – i hvert fall av folk på vår alder. Vi ønsket å hedre ham, sier artistduoen Ylvis, alias Bård og Vegard Ylvisåker.

Dermed laget de to allsidige komikerne rockelåta «Jan Egeland», om den tidligere norske FN-lederen og fredsmekleren, som har meklet i blant annet DR Kongo og Uganda – og som var én av arkitektene bak Oslo-avtalen i Midtøsten.

«When there's war and all is hell. Send in Jan Egeland! The United Nations super hero man!», lyder refrenget.

### «Hysterisk morsom»

Så langt har nærmere 250 000 mennesker lastet ned videoen. Hovedpersonen selv fortalte i oktober til NRK Ukeslutt at han daglig mottar linker med videoen fra tidligere kollegaer i blant annet FN.

Her beskrives ikke bare Egelands rolle som en «peacekeeping machine», men også hans flotte utseende – «a muscle pumping crying God» – og

evne til å vise følelser: «I guess you can cry and still be a man if your day job is saving the world».

– Mine tidligere kollegaer i blant annet FN beskriver videoen som «hysterisk morsom», sier Egeland, direktør i Human Rights Watch. Også hovedpersonen selv er godt fornøyd med hyllestsang, som han beskriver som «ellevilt morsom, har en veldig god melodi, er veldig godt sunget og godt spilt».

### SMS fra nevøen

Selv ble han oppmerksom på at noe var på gang som involverte hans navn allerede i sommer da videoen ble spilt inn i Stavanger. Da var Ylvis oppvar-

«When there's war and all is hell. Send in Jan Egeland! The United Nations super hero man!»

Populært refreng på YouTube.



Jan Egeland, fredsmekler og menneskerettighetsaktivist

FOTO: ANDREAS H. LUNDE/HSB

Se video på nett

videoen på <http://bit.ly/Sd0eAF>



For tekst og gitargrep til «Jan Egeland»: <http://bit.ly/Sd0eAF>



Modspublikummet var med på Ylvis' idé om en hyllestsang til Jan Egeland. 25 000 ropte «Egeland» og holdt opp plakater av fredsmekleren. FOTO: YLVIS

mingsband for Stavangerbandet Mods, og fotballstadion i Stavanger var fylt av 25 000 tilskuere. Denne muligheten benyttet komikerduoen til å skaffe bildemateriale til Jan Egeland-videoen. Store bilder av Jan Egeland ble delt ut til publikum. I god rocketradisjon avsluttes sangen med at Ylvis og publikum vekselvis roper «Egeland».

– Jeg satt hjemme og spiste kveldsmat da jeg fikk en sms fra min nevø i Stavanger som var til stede. Han fortalte at 25 000 mennesker sto og ropte navnet mitt, sier Egeland.

### Global hit

Han er overrasket over bergensduoen påfunn. Videoen har så langt gått sin seiersgang rundt om i verden, er blitt vist på blant annet BBC og markedsført for anslagsvis tre millioner amerikanske radiolyttere i «The World».

Egeland er usikker på om den store oppmerksomheten rundt hans innsats innebærer et håp for fred.

– Om ikke annet, er det håp for humoren i verden, sier han. ■